

ANTERO PUHAKKA & VISA TUOMINEN (toim.)

KUNHAN KULUU VIISI VUOTTA

– ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat

Aarresaari-verkosto 2011

Julkaisu on käynyt läpi referee-arvioinnin

© Kirjoittajat

Aarresaari-verkosto

Taitto: Jussi Virratvuori, Viestintätoimisto Kirjokansi

Paino: Juvenes Print, Tampereen yliopistopaino Oy

ISBN 978-952-92-8745-1 (nid.)

ISBN 978-952-92-8746-8 (PDF)

SAMMANDRAG

I undersökningen kartläggs hur de som avlagt högre högskoleexamen placerade sig på arbetsmarknaden under en granskningsperiod på fem år. Undersökningsmaterialet består av en nationell uppföljningsenkät som riktade sig till personer som tagit examen år 2003. Enkäten genomfördes hösten 2008 och alla de 16 finländska vetenskapsuniversiteterna finns med i materialet, endast de fyra konstuniversiteterna deltog inte i undersökningen.

Svarsfrekvensen bland dem som avlagt examen år 2003 var 56 % (n = 6 692). Bland män var svarsprocenten 50 och bland kvinnor 59. Respondenterna utgör drygt hälften (54 %) av alla som avlagt högre högskoleexamen år 2003.

De utexaminerades situation på arbetsmarknaden var i stort sett god. Fem år efter avlagd grundexamen hade 84 % av respondenterna arbetsplats. Var sjätte var vid svarstidpunkten tillfälligt borta från arbetsmarknaden. Var tionde var på familjeledighet, med 16 procent av de kvinnliga men endast en procent av de manliga respondenterna. Allt som allt hade 41 % av kvinnorna och 25 % av männen varit på familjeledighet under granskningsperioden.

Endast 2 % av de svarande var arbetslösa. Under den femåriga granskningsperioden hade var tredje (33 %) upplevt arbetslöshet. Skillnaderna mellan könen är framträdande: 26 % av männen hade i något skede varit arbetslösa, medan motsvarande siffra för kvinnorna var 37 %. I genomsnitt hade arbetslösheten bland alla respondenterna varat i åtta månader, nio bland män och åtta bland kvinnor.

Den största arbetsgivaren för magistrar är den privata sektorn (41 %), varefter följer kommunen med 33 % och staten med 15 %. Den offentliga sektorn i sin helhet är fortfarande en mycket viktig arbetsgivare, för den sysselsätter nästan hälften (48 %) av de svarande. Antalet fast anställda var sju av tio respondenter (72 %). Antalet män som hade fast anställning var 80 % och samma siffra för kvinnor var 66 %. Fem år efter examen hade respondenterna en medianlön på 3 288 €/mån och en medellön på 3 478 €/mån. Männens medianlön per månad var 620 euro högre än kvinnornas i och med att männen hade 3 620 €/mån och kvinnorna 3 000 €/mån.

Under granskningsperioden hade de utexaminerade arbetat med uppgifter som motsvarar utbildningen i genomsnitt i fyra år och tre månader. De hade i medeltal haft fyra olika anställningar. Nästan tre av fyra (72 %) hade anställning som motsvarade utbildningen bra. 59 % av respondenterna uppgav att de i sitt nuvarande arbete hela tiden kan använda det som de lärt sig vid universitetet. En dryg tredjedel (37 %) tyckte att de kan använda sina kunskaper i viss utsträckning eller delvis, och endast 4 % ansåg att de inte alls kan använda sin kompetens.

En ökad osäkerhet i början av yrkeskarriären påverkar karriärens senare utveckling. Tidigare upplevelser av arbetslöshet ökar risken för att bli arbetslös även senare, och oändamålsenlig placering på arbetsmarknaden efter examen ökar risken för att även i fortsättningen arbeta med uppgifter som inte motsvarar utbildningen.

I jämförelse med internationella undersökningar är antalet respondenter som känner sig överutbildade dock litet. Andelen som känner sig tydligt överutbildade är 3 %, medan de som känner sig i någon mån överutbildade utgör 11 %. Däremot är det 13 % som känner sig underutbildade. Risken för överutbildning varierar med utbildningsområdena. De som avlagt examen med yrkesinriktning, såsom pedagogie magistrar, placerar sig lättast i arbetsuppgifter som motsvarar utbildningen. Av dem var endast 7 % tydligt eller delvis överutbildade, medan av humanister var det hela 20 % som kände sig överutbildade. Det fanns ingen skillnad mellan män och kvinnor inom olika utbildningsområden. Jämfört med sin lämpligt utbildad kollega förlorar en överutbildad person 1-2 månaders lön per år genom att placera sig i arbetsuppgifter som inte motsvarar utbildningen. Kvinnorna straffas för överutbildning tydligt hårdare än män i form av förlorad lön.

Magistrarnas rörlighet i arbetskarriären är stor. Fem år efter examen arbetade var fjärde respondent (25 %) hos en annan arbetsgivarsektor än den som hon börjat hos. Även innehållet i arbetet verkar förändras med tiden, för en tredjedel (36 %) av de svarande hade bytt arbetsuppgifter under granskningsperioden. Magistrarna har alltså haft tillräckligt med överförbara kunskaper och färdigheter, vilket har möjliggjort att de kunnat placera sig även i andra uppgifter.

Respondenterna ansåg att de viktigaste färdigheter som de behövde i sitt arbete antingen ofta eller mycket ofta var att kunna lösa problem (86 %), kunna arbeta i grupp (82 %), ha goda kunskaper i finska språket (80 %), kunna söka information (80 %) och ha goda organisationskunskaper (78 %). Färdigheter som behövdes i arbetslivet skilde sig avsevärt åt mellan olika arbetsuppgifter, men skillnaderna var även stora mellan personer som arbetade med likadana uppgifter men inom olika arbetsgivarsektorer. Färdigheter som behövdes t.ex. i forskningsarbete berodde på om respondenten arbetade inom den kommunala,

statliga eller privata sektorn. Med tanke på att en tredjedel av de svarande hade bytt arbetsuppgifter under granskningsperioden och att färdigheter som behövdes i samma arbete skilde sig åt beroende på arbetsgivaren finns det ingen anledning till att skraddarsy utbildning efter några enskilda arbetsplatsers behov.

Resultaten visar att högskoleutbildning delar ut mänskligt kapital till olika delar av Finland. Fem år efter examen har många akademiker sökt sig till Södra Finland, även om de flesta vid svarstillfället fortfarande bodde i samma län som innan sina studier. Antalet nyutexaminerade ökade i endast två landskap medan de andra landskapen förlorade invånare. De två vinnarna var Nyland där antalet invånare ökade med 80 % och Birkaland där motsvarande siffra var 28 %. I sex landskap (Satakunta, Kymmenedalen, Södra Savolax, Södra Österbotten, Mellersta Österbotten och Kajanaland) sjönk antalet undersökta personer till mindre än hälften av motsvarande siffra innan studier.

Det fanns en stark tendens för urbanisering bland dem som avlagt högre högskoleexamen år 2003. Elva städer utgör två tredjedelar av respondenternas boende- och arbetsorter, medan de övriga 300 kommunerna i Finland får den återstående tredjedelen. Fem år efter examen var hela 86 % av de svarande bosatta i stadsliknande kommuner, medan siffran innan studier hade varit 72 %. Endast en knapp tredjedel (29 %) av dem som innan studier bott i landsortskommuner var bosatta på landsbygden fem år efter utexaminering. Även arbetsplatserna befinner sig mestadels i stadsliknande kommuner, för 87 % av respondenternas arbetsplatser fanns i städer, 7 % i tätorter och endast 6 % på landsbygden.

ABSTRACT

This study examines the employment situation of university graduates with a master's degree within the five-year period after their graduation. The data consists of the nationwide career and employment survey that was aimed at graduates of 2003 and realized in autumn 2008. The data covers 16 Finnish universities, with only the four universities of arts not participating in it.

The general response rate among the 2003 graduates was 56 % (n = 6 692), with the male rate of 50 % and the female rate of 59 %. The respondents consisted of slightly more than half (54 %) of all those who took their master's degree in 2003.

In general, the graduates' situation in the employment market has been favourable. Five years after graduation, 84 % of the respondents were employed. At the time of the survey, every sixth respondent was temporarily out of the labour market. One in ten was on family leave; this covers 16 % of females and only 1 % of males. Within the five year follow-up period, as many as 41 % of females and 25 % of males had been on family leave of one kind or another.

Only 2 % of the respondents were unemployed. Within the five-year follow-up period, every third (33 %) respondent had experienced unemployment. The differences between the sexes were significant, since 26 % of the males had at some time been unemployed, whereas as many as 37 % of the females had experienced the same. On average, the unemployment period had lasted for eight months, nine months for males and eight months for females.

The largest employer of the university graduates had been the private sector (41 %), followed by the municipalities (33 %) and the state (15 %). All in all, the public sector is still a very important employer, since almost half of the respondents (48 %) work there. Seven out of ten (72 %) were permanently employed; this covers 80 % of the males and 66 % of the females. Five years after graduation, the median salary was € 3,288 per month and the average sal-

ary € 3,478 per month. The median monthly salary for males was € 620 higher than for females, which means that for males it was € 3,620 per month and for females € 3,000 per month.

Within the five-year follow-up period, the graduates had been employed in a job that corresponded with their degree for 4 years and 3 months, and on average they had held four different jobs. Almost three out of four respondents (72 %) were employed in a job where the requirements matched their degree well. As many as 59 % of the graduates told that in their present job they were constantly able to use the skills and competencies they had acquired at the university. More than one third (37 %) was able to use what they had learnt at the university to some extent, and only 4 % claimed that they could not benefit from their acquired competencies at all.

Increased insecurity at the early stages of one's employment career has obvious consequences on the later career. Earlier unemployment experiences increase the risk of unemployment, and inappropriate employment after graduation increases the risk of later employment in jobs that do not correspond to the degree.

The share of those who felt themselves overeducated, however, was small compared to international studies. Only 3 % of the respondents felt themselves clearly over-educated and 11 % felt that they were to some extent over-educated. On the other hand, 13 % of the informants experienced themselves to be under-educated. The risk of over-education varies between the fields of study. Graduates in the fields that lead to a specific profession degree, for example, in educational sciences, have the best chance to be employed in a job that matches their education. Only 7 % of them felt clearly or to some extent over-educated, whereas as many as 20 % of the graduates in the humanities felt themselves over-educated. Within each field of education, there were no differences between men and women. When over-educated graduates are employed in jobs that do not match their degree, their salary loss corresponds to 1–2 monthly salaries per year in comparison with a colleague whose work and education match well. This income penalty for over-educated respondents is clearly higher for females than for males.

The work career of graduates with a master's degree is often marked with substantial changes. Five years after their graduation, every fourth graduate (25 %) worked for an employer that belonged to another sector than the employer they had first been working for after their graduation. There were changes in the work tasks as well, since one third (36 %) had changed to another job within the five-year follow-up period. This means that the graduates had acquired skills, competencies and knowledge that were transferable, and this enabled them to be employed in other jobs as well.

The most important work-related skills that the respondents claimed to need in their work to a large or very large extent included problem-solving skills (86 %), team working skills (82 %), communication skills in Finnish (80 %), information acquisition skills (80 %), and organisation skills (78 %). There were obvious differences in skills needed at work between different jobs, but there were also differences between those who worked in similar jobs if they were working in different employment sectors. For instance, the skills needed in research jobs were different depending on whether the respondent worked for a municipality, the state or the private sector. It is obvious that since the tasks had changed for one third of the respondents and the skills needed even in the same job vary depending on the employer, there is no way that education tailored for specific narrowly-defined job needs could be justified.

The results show that university education distributes human resources differently to different parts of Finland. Five years after graduation, the tide has been towards Southern Finland, although most of the graduates still lived in the provinces they had lived in before their university studies. In only two of the provinces, the population had increased, while in others it had decreased. The winners were the provinces of Uusimaa, with the increase of 80 %, and Pirkanmaa, with the increase of 28 %. In six provinces (Satakunta, Kymi Valley, South Savo, Northern Ostrobothnia, Southern Ostrobothnia, Central Ostrobothnia and Kainuu), the number of respondents who lived there now had decreased to less than half in comparison with the situation preceding their studies.

The urbanisation of the master's degree graduates of 2003 has been intense. More than two thirds of the jobs and places of residence of the respondents are placed in eleven cities, while the rest of the jobs and homes spread out in the rest of the 300 Finnish cities, towns and municipalities. Five years after their graduation, 86 % of the respondents were living in an urban community, while 72 % had done so before their studies. Of those who had lived in a rural community before their studies, only less than one third (29 %) did so five years after their graduation. The jobs were also located in urban communities, since 87 % of the respondents' jobs were in cities or towns, 7 % in population centres, and only 6 % in rural areas.

SISÄLLYS

ANTERO PUHAKKA & VISA TUOMINEN	
Uraseuranta - selvityksistä tutkimukseksi	11
JUHA SAINIO	
Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa	23
JUHANI RAUTOPURO	
<i>”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittiä”</i> Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus	43
ANTERO PUHAKKA	
Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa	61
VISA TUOMINEN	
Paluu Nokian taakse – Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen	87
JANI URSIN	
Loppupohdinta: yliopistokoulutusta työelämän tarpeisiin	111
LIITE	
Kyselylomake	117
KIRJOITTAJAT	121

Antero Pubakka & Visa Tuominen

URASEURANTA – SELVITYKSISTÄ TUTKIMUKSEKSI

Käsissäsi on Suomen akateemisten rekryointipalvelujen eli Aarresaari-verkoston ensimmäinen artikkelikokoelma. Teoksen juuret juontavat syksyllä 2009 Wienissä järjestettyyn ECER (*European Conference on Educational Research*)-konferenssiin. Artikkelikokoelman kirjoittajat osallistuivat seminaarissa *Higher Education Graduates at the World of Work* -symposiumiin. Kirjoittajat olivat omissa seminaariesitelmässään hyödyntäneet Aarresaari-verkoston keräämää vuonna 2001 valmistuneita koskevaa uraseuranta-aineistoa. Seminaaripäivän iltana kirjoittajat pohtivat, miten kansainvälisen mittapuunkin mukaan kattavaa Aarresaari-aineistoa voitaisiin paremmin hyödyntää työllistymistä koskevissa tutkimuksissa. Aineistoa oli aiemmin hyödynnetty pääasiassa yleiskatsauksissa, yliopistokohtaisissa selvityksissä ja koulutusalaakohtaisissa raporteissa. Toki muutama tieteellinenkin artikkeli oli ilmestynyt¹.

Illan mittaan päädyttiin ideaan tieteellisen vertaisarvioinnin läpikäyneestä artikkelikokoelmasta, jossa käytettäisiin samaa aineistoa, mutta jossa kukin kirjoittaja tarkastelisi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllistymistematiikkaa omasta lähtökohdastaan käsin. Avoin kutsu artikkelikokoelmaan kirjoittamisesta osoitettiin Aarresaari-verkostolle, ja ilmoittautumisajan jälkeen kirjoittajat ja aiheet alkoivat selvitä ja artikkelien luominen alkoi.

Tämä artikkelikokoelma liittyy siihen suomalaiseen 1970-luvulla alkaneeeseen tutkimusperinteeseen, jossa on oltu kiinnostuneita siitä, kuinka siirtymisen yliopistoista työelämään tapahtuu. Viime aikoina työelämään sijoittumisen onnistumiseen on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Valmistuneiden työllistyminen on nostettu yhdeksi yliopistojen rahoitusmittariksi ja Bolognan

¹ Aiemmista uraseuranta-aineistosta tehdyt julkaisut ks. <http://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut.htm>

prosessin myötä yliopistoille säilytetään entistä enemmän vastuuta siitä, että sieltä valmistuneilla on riittävästi tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotta he työllistyvät hyvin. Artikkelikokoelma osallistuu osaltaan myös siihen keskusteluun, jota korkeakoulutuspolitiikasta parhaillaan käydään. Esimerkiksi Korkeakoulujen arviointineuvosto julkaisi loppuvuodesta 2010 raporttinsa (Niemelä ym. 2010) tutkinnonuudistuksen arvioinnista ja esitti siinä merkittäviä uudistuksia yliopistokoulutukseen ja kandidaatintutkinnon asemaan suhteessa työelämään. Myös pääministerin johtaman Tutkimus- ja innovaationeuvoston ”Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015” esittää tulevaisuuden osaamista kartoittaessaan selviä viitteitä siitä, millaista osaamista tulevaisuudessa ajatellaan tarvittavan. Tässä artikkelikokoelmassa kommentoidaan tutkimustulosten valossa myös näitä näkemyksiä.

Teoksen avaavassa artikkelissa VTM Juha Sainio tarkastelee valmistumisvuoden työmarkkinatilanteen vaikutusta maistereiden työllistymiseen viisi vuotta myöhemmin. Sainio hyödyntää artikkelissaan myös vuoden 2001 uraseurantaa, jolloin hän voi selvittää valmistumisvuosien välisiä eroja. Kuten hän artikkelissaan osoittaa, maistereiden työllisyystilanne alkoi Suomessa kääntyä huonompaan suuntaan 2000-luvun alussa. Sainio osoittaa artikkelissaan myös ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan merkityksen myöhemmälle työuran laadulle.

KT, YTM Juhani Rautopuro selvittää omassa artikkelissaan maistereiden ylikoulutusta sekä koulutuksen ja työn vastaavuutta. Hän tarkastelee ylikoulutuksen ja palkkauksen välistä yhteyttä koulutusaloittain ja työnantajasektoreittain. Rautopuro osoittaa ylikoulutuksen olevan palkkaustietojen valossa naisille taloudellisesti vahingollisempaa kuin miehille. Rautopuro pohtii omien tulostensa valossa Korkeakoulujen arviointineuvoston tutkinnonuudistuservioinnissa esitettyjen suositusten mielekkyyttä.

YTT, FM Antero Puhakka lähestyy työllistymistematiikkaa maistereiden työssään tarvitsemien taitojen kanssa ja pohtii, mitä Bolognan prosessin mukainen yliopistojen suurempi vastuuttaminen valmistuneidensa työllistettävyydestä koulutuksen järjestäjän näkökulmasta oikein tarkoittaa. Puhakka kysyy, mihin yliopistokoulutusta oikein tarvitaan, jos yleiset taidot ovatkin tärkeimmät tekijät työllistymiselle. Hän tarkastelee samoissa tehtävissä työskentelevien työssään tarvitsemien taitojen eroja ja osoittaa, että erot työnantajien välillä ovat merkittäviä.

KL Visa Tuominen tarkastelee artikkelissaan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellista sijoittumista. Hän osoittaa korkeakoulutuksen jakavan inhimillistä pääomaa eri puolille Suomea, mutta myös sen, että vaikka valmistuneet ovat varsin lääniuskollisia, merkittävä osa muuallakin koulutetuita maistereista löytyy viisi vuotta valmistumisestaan Etelä-Suomesta. Tuominen

osoittaa maaseutumaisten ja taajaan asuttujen kuntien ongelmat maistereiden asuinpaikoista ja työpaikoista kilpailtaessa, valmistuneiden kaupungistuessa ja kerääntyessä muutamaaan kaupunkiin.

Artikkelikokoelman päättää KT Jani Ursin, joka loppusanoissaan sitoo artikkelikokoelman kirjoitukset yhteen yleisemmän korkeakoulupoliittisen keskustelun kanssa.

AINEISTON KERUU JA VASTANNEET

Uraseuranta-aineiston keräämisen tarve havaittiin vuonna 2004. Useat yliopistot olivat keränneet tietoa vastavalmistuneiden työllistymisestä, mutta niitä tekevät havaitsivat tarvitsevansa tietoa, joka kerättäisiin pidemmällä viiveellä. Uraseuranta päätettiin toteuttaa viisi vuotta valmistumisvuoden jälkeen, sillä kotimaisten ja ulkomaisten tutkimusten mukaan (Suutari 2003; Woodley & Brennan 2000) työuran voidaan olettaa jo vakiintuneen tässä ajassa. Tällä tavoin kerättävät tulokset kuvaisivat paremmin työuran alkuvuosia kuin pelkkää työmarkkinoille siirtymävaihetta.

Kyselylomakkeen suunnittelun lähtökohdaksi otettiin ajatus, että se sisältäisi vähintään 80 % yhteisiä kysymyksiä ja loppujen osalta yliopistoilla oli mahdollista räätälöidä mukaan itselleen tärkeitä kysymyksiä. Suunnittelussa hyödynnettiin Korhosen (2004) käyttämää kyselyä, johon lisättiin AKAVAn LAASER-projektin (Suutari 2003) perusteella muodostettuja kysymyksiä. Ensimmäinen uraseurantakierros toteutettiin viiden eri yliopiston: Joensuun, Kuopion, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistojen valmistuneille. Kysymysten muotoiluja on muokattu kokemusten valossa, mutta kuten tämän teoksen tekijät omista artikkeleistaan nostavat esiin, lomakkeen kehittäminen edelleen helpottaisi aineiston käyttöä tutkimuksissa.

Tämän julkaisun kaikkien artikkelien aineisto perustuu vuonna 2003 valmistuneille suunnattuun uraseurantakyselyyn. Tässä vuonna 2008 tehdyssä kyselyssä oli mukana viiden yliopiston sijaan jo 16 yliopistoa. Ainoastaan neljä taideyliopistoa (Kuvataideakatemia, Sibelius-Akatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu) jäivät pois seurannasta.

Aineisto kerättiin syys–lokakuussa 2008, jolloin valmistumisesta oli kulunut viisi vuotta. Jokainen kyselyyn osallistunut yliopisto postitti lomakkeen (liitteessä 1 esimerkkinä Turun yliopiston käyttämä lomake) suoraan valmistuneilleen ja lomakkeet palautuivat näihin yliopistoihin. Vastaukset koottiin yhdeksi tiedostoksi alkuvuodesta 2009. Lomakkeesta oli saatavilla suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset versiot. Paperilomakkeen sijaan oli mahdollista vastata myös verkossa, mutta tätä vaihtoehtoa käytti vain 22 prosenttia vastanneista.

Uraseurannassa selvitettiin valmistumisen jälkeistä tilannetta ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden lisäksi niin sanottujen päättävien kandidaatin tutkinnon suorittaneiden (esim. lastentarhanopettajien ja farmaseuttien) osalta. Tässä artikkelikokoelmassa keskitytään kuitenkin vain ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneilta saatuihin tietoihin. Jatkossa käytetään kaikista ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneista yleisnimitystä maisteri, vaikka tarkkaan ottaen kaikki valmistuneet eivät maistereita olekaan.

Vastausaktiivisuus oli 56 % (n = 6 692) vuonna 2003 maistereiksi valmistuneista (ks. taulukko 1). Miesten vastausprosentti oli 50 ja naisten 59. KOTATietokannan mukaisesti Suomessa suoritettiin vuonna 2003 yhteensä 12 411 ylempää korkeakoulututkintoa, joten reilut puolet (54 %) kaikista vuonna 2003 ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneista vastasi kyselyyn.

TAULUKKO 1. Vastanneiden määrät ja vastausprosentti laskettuna maistereista

<i>Yliopisto</i>	<i>n=</i>	<i>% tutkinnon suorittaneista</i>
Helsingin kauppakorkeakoulu	129	34
Helsingin yliopisto	1 307	56
Joensuun yliopisto	421	68
Jyväskylän yliopisto	662	54
Kuopion yliopisto	234	60
Lapin yliopisto	217	62
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	202	49
Oulun yliopisto	656	56
Svenska Handelshögskolan	72	37
Tampereen teknillinen yliopisto	378	56
Tampereen yliopisto	704	67
Teknillinen korkeakoulu	506	53
Turun kauppakorkeakoulu	131	55
Turun yliopisto	641	59
Vaasan yliopisto	193	56
Åbo Akademi	239	53
Kaikki	6 692	56

Alimmat vastausprosentit olivat Svenska Handelshögskolanissa (37 %) ja Helsingin kauppakorkeakoulussa (42 %) ja myös Lappeenrannan teknillinen yliopisto jäi hieman alle 50 prosentin. Aktiivisimmin vastasivat Joensuun (68 %) ja Tampereen (67 %) yliopistoista valmistuneet (ks. taulukko 1.) Kyselyn ulkopuolelle oli osoitetietojen puuttumisen tai vastaavan syyn vuoksi jäänyt yhdestä kolmeen prosenttia valmistuneista. Koska artikkeleissa ei verrata tehdyn linja-

uksen mukaisesti yliopistoja keskenään, ei vastausprosenttien vaihtelua voida pitää kovinkaan ongelmallisena.

Tämän artikkelikokoelman kirjoittajat käyttävät eri artikkeleissa tutkimustehtäviensä mukaisia aineiston rajauksia, minkä vuoksi tarkastelussa olevien vastaajien lukumäärät vaihtelevat hieman eri artikkeleissa ja taulukoissa. Osaltaan vaihtelua selittää myös se, että kaikki kyselyyn vastanneet eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Pääsääntöisesti artikkeleissa käytetään lukijaystävällisyyden vuoksi kokonaisprosenttilukuja, mistä syystä artikkelikokoelman kaikki taulukot eivät välttämättä summaudu sataan. Tässä johdantoartikkelissa esitetään aineiston keruun lisäksi yleiskuva yliopistoista valmistuneiden työllistymisestä.

VALMISTUMISEN JÄLKEINEN TILANNE JA VIISI VUOTTA MYÖHEMMIN

Kokonaisuudessaan vuonna 2003 maistereiksi valmistuneiden työmarkkinatilannetta on pidettävä hyvänä (ks. taulukko 2). Lähes seitsemän kymmenestä (68 %) kyselyyn vastanneesta oli jo valmistumishetkellään ollut töissä. Työttömänä oli vain joka kuudes (16 %). Miesten ja naisten välinen ero valmistumishetken tilanteessa selittyy pitkälti perhevapailta, joilla oli ollut valmistuessaan naisista viisi prosenttia, mutta miehistä ei ainutkaan.

TAULUKKO 2. Valmistumishetken työmarkkinatilanne

%	<i>Miehet,</i> <i>n=2 425</i>	<i>Naiset,</i> <i>n= 4 221</i>	<i>Kaikki,</i> <i>n= 6 646</i>
Töissä	73	65	68
Työttönä	15	17	16
Päätoiminen opiskelu	9	9	9
Perhevapaa	0	5	3
Apuraha	1	1	1
Muu	2	3	3

Viisi vuotta valmistumisesta työmarkkinatilanne on selvästi parantunut (ks. taulukko 3). Työttömänä oli enää vain joka viideskymmenes. Naisten selvästi alhaisempaa työssäolo prosenttia selittävät perhevapaat: viisi vuotta valmistumisensa jälkeen naisista 16 prosenttia oli perhevapailta, mutta miehistä vain yksi prosentti. Kaikkiaan viisivuotistarkastelun aikana 41 % naisista ja 25 % miehistä oli ollut perhevapailta. Perhevapailta olleiden miesten keskimääräinen perhevapailta oloaika oli 4 kk ja naisten 19 kk.

TAULUKKO 3. Vastaushetken työmarkkinatilanne

%	<i>Miehet,</i> <i>n=2 427</i>	<i>Naiset,</i> <i>n= 4 228</i>	<i>Kaikki,</i> <i>n= 6 667</i>
Töissä	95	78	84
Työtön	1	2	2
Päätoiminen opiskelu	1	1	1
Perhevapaa	1	16	10
Apuraha	1	1	1
Muu	1	1	1

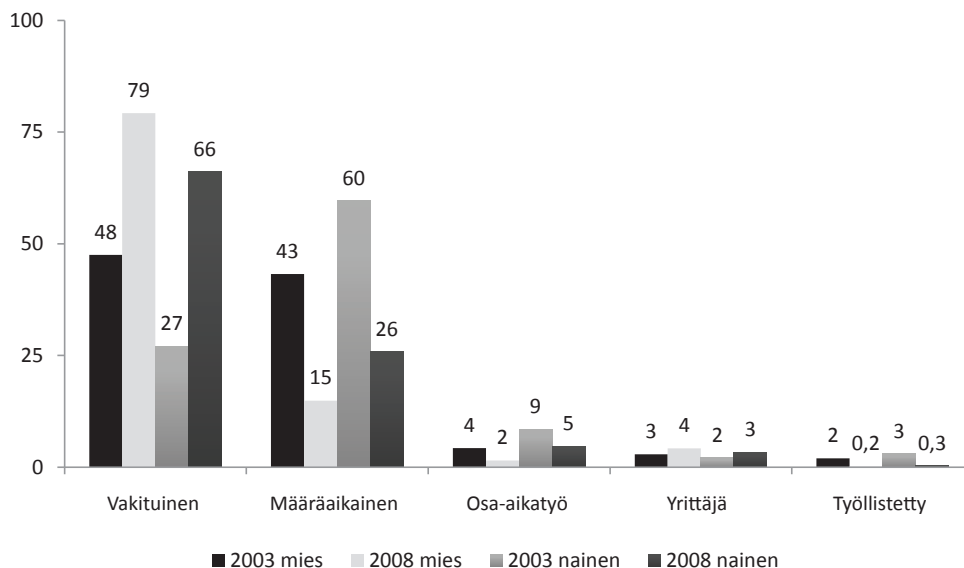
Viiden vuoden tarkasteluperiodin aikana työttömyyttä oli ehtinyt kokea joka kolmas (33 %). Sukupuolten väliset erot ovat huomattavat: miehistä joka neljäs (26 %) oli ollut työttömänä, mutta naisista reilu kolmannes (37 %). Vaikka työttömyyttä oli kokenut varsin moni, työttömänä olleista miehistä 70 prosentilla oli ollut vain yksi työttömyysjakso. Työttömänä olleista naisista vain yhdellä työttömyysjaksolla oli selvinnyt noin puolet. Keskimääräinen työttömänäolo oli kestänyt kaikilla vastaajilla kahdeksan kuukautta; miehillä yhdeksän ja naisilla kahdeksan kuukautta.

Kun työssäoloprosentti on korkea ja työttömyysprosentti alhainen (ks. taulukko 3), voidaan näiden tietojen perusteella väittää työllistymisen sujuneen vuonna 2003 valmistuneille maistereille hyvin. Voidaan kuitenkin kysyä, onko jaottelu ”töissä vs. poissa töistä” sittenkään riittävä mittari määrittämään työllistymisen onnistumista, vai tulisiko tarkasteluissa ottaa huomioon myös esimerkiksi työtehtävien vaatavuustason vastaavuus koulutukseen tai palvelussuhteen laji.

Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen palvelussuhde oli ollut kolmanneksella (34 %) vakituinen ja noin joka toisella (54 %) määräaikainen. Osa-aikatyössä oli työuransa aloittanut seitsemän prosenttia kaikista vastanneista, yrittäjinä kaksi prosenttia ja työharjoittelussa tai työllistettynä kolme prosenttia vastanneista. Viisi vuotta valmistumisesta vakituisten työsuhteiden osuus oli noussut 70 %:iin. Määräaikaisia työsuhteita oli viidesosalla (21 %). Kun valmistumisesta kuluu aikaa, näyttää pääsääntöiseksi palvelussuhteeksi siis muodostuvan vakituinen. Osa-aikatyötä teki vain joka kolmaskymmenes (3 %).

Seuraavaksi tarkastellaan ensimmäisen palvelussuhteen ja vastaushetken palvelussuhteen luonteen jakautumista sukupuolittain (ks. kuvio 1). Tarkastelussa eivät ole mukana opiskelemaan, perhevapaille, apurahalle tai muuhun työtilanteeseen itsensä luokitelleet. Erot ovat tosiasiallisesti ja tilastollisesti merkitseviä

siten, että miehet olivat naisia selvästi useammin olleet jo ensimmäisessä työpaikassaan vakituisissa palvelussuhteissa (48 % vs. 27 %). Viisi vuotta myöhemmin sekä miesten että naisten vakituiset työsuhteet ovat lisääntyneet selvästi, mutta ero on säilynyt samansuuntaisena (miehet 79 % vs. naiset 66 %). Tämäkin tutkimus todentaa siten sitä suomalaisen yhteiskunnan erityispiirrettä, että määräaikaiset palvelussuhteet ovat etenkin nuorten korkeastikoulutettujen naisten ongelma.

KUVIO 1. Ensimmäisen ja vastaushetken työpaikan työsuhteen luonne sukupuolittain, prosentteina

Yli puolet vastanneista (52 %) kykeni hyödyntämään jatkuvasti yliopistossa oppimaansa ensimmäisessä työssään. Juuri lainkaan yliopistossa oppimiaan asioita ei voinut hyödyntää naisista 9 % ja miehistä 7 %. Viisi vuotta myöhemmin sukupuolten väliset erot ovat hävinneet ja lähes kuusi kymmenestä (59 %) ilmaisi kykenevänsä käyttämään jatkuvasti yliopistossa oppimiaan nykyisessä työssään. Ainoastaan joka kahdeskymmenesviides ei kyennyt hyödyntämään ollenkaan yliopistossa oppimaansa työssään.

YRITTÄJYYS, TYÖNANTAJASEKTORIT JA PALKKAUS

Vaikka viisi vuotta valmistumisesta yrittäjänä/freelancerina/ammattinharjoittajana toimivia onkin vain kolmisen prosenttia vastaajista (ks. kuvio 1), on mielenkiintoista, että kuitenkin joka kahdeksas (12 %) oli toiminut jossain vaiheessa valmistumisensa jälkeen yrittäjänä. Eläin- ja hammaslääketieteelliseltä koulutusosalta valmistuneista vähintään kolmannes on viiden valmistumista seuranneen vuoden aikana toiminut yrittäjinä. Toisessa ääripäässä ovat farmasian (2 %) ja kasvatustieteelliseltä (6 %) koulutusosalta valmistuneet (ks. taulukko 4). Lukumääräisesti selvästi eniten yrittäjinä on toiminut humanisteja, mitä voi pitää stereotyyppisten käsitysten vastaisena.

Vaikka yrittäjänä jossain vaiheessa valmistumisensa jälkeen toimineet ovat olleet varsin pitkiä aikoja yrittäjänä, vastaushetkellä yrittäjinä toimi vain muutama prosentti vastaajista (ks. taulukko 4). Yrittäjyys ei siis tulosten perusteella vaikuta kovinkaan varteenotettavalta pidempiaikaiselta vaihtoehdolta maistereille, vai lieneekö niin, että ”pakkoyrittäjyydestä” luovutaan, jos tulee mahdollisuus siirtyä palkkatöihin? On myös mahdollista, että kysymyksen muotoilu on lomakkeessa ongelmallinen, sillä vastausten perusteella ei voi tietää, toimitaanko päätoimen ohella sivutoimisina yrittäjinä.

TAULUKKO 4. Yrittäjänä valmistumisen jälkeen toimineet koulutusaloittain

<i>Koulutusala</i>	<i>Vastanneet n=</i>	<i>Yrittäjänä toimineet n=</i>	<i>Yrittäjänä jossain vaiheessa toimineiden %</i>	<i>Yrittäjänä toimimisaika, keskiarvo, vuotta ja kk</i>
Eläinlääketieteellinen	32	18	56	2 v 8 kk
Hammaslääketieteellinen	29	11	38	2 v 8 kk
Taideteollinen	35	8	23	2 v 11 kk
Humanistinen	1 015	223	22	2 v 4 kk
Psykologia	106	23	22	2 v 3 kk
Lääketieteellinen	181	36	20	1 v 6 kk
Maatalous-metsätieteellinen	146	27	19	2 v 10 kk
Liikuntatieteellinen	32	5	16	4 v 6 kk
Yhteiskuntatieteellinen	704	93	13	2 v
Oikeustieteellinen	213	22	10	2 v 11 kk
Teknillistieteellinen	1 218	119	10	2 v 7 kk
Kauppätieteellinen	685	64	9	2 v 6 kk
Teologia	71	6	9	1 v 11 kk
Terveystieteiden	221	18	8	2 v 8 kk
Luonnontieteellinen	849	65	8	1 v 11 kk
Kasvatustieteellinen	960	56	6	2 v 6 kk
Farmasia	46	1	2	1 v 5 kk
Kaikki	6 543	795	12	2 v 4 kk

Ensimmäisen valmistumisen jälkeistä työnantajasektoria ja tilannetta viisi vuotta valmistumisen jälkeen vertailtaessa on huomioitu kaikki ne, jotka ovat arvioineet päätyöntantaansa, vaikka eivät vastaushetkellä olisikaan olleet työssä (ks. taulukko 5). Vastaajissa oli siten mukana muun muassa perhevapaalla olleita (n = 608) ja apurahalla toimivia (n = 71). Julkinen sektori on edelleen erittäin merkittävä yliopistoista valmistuneiden työllistäjä. Valmistumisen jälkeinen ensimmäinen työpaikka oli yli puolella (53 %) ollut julkisella sektorilla. Viisi vuotta valmistumisesta painopiste on hieman siirtynyt pois julkiselta sektorilta, mutta edelleenkin lähes puolet (48 %) työskentelee julkisella puolella.

TAULUKKO 5. Työnantajasektorit ensimmäisessä ja vastaushetken työpaikassa

%	<i>Ensimmäinen työpaikka, n= 6 632</i>	<i>Viisi vuotta valmistumisesta, n= 6 380</i>
Yksityinen	38	41
Kunta	33	33
Valtio	20	15
Muut	9	11

Palkkaustietojen tarkastelu osoittaa, että koulutusalat poikkeavat toisistaan hyvin paljon sen suhteen, millaisen palkkatason valmistuneet työllistyessään saavat (ks. taulukko 6). Myös sukupuolten väliset palkkaerot koulutusalojen sisällä ovat selviä. Miehet näyttävät hyötyvän korkeakoulutuksesta enemmän kuin naiset, sillä miehet ansaitsevat psykologian koulutusalaan lukuun ottamatta enemmän, tehdäänpä tarkastelu keskipalkkojen tai mediaanipalkkojen mukaisesti. Sukupuolten väliset erot pysyvät, vaikka tarkastelussa otettaisiin huomioon koulutusalojen lisäksi työnantajasektorikin.

TAULUKKO 6. Palkkaustiedot koulutusaloittain, ja sukupuolten väliset palkkaerot

<i>Euroa / kuukausi, sisältäen säännölliset lisät</i>	<i>Keski- palkka</i>	<i>Mediaani- palkka</i>	<i>Miesten ja naisten keski- palkkojen ero</i>	<i>Miesten ja naisten mediaani- palkkojen ero</i>
Eläinlääketieteellinen	4 161	4 000	927	1 366
Kauppatieteellinen	4 215	3 931	823	738
Lääketieteellinen	4 882	4 648	970	720
Taideteollinen	2 970	2 800	498	522
Yhteiskuntatieteellinen	3 254	3 100	616	514
Luonnontieteellinen	3 206	3 100	552	432
Teknillistieteellinen	3 987	3 700	626	350
Maatalous-metsätieteellinen	3 464	3 350	525	335
Humanistinen	2 815	2 772	206	300
Terveystieteiden	3 337	3 200	229	300
Teologian	2 923	2 800	81	267
Liikuntatieteellinen	3 203	3 200	328	252
Hammaslääketieteellinen	5 069	4 974	495	224
Oikeustieteellinen	4 090	4 000	480	200
Kasvatustieteellinen	2 912	2 800	263	183
Farmasian	3 522	3 700	9	55
Psykologian	3 007	2 940	229	-49
Kaikki	3 478	3 288	763	620

LOPUKSI

Kuten alussa todettiin, artikkelikokoelman ideointi tapahtui Wienissä raskaan seminaaripäivän iltana. Tämä todistaa ainakin sen, että uusia ajatuksia keksitään harvoin yksin, omassa työhuoneessa kyhjäyttäen. Tämän artikkelikokoelman reseptikirjasta löytyvät seminaarimatka pois arjen oravanpyörästä, aivoriihen pitäminen seminaaripäivän päälle, tarpeellinen määrä aikaa artikkelideoiden kypsytelyyn sekä runsas määrä kriittistä kyseenalaistamista kirjoittajakollegoilta ja nimettömiltä arvioitsijoilta. Siihen lisäyksenä hyppysellinen kielenhuoltoa ja toimituksellisen työn kypsytelyä. Näin ensimmäinen Aarre-saari-artikkelikokoelma on saatu valmiiksi. Jos jatkoa halutaan, voi tekijäryhmän lennättää esimerkiksi seuraavaan ECER-seminaariin järjestämään uutta suunnittelupalaveria. Makoisia lukuhetkiä!

Joensuussa helmikuussa 2011,

Antero Puhakka

Visa Tuominen

LÄHTEET

- Korhonen, Päivi (2004) Tutkinto ja työkokemus työllistymisen avaimina. Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla. Tampereen yliopiston opintotoimiston tutkimuksia ja selvityksiä 45.
- Niemelä, Jari; Ahola, Sakari; Blomqvist, Carita; Juusola, Henna; Karjalainen, Merja; Liljander, Juha-Pekka; Mielityinen, Ida; Oikarinen, Kerttu; Moitus, Sirpa & Mattila, Johanna (2010) Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 17:2010. Tampere.
- Suutari, Minna (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Painomerkki Oy, Helsinki.
- Tutkimus- ja innovaationeuvosto (2010) Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaationeuvosto/julkaisut/linjaus2011-2015.pdf (haettu 22.12.2010).
- Woodley, Alan & Brennan, John (2000) Higher Education and Graduate Employment in the United Kingdom. *European Journal of Education* 35: 2, 239–249.

Juha Sainio

VALMISTUMISHETKEN TYÖMARKKINA- TILANTEEN VAIKUTUS MAISTEREIDEN TYÖURAAAN VIISIVUOTISTARKASTELUSSA

JOHDANTO

Työmarkkinoiden ja korkeakoulutuksen muutokset viimeisen viidentoista vuoden aikana ovat muokanneet myös akateemisten siirtymistä työmarkkinoille. 1990-luvun alun laman jälkeen vakaat pitkät työsuhteet eivät enää olleet yhtä yleisiä kuin 1980-luvulla. Muutos näkyy siirtymisenä pois ennakoitavasta lineaarisen elämäntilanteen mallista. Myös työllistyminen on muuttunut; työllistymispolut eivät ole enää yhtä selkeitä ja suorita kuin aiemmin. Tämä tarkoittaa suunnitelmallisuuden vaikeutumista erityisesti niin sanotuilla generalistialoilla. (Rinne 1998; Rouhelo 2008; Suutari 2003.) Useiden eri tutkimusten tuloksista on nähty, ettei korkeakoulutus enää takaa työpaikkaa (Sainio 2008; Sainio 2010, Tuominen ym. 2008; Yliopistojen seurannat).

Korkeastikoulutettujen, vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on yleistä työttömyystasoa alempi. Vaikka 2000-luvulla korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömien suhteellinen osuus on kasvanut samaan aikaan, kun keski- ja perusasteen koulutuksen omaavien työttömien suhteellinen osuus on laskenut, voidaan esimerkiksi Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen julkistuksesta *Työllisistä viidennes vailla koulutusta, työttömistä kolmannes* nähdä ylemmän koulutusasteen myönteinen vaikutus työttömyysasteeseen (Suomen virallinen tilasto SVTc). Korkeastikoulutettujen, erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon tai tieteellisen jatkotutkinnon suorittaneiden kohdalla huomio tulisikin kiinnittää työllistymisen laatuun. Muun

muassa Rinteen (1998, 33) mukaan on todennäköistä, että akateemiset työllistyvät tulevaisuudessa yhä useammin koulutustaan vastaamattomiin töihin ja ei-tyypillisiin työtehtäviin.

Työllistymisen laatu käsitteenä sisältää monia ulottuvuuksia. Työllistymisen laatua voidaan tarkastella yksilön tai yhteiskunnan kannalta. Onko esimerkiksi tiettyyn ammattiin koulutettu henkilö, joka työllistyy täysin erityyppiseen tehtävään kuin mihin on koulutettu, mutta pystyy hyödyntämään koulutuksen tuomaa osaamista työssään, koulutustaan vastaamattomassa työssä? Työllistymisen laatua voidaan tarkastella myös työntekijän ja työnantajan näkökulmasta: puhutaanko koulutusta vastaavasta työstä vai työtä vastaavasta koulutuksesta.

Työllistymisen laadun mittaaminen on herättänyt paljon keskustelua. Keskeisin kysymys on, tulisiko ilmiön mittaamisessa käyttää subjektiivisia vai objektiivisia mittareita. Molemmilla mittaustavoilla on vahvuutensa ja heikkoutensa, eikä niitä ole mielekäästä asettaa paremmuusjärjestykseen. Ulla Hämäläinen (2003) on käsitellyt laajasti koulutuksen ja työn vastaamattomuuden mittaamisen problematiikkaa. Pääsääntöisesti subjektiivisten mittareiden katsotaan toimivan paremmin kuin esimerkiksi niin sanotun tilastollisen mittarin (Hämäläinen 2003, 21).

Seuraavassa pohditaan valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutusta maistereiden työuran alkuun työllistymisen ja sen laadun näkökulmasta, kun tarkasteluajankohta on viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Työmarkkinatilanteen vaikutusta tarkastellaan vuonna 2003 valmistuneilta kerätyn uraseuranta-aineiston sekä vertailuaineistona käytettävän vuonna 2001 valmistuneilta kerätyn uraseuranta-aineiston valossa.

MAISTEREIDEN YLEISEN TYÖMARKKINATILANTEEN KEHITYS 2000-LUVULLA

Työmarkkinatilanne voidaan nähdä käytännössä kahtena erilaisena tilana. Hyvän työmarkkinatilanteen aikana työttömyys alenee ja huonon työmarkkinatilanteen aikana työttömyys kasvaa. Samalla on huomattava, että vaikka tietty ajankohta arvioidaan sijoittuvan hyvän työmarkkinatilanteen aikaan, yksittäisen ryhmän työmarkkinatilanne voi olla vaikea. Myös alueelliset erot työmarkkinatilanteessa voivat olla suuria jonain tiettyinä ajankohtana.

Työvoiman kysynnän alentuessa voimakkaasti työmarkkinat ikään kuin sulkeutuvat, mikä vaikeuttaa työmarkkinoille tulevien tilannetta (Myrskylä 2010, 35). 1990-luvun laman aikana moni valmistumassa oleva jatkoi opintojaan, kun työtilaisuuksia ei ollut. Nykyisin esimerkiksi opintotuen rajaukset estävät vastaavat mahdollisuudet. Huonon työmarkkinatilanteen aikana työttömyys on

siis suuri työmarkkinoille kiinnittymisen vaiheeseen liittyvä ongelma. Heikompi työmarkkinatilanne näkyy myös siinä, että työmarkkinoille kiinnittymisen vaiheessa koulutustasoa vastaamattomissa tehtävissä työskentely on yleisempää kuin hyvän työmarkkinatilanteen aikana (Rouhelo 2008, 211–213). Rautopuro (2011, tässä teoksessa) käsittelee artikkelissaan tarkemmin maistereiden yli-koulutusteemaa, jota ovat jo aiemmin käsitelleet Puhakka ym (2008).

Työttömyyden kasvun taustalla voi olla työvoiman vähäisen kysynnän lisäksi myös työvoiman tarjonnan merkittävä kasvu. Vuodesta 1994 vuoteen 2003 suoritettujen yliopistotutkintojen lukumäärä kasvoi 40 prosenttia, ja vastaavana 10 vuoden ajanjaksona ammattikorkeakouluista valmistuneiden määrä kasvoi 68 tutkinnosta 21 000 tutkintoon (Tuononen 2005, 149). Koulutusmääriltään suurimmat alat ammattikorkeakouluissa ovat kaupallinen (tradenomit), tekniikka (insinöörit) ja sosiaali- ja terveystieteet (sairaanhoitajat). Vuonna 2001 valmistui 11 581 maisteria, vuonna 2003 hieman yli 800 enemmän ja vuonna 2005 liki 13 000 (KOTA-tietokanta). Vuorisen & Valkosen (2007) tutkimuksesta käy ilmi, että ainakin kaupallisella ja teknillisellä koulutusosalalla ammattikorkeakouluista ja yliopistoista valmistuneet ovat työllistyneet jossain määrin samoihin tehtäviin. 2000-luvun alkupuolella työmarkkinoilla oli siis selvästi enemmän korkeastikoulutettuja kilpailemassa ainakin osin samoista työpaikoista.

Perinteisesti työllisyystilanne seuraa taloustilanteen kehitystä viipeellä, joka vaihtelee työnantajasektoreittain sekä koulutustason ja -alan mukaan. 2000-luvulla akateemisten työllisyys kehittyi epäsuotuisasti, vaikka bruttokansantuote kasvoi vuosittain vähintään kaksi prosenttia ja sitä kautta myös yleinen työllisyystilanne kohentui. 2000-luvun ensimmäisen viiden vuoden aikana kaupan tuotanto kasvoi melko tasaisesti. Sen sijaan teollisuustuotannossa oli suurempaa vaihtelua. Vuoteen 2003 saakka kausitasoitettun indeksin arvo ei juuri muuttanut teollisuustuotannon osalta. Vuoden 2004 aikana kasvu oli voimakkaampaa, kunnes vuoden 2005 kesällä teollisuustuotanto putosi selvästi. (Suomen virallinen tilasto SVTa; SVTb.) Tämä yhdessä yleisen rakennemuutoksen kanssa näkyy myös työpaikka-avauksien määrässä: työpaikkoja on syntynyt palvelualoille huomattavasti enemmän kuin teollisuuteen (Myrskylä 2010, 31).

Viimeisen 10 vuoden aikana maistereiden työttömyys oli Suomessa alimmillaan vuonna 2001. Kyseisen vuoden lopussa Suomessa oli työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen mukaan 6 496 työtöntä maisteria. Työttömänä olevien maistereiden määrä oli noussut jo vuonna 2002, mutta selkeämmin korkeastikoulutettujen työttömien lukumäärä alkoi kasvaa vuoden 2003 kesästä lähtien. Korkeimmillaan työttömyys oli vuoden 2005 aikana. Kyseisen vuoden lopussa työttömiä maistereita oli 8 437, joten työttömien maisterien kokonaismäärä oli kasvanut lähes kahdella tuhannella neljän vuoden aikana. Tämän jälkeen korkeastikoulutettujen työttömien määrä laski hieman kahden seuraavan vuo-

den aikana, mutta kääntyi jälleen nousuun viimeisimmän talouden taantumien seurauksena. (Suomen virallinen tilasto SVTd.)

2000-luvun taitteessa yleinen työvoiman kysyntä ja avoinna olevien työpaikkojen määrä kasvoivat selvästi, mutta kasvu alkoi hidastua jo 2000-luvun alkupuolella (Suomen virallinen tilasto SVTd; Myrskylä 2010, 25–26). Työvoiman kysyntä väheni erityisesti korkeastikoulutetun työvoiman kohdalla muun muassa teollisuustuotannossa tapahtuneiden heilahteluiden takia. Tähän vaikutti myös työmarkkinoilla 1900-luvun lopussa tapahtunut rakennemuutos, jolloin toimihenkilöiden osuus palkansaajista nousi työntekijöitä korkeammaksi (Rouhelo 2008, 209). Korkeastikoulutettujen 2000-luvun alkupuolella tapahtuneen työttömyyden kasvua selittävät siis osaltaan sekä työvoiman tarjonnan että kysynnän häiriöt, joista tarjonnan kasvun voidaan arvioida olleen merkittävämpi selittäjä, sillä käytännössä mitään yleistä kaikkia aloja koskevaa työvoiman kysynnän laskua ei tuolloin ollut.

Työmarkkinoille siirtymisen helppous vaihtelee suuresti koulutusaloittain (Sainio 2008; Silvennoinen ym. 1998). Pääsääntöisesti ammattiin valmistavilta koulutusaloilta tutkinnon suorittaneiden työttömyys on selvästi vähäisempää kuin niin sanotuilta generalistialoilta valmistuneiden. Tätä selittävät muun muassa professoialoilta tulevien selkeämpi työnhakuprosessi¹ ja koulutustarpeen helpompi arvioiminen. Erityisesti terveydenhuoltoalalle sijoittuvien kohdalla työttömiä on ollut vain vähän tai melko vähän. Yliopistoista valmistuneilta kerättyjen seurantatietojen valossa yleisintä valmistumisen jälkeinen työttömyys on ollut taideteollisen, humanistisen ja oikeustieteellisen koulutusalan valmistuneiden keskuudessa. Työllistymisen laadun kannalta generalisteilla on useammin ongelmana työllistyminen koulutusta vastaamattomiin tehtäviin (Kivinen ym. 2002, 40; Korhonen & Sainio 2006, 18–21; Rouhelo 2008, 212–213; Sainio 2008, 16; 19; Yliopistojen seurannat).

Työllistymiseen vaikuttaa myös kultakin koulutusosalta valmistuneiden sijoittuminen eri työnantajasektoreille. Julkiseen sektoriin verrattuna yksityisellä sektorilla yleinen talouskehitys näkyy suuremmin ja nopeammin niin työttömyyden kasvuna kuin vähenemisenä. Esimerkiksi kauppatieteiden ja teknillistieteellisen koulutusalojen valmistuneet työllistyvät pääsääntöisesti yksityiselle sektorille ja sitä kautta heikomman talouskehityksen pitäisi näkyä nopeammin heidän työmarkkinoille siirtymisensä vaikeutumisenä kuin muilla koulutusaloilla. (Korhonen & Sainio 2006, 14; Yliopistojen seurannat.)

Vuoden 2003 lopussa oli 1 330 työtöntä maisteria enemmän kuin vuoden 2001 lopussa. Kauppatieteelliseltä ja teknillistieteelliseltä koulutusaloilta val-

¹ Tässä työnhakuprosessilla tarkoitetaan niin työnhakijan käsitystä työpaikoista, joihin tietyllä professoionkoulutuksella voi hakea, kuin myös työnantajan parempaa tietoisuutta professoionkoulutetun osaamisesta pääsääntöisesti lainsäädännössä määriteltyjen pätevyysvaatimusten takia.

mistuneiden työttömyyden kasvu oli suurinta. Kyseisiltä koulutusaloilta valmistuneiden työttömänä olleiden lukumäärä kasvoi yhteensä yli 800 henkilöllä. (Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastot vuosilta 2001; 2003.)

ONKO TYÖURAN ALUN TAPAHTUMILLA PIDEMPAAIKAISIA SEURAUKSIA?

Myrskylä toteaa tutkimuksessaan, että työttömyyden seuraukset jatkuvat pitkälle, sillä huomattava osa työttömäksi joutuneista ei enää koskaan palaa työmarkkinoille. Esimerkiksi vuoden 2000 aikana työttömäksi joutuneista vain hieman yli puolet oli töissä vuoden 2007 lopussa. Ajankohta oli kyseisen tarkasteluryhmän *työllisyys* huippu. (Myrskylä 2010, 69–71.) Tässä on kuitenkin huomattava, että Myrskylä ei erotellut eri koulutustason mahdollista vaikutusta työttömyyden seurausta tarkastellessaan.

Hämäläinen & Hämäläinen (2005) toteavat artikkelissaan, että vastavalmistuneen työttömyyden todennäköisyys on pienempi korkeastikoulutetuilla verrattuna muilta koulutusasteilta valmistuneisiin. Hämäläinen & Hämäläinen arvioivat myös, että korkea-asteelta vastavalmistuneen työttömyys kasvattaa tulevan työttömyyden todennäköisyyttä 10–15 prosenttiyksikköä, mutta pysyviä vaikutuksia valmistumisajankohdan työllisyystilanteella ei vaikuttaisi olevan.

Vuonna 2008 julkaistussa *Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia* -tutkimuksessa käsiteltiin vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon ja niin sanotun päättävän alemman korkeakoulututkinnon² suorittaneiden työuran alun vaikutusta myöhempään työhönsä. Aineiston keruumalli, uraseuranta, vastaa tässä käsiteltävää aineistoa, joka on kerätty vuonna 2003 valmistuneilta. Tulokset osoittivat, että osalla akateemisista työuran alun työllistymisvaikeudet heijastuvat myös viisi vuotta myöhempään aikaan. Tutkinnon suorittamisen jälkeen koettu työttömyys selittää eniten kyselyhetken työttömyyttä, vaikka monella työttömyys liittyikin pelkästään työmarkkinoille kiinnittymisen vaiheeseen. Työttömyysajan kesto oli erityisen merkittävä selittäjä kyselyhetken työttömyydelle. (Sainio 2008, 29.) Myös Suutari päätyi samaan lopputulokseen: työttömyys kasautuu samoille ihmisille hyvänkin työmarkkinatilanteen aikana (Suutari 2003, 32).

Tuloksista käy myös ilmi, ettei vakituisesta työsuhteesta juurikaan siirrytä määräaikaisiin työsuhteisiin. Toisin sanoen ensimmäisen valmistumisen jäl-

² Päätyviä alempia korkeakoulututkintoja olivat kyseisessä aineistossa farmaseutti, lastentarhanopettaja sekä oikeusnotaari. Näillä tutkinnon suorittaneilla ei ole automaattista opiskeluoikeutta ylempään korkeakoulututkintoon.

keisen työsuhteen epätyypillisuus selittää eniten kyselyhetken työsuhteen epätyypillisyyttä. Tutkimustulokset työtehtävän ja koulutuksen laadullisesta vastaavuudesta ovat hyvin samankaltaiset kuin työsuhteen osalta. Koulutustasoa vastaamattomassa työssä toimimista kyselyhetkellä selittää eniten ensimmäisen työn koulutustason vastaamattomuus. Samoin kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen vastaavuuden keskeisin selittäjä on ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työn ja yliopisto-opintojen vastaavuus. (Sainio 2008, 34, 40 ja 46.) Näämäkin tulokset saavat vahvistusta sekä Rouhelon että Suutarin tutkimuksista, joissa todetaan epätarkoituksenmukaisen työllistymisen työuran alussa olevan selvästi yhteydessä epätarkoituksenmukaiseen työllistymiseen myöhemmin työuralla (Rouhelo 2008, 214; Suutari 2003, 33).

Lisäksi *Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia* -tutkimuksessa todetaan, että ansiokehitystä heikentävät muun muassa epätyypilliset työsuhteet ja koulutusta vastaamattomat työt (Sainio 2008, 50–51). Yhteenvetona voidaan todeta koulutusta vastaamattoman työn vastaanottamisen ja työurassa olevien katkojen aiheuttavan ongelmia myöhemmässäkin vaiheessa työuraa.

Toki on huomattava, että uraseurannan kaltaisilla poikkileikkaukseen perustuvilla tutkimusaineistoilla kyetään huomioimaan vain itse aineistossa mukana olevien tekijöiden vaikutus esimerkiksi työttömyyden todennäköisyyteen. Henkilön työttömyyttä tai koulutusta vastaamatonta työtä todennäköisesti selittävät myös aineiston ulkopuoliset tekijät, kuten henkilön motivoituneisuus, perhetekijät tai uraorientoituneisuus. Koska tämänkaltaisten tekijöiden vaikutusta ei käytettävissä olevasta aineistosta kyetä mallintamaan, aineistossa mukana olevien tekijöiden vaikutus todennäköisesti korostuu. (Hämäläinen & Hämäläinen 2005.)

TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA ANALYYSI

Tutkimuksessani selvitän valmistumishetken³ työmarkkinatilanteen vaikutusta maistereiden työllisyystilanteeseen viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Työmarkkinatilanteen mahdollisia vaikutuksia tarkastellaan kahden Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari-verkoston uraseurantakyselyllä kerätyn aineiston työuran alun ja työsuhteiden laatuun liittyvien eri osa-alueiden yksinkertaisen vertailun kautta. Analyysia täydennettiin kahden regressiomallin avulla.

Tutkimusaineistoina ovat uraseurantakyselyyn syksyllä 2008 vastanneet, jotka olivat valmistuneet vuonna 2003. Vertailuaineistona on vastaavaan uraseurantakyselyyn syksyllä 2006 vastanneet, jotka olivat valmistuneet vuonna

³ Valmistumishetkellä viitataan tässä valmistumisvuoteen.

2001. Tosin tuolloin teknillistieteelliseltä koulutusosalta valmistuneiden vastaajien osuus kaikista kyseisen koulutusalan vastaajista oli huomattavasti pienempi kuin nyt uudemmassa aineistossa, koska Teknillinen korkeakoulu ei tuolloin ollut kysely-yhteistyössä mukana.

Tässä käytettävät logistiset regressiomallit on luotu samoin periaattein kuin *Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia* -tutkimuksessa vertailun mahdollistamiseksi. Selitettävät muuttujat eli vastemuuttujat ovat kyselyhetken työllisyystilanne (työssä tai työtön; muut kuten perhevapaalla olevat on jätetty tarkastelun ulkopuolelle) sekä työn ja yliopisto-opintojen vastaavuutta kartoittava kysymys ”Pystyykö hyödyntämään oppimaansa työssään?” (pystyy hyödyntämään oppimaansa jatkuvasti / ei pysty hyödyntämään oppimaansa jatkuvasti). Vastemuuttujat muunnettiin kaksiluokkaisiksi lähinnä tarkastelun havainnollisuuden takia.

Jotta regressiomalleihin on saatu mahdollisimman paljon havaintoja, aineistoa on muokattu vastaajan tyhjiksi jättämien muuttujien osalta. Kategoristen muuttujien osalta on lisätty ylimääräinen luokka ”tieto puuttuu”. Jatkuvien muuttujien osalta on puuttuva havaintoarvo korvattu muuttujan keskiarvolla koko aineistossa tai esimerkiksi työttömyysaika-muuttujan kohdalla ryhmäkeskiarvolla.⁴

Keskeisimmät käytettävissä olevat taustamuuttujat ovat sukupuoli, ikä sekä asuinkuntaa ja koulutusta koskevat tiedot⁵. Merkittävä osa taustatiedoista on saatu suoraan yliopistojen opiskelijarekistereistä ja ne on myöhemmin liitetty vastauksiin tunnistenumeron avulla.

Koulutusta koskevien tietojen pohjalta on muodostettu koulutusalamuuttuja. Kyseisen muuttujan luokat perustuvat opetusministeriön koulutusalamuuttujien luokitteluun. Ensisijaisena luokittelun perusteena on käytetty suoritettua tutkintoa. Tällaisen 17 luokkaa sisältävän muuttujan käyttö regressiomalleissa ei ole mielekäästä. Tästä syystä vastaajat on jaettu koulutustietojen pohjalta professio- ja generalistikoulutuksen suorittaneisiin.

Professiokoulutukseksi luokiteltiin tässä eläinlääketieteellisen, farmasian, hammaslääketieteellisen, kasvatustieteellisen (pois lukien ns. yleinen kasvatustiede), lääketieteellisen, oikeustieteellisen, psykologian, teologian sekä terveystieteiden koulutusalat. Lisäksi professiokoulutukseksi laskettiin arkkitehti, sosiaalityö pääaineena sekä eri koulutusalojen aineenopettaja silloin, kun kyseinen

⁴ Tämänkaltaista keskiarvokorjausta on moitittu siitä, että muuttujien hajonta vähenee ja korrelaatiot suurenevat. Toisaalta vastaamatta jättäneiden osuus yksittäisen muuttujan kohdalla on suurimmillaankin vain neljä prosenttia kaikista havainnoista, joten ongelman ei katsottu nousevan erityisen merkittäväksi.

⁵ Koulutustaustan osalta käytettävissä ovat seuraavat tiedot: vastaajan suorittama tutkinto, tiedekunta, laitos, koulutusohjelma, pääaine ja suuntautumisvaihtoehto. On huomattava, että kaikkien yliopistojen osalta ei ole saatavissa aivan kaikkia koulutukseen liittyviä taustatietoja yliopistojen rekistereiden erilaisten merkintäkäytäntöjen takia.

taustatieto oli käytettävissä. Käytetty jaottelu ei ole täysin eksakti käytettävissä olleiden opiskelutietoja sisältäneiden rekisteriaineistojen puutteiden takia, eikä ainoa mahdollinen tapa jaotella koulutukset professiokoulutukseksi ja generalistikoulutukseksi.

Työmarkkinatilanteen mahdollisten vaikutusten pohdinta avaa myös laajempia kysymyksiä työllistymisestä. Onko kenties niin, että hyvän työmarkkinatilanteen aikana koettu työttömyysjakso tai koulutusta vastaamattoman työn tekeminen on työuran jatkon näkökulmasta leimaavampi kuin huonon työmarkkinatilanteen aikainen työttömyysjakso? Entä onko työttömyys leimaavampaa silloin, kun huono työmarkkinatilanne johtuu työvoiman ylitarjonnasta, verrattuna työvoiman vähäisen kysynnän aiheuttamaan huonoon työmarkkinatilanteeseen?

VUOSINA 2001 JA 2003 VALMISTUNEIDEN TYÖURAN ALKU KOULUTUSALOITTAIN

Työuran alku

Eri koulutusaloilta valmistuneiden työllistyminen on hyvin erilaista. Lääketieteelliseltä, eläinlääketieteelliseltä ja hammaslääketieteelliseltä koulutusaloilta valmistuneiden työllistyminen on käytännössä ongelmatonta. Myös yleisemmin professiokoulutuksen saaneilla työmarkkinoille siirtyminen valmistumisen jälkeen näyttää olevan helpompaa kuin generalistikoulutuksen saaneilla.

Vuonna 2001 valmistuneista (kyselyyn vastanneista) 68 % oli jo valmistumishetkellä töissä. Työttömänä oli tällöin 15 %. Vuonna 2003 valmistuneista valmistumishetkellä oli työssä 69 % ja työttömänä 16 %. Valmistumishetken tilanteessa ei siis ole käytännön eroa vuosina 2001 ja 2003 valmistuneiden kohdalla, vaikka työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen perusteella maistereiden työttömyys oli noussut.

Kaikista vuonna 2001 valmistuneista vastaajista 30 % oli ollut jossain vaiheessa valmistumisensa jälkeen työttömänä (ks. taulukko 1), professiokoulutuksen saaneista 27 % ja generalisteista 32 %. Vuonna 2003 valmistuneiden keskuudessa työttömänä olleiden osuus on kaksi prosenttiyksikköä korkeampi ja kasvu kohdistuu selvemmin generalistikoulutuksen saaneisiin. Eräiden yliopistojen vuosittain tekemien sijoittumisseurantojen⁶ perusteella voidaan

⁶ Sijoittumisseurannan kysely on pitkälti samanlainen kuin uraseurannassa, mutta kyselyajankohta ajoittuu lähelle yhtä vuotta valmistumisen jälkeen. Osassa yliopistoja tehdään myös lähtökyselyjä, joissa kysellään valmistumishetken työllistymistä.

todeta, että merkittäväällä osalla akateemisista työttömyys kohdistuu usein välittömästi valmistumisen jälkeiseen aikaan, sillä työttöminä olleiden osuudet ovat käytännössä samat kuin tässä esitetyt, koulutusalaan riippumatta. Toisin sanoen jo noin vuosi valmistumisen jälkeen lähes kolmasosa vastaajista on ollut työttömänä.

Niistä vuonna 2001 valmistuneista, jotka ovat olleet työttömänä, 60 % on ollut työttömänä vain kerran viisivuotisen tarkastelun aikana. Enintään kolme työttömyyskertaa on ollut 90 prosentilla työttömänä olleista. Työttömyyden yleisyydestä saadaan kuvaa myös tarkastelemalla työttömyyden kestoa. Vuonna 2001 valmistuneilla työttömyysajan mediaani on 5 kuukautta ja keskiarvo 7 kuukautta. Neljä viidestä työttömänä olleesta vastaajasta ilmoitti työttömyysajan pituuden olleen alle vuosi työuran ensimmäisen viiden vuoden aikana. Osuudet ovat samoja vuonna 2003 valmistuneilla.

Vuonna 2001 valmistuneet vastaajat ovat olleet työuransa viiden ensimmäisen vuoden aikana töissä keskimäärin 4 vuotta 7 kuukautta, josta ilmoituksensa mukaan koulutustasoa vastaavassa työssä 4 vuotta 4 kuukautta (ks. taulukko 1). Vuonna 2003 valmistuneet ovat olleet koulutustasoa vastaavassa työssä keskimäärin 4 vuotta 3 kuukautta. Kokonaistyöajan keskiarvo on sama kuin vuonna 2001 valmistuneilla. Suurimmat muutokset koskevat humanistisen ja kauppatieteellisen koulutuksen saaneita. Koulutustasoa vastaavan työssäoloajan keskiarvoista ei löydy eroja professio/generalisti -akselilla: sekä professiokoulutuksen että generalistikoulutuksen saaneilla koulutustasoa vastaavan työssäoloajan pituus on vähentynyt kahdella viikolla. Myöskään työuran ensimmäisen viiden vuoden aikana olleiden erillisten työsuhteiden tai työnantajien lukumäärissä ei ollut eroja vuonna 2001 ja 2003 valmistuneiden välillä.

TAULUKKO 1. Työuran ensimmäiset viisi vuotta koulutusaloittain⁷

	Työssä *		Työsuhteita **		Työttömänä %***	
	2001	2003	2001	2003	2001	2003
<i>Koulutusala (N = 2001/2003 valm.)</i>						
Eläinlääketieteellinen (N = 31/33)	4 v 10 kk	4 v 11 kk	10,9	8,0	13	6
Farmasian (N = 61/46)	4 v 11 kk	4 v 6 kk	3,7	3,7	5	9
Hammaslääketieteellinen (N = 20/29)	4 v 11 kk	5 v	5,6	6,9	15	10
Humanistinen (N = 976/1034)	3 v 11 kk	3 v 8 kk	4,7	4,6	47	51
Kasvatustieteellinen (N = 948/951)	4 v 4 kk	4 v 4 kk	3,5	4,0	38	45
Kauppatieteellinen (N = 672/692)	4 v 7 kk	4 v 3 kk	2,7	3,1	22	29
Liikuntatieteellinen (N = 35/33)	4 v 3 kk	4 v 5 kk	3,6	2,8	40	21
Luonnontieteellinen (N = 817/862)	4 v 5 kk	4 v 3 kk	4,3	4,4	31	39
Lääketieteellinen (N = 193/183)	4 v 6 kk	4 v 7 kk	10,9	8,5	2	3
Maatalous-metsätiet. (N = 183/150)	4 v 3 kk	4 v 2 kk	4,0	3,7	29	33
Oikeustieteellinen (N = 283/216)	4 v 7 kk	4 v 5 kk	4,4	4,4	46	44
Psykologian (N = 127/106)	4 v 5 kk	4 v 8 kk	4,4	4,3	32	23
Taideteollinen (N = 24/37)	3 v 1 kk	4 v	5,4	5,3	63	57
Teknillistieteellinen (N = 364/1217)	4 v 10 kk	4 v 9 kk	2,6	3,0	17	24
Teologian (N = 90/78)	4 v 4 kk	4 v 2 kk	3,6	3,8	28	40
Terveystieteiden (N = 190/227)	4 v 3 kk	4 v 3 kk	3,7	3,7	21	15
Yhteiskuntatieteellinen (N = 723/723)	4 v 1 kk	4 v 1 kk	4,1	4,3	37	38
Koko aineisto (N = 5737/6617)	4 v 4 kk	4 v 3 kk	4,1	4,0	33	35
* = koulutustasoa vastaavassa työssä työuran ensimmäisen viiden vuoden aikana, keskiarvo						
** = keskiarvo						
*** = niiden osuus, joilla on ollut vähintään yksi työttömyysjakso valmistumisen jälkeen						

Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työ

Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työn laatua kuvaavien muuttujien osalta ”Pystyykö hyödyntämään oppimaansa”-muuttujan vuosina 2001 ja 2003 valmistuneiden tulokset ovat käytännössä yhdenmukaiset. Samoin on tilanne työsuhteen vakituisuuden ja määräaikaisuuden osalta. Sen sijaan kun vuonna 2001 valmistuneista vastaajista lähes kaksi kolmesta ilmoitti korkeakoulututkinnon olleen edellytyksenä kyseiseen työhön, vuonna 2003 valmistuneista vain 57 % kertoi korkeakoulututkinnon olleen työtehtävän edellytyksenä. Ero säilyy, vaikka teknillistieteelliseltä koulutusosalta valmistuneet vastaajat jätettäisiin huomioida.

⁷ Koulutusaloittain tuloksia verrattaessa on syytä huomioida vastaajien lukumäärä. Kun vastaajia on vähän, suurilta tuntuvat prosentuaaliset tai keskiarvoissa nähtävät erot eivät ole merkittäviä. Vastaajien lukumäärä on yhtä kuin ”Onko ollut työttömänä?”-kysymyksen vastanneiden lukumäärä.

Merkittävää kuitenkin on, että vuonna 2003 professiotutkinnon suorittaneista 74 % ilmoitti ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työtehtävän vaatimuksena olleen korkeakoulututkinto. Osuus on neljä prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2001 professioon valmistuneilla. Generalistikoulutuksen saaneilla vastaava ero on yhdeksän prosenttiyksikköä. Tiettyyn professioon kouluttautuneet työllistyvät ammattinimikkeiden perusteella pääsääntöisesti koulutuksen valmistamaan ammattiin. Yli puolet niistä vuonna 2003 professiotutkinnon suorittaneista, jotka ilmoittivat, ettei korkeakoulututkinto ollut työtehtävän edellytyksenä, arvioi työn vaativuustason koulutustasoa alemmaksi.⁸

TAULUKKO 2. Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työ

%	<i>Korkeakoulututkinto oli työtehtävän vaatimuksena</i>		<i>Pystyi hyödyntämään oppimiaan asioita työssään jatkuvasti</i>	
	2001	2003	2001	2003
<i>Koulutusala (N = 2001/2003 valm.)</i>				
Eläinlääketieteellinen (N = 32/33)	97	85	97	94
Farmasian (N = 61/46)	87	83	77	67
Hammaslääketieteellinen (N = 20/29)	100	97	100	97
Humanistinen (N = 972/1028)	55	46	51	49
Kasvatustieteellinen (N = 939/986)	77	73	57	58
Kauppätieteellinen (N = 672/694)	55	39	42	35
Liikuntatieteellinen (N = 35/34)	66	56	43	62
Luonnontieteellinen (N = 812/866)	65	58	59	56
Lääketieteellinen (N = 194/183)	89	82	91	93
Maatalous-metsätieteellinen (N = 184/148)	60	45	48	43
Oikeustieteellinen (N = 284/216)	81	73	64	68
Psykologian (N = 126/108)	87	89	72	80
Taideteollinen (N = 24/36)	50	42	58	64
Teknillistieteellinen (N = 362/1214)	57	51	46	51
Teologian (N = 90/74)	77	63	58	59
Terveystieteiden (N = 190/229)	55	58	59	51
Yhteiskuntatieteellinen (N = 718/720)	57	46	41	40
Koko aineisto (N = 5715/6644)	65	56	55	52

⁸ Vastaavaa tietoa ei vuonna 2001 valmistuneilta ole saatavissa.

Kyselyhetken työ

Vuonna 2001 ja 2003 valmistuneiden välinen ero siinä, onko kyselyhetken työtehtävän vaatimuksena korkeakoulututkinto, on lähes sama kuin ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työn kohdalla. Myös koulutustaustan suhteen ero on pysynyt eri vuosina valmistuneiden keskuudessa samana, vuonna 2003 professiotutkinnon suorittaneista neljä prosenttiyksikköä pienempi osuus ilmoitti työssä vaaditun korkeakoulututkintoa verrattuna vuonna 2001 valmistuneisiin. Generalisteilla vastaava ero on kahdeksan prosenttiyksikköä.

Vuonna 2003 valmistuneista vastaajista yli viidesosa (22 %) työskenteli tehtävässä, jossa ei vastaajan ilmoituksen mukaan ollut vaatimuksena korkeakoulututkinto. Tästä huolimatta vuosina 2001 ja 2003 valmistuneista vastaajista yhtä moni arvioi työn vastaavan vaativuustasoltaan koulutusta. Tilanne on sama myös muuttujan ”Pystyykö hyödyntämään oppimaansa työssään jatkuvasti?” kohdalla eli eri vuosina valmistuneiden vastauksissa ei ollut eroa. Kuusi vastaajaa kymmenestä kykeni hyödyntämään yliopistossa oppimiaan asioita jatkuvasti nykyisessä työssään. Työssä tarvittavia taitoja kartoittaa perusteellisemmin Puhakka (2011, tässä teoksessa). Työn ja koulutustason vastaavuuden osalta voidaan todeta, että vaikka 15 % vastaajista arvioi työnsä vaativuustason koulutustasoaan alemmaksi, merkittävä osa heistä kertoi päätyneensä tähän ratkaisuun esimerkiksi paremman palkan, mielenkiintoisten työtehtävien yms. seikkojen takia. Ainoastaan 4 % työssä olevista vastaajista on koulutustasoaan vastaamattomassa työssä, koska he eivät olleet saaneet yrityksistään huolimatta paremmin koulutustasoaan vastaavia tehtäviä. Osuus on sama sekä vuonna 2001 että vuonna 2003 valmistuneiden keskuudessa.

TAULUKKO 3. Kyselyhetken työ

%	<i>Tutkinto vaatimuksena työhön</i>		<i>Opittujen asioiden jatkuva hyödyntäminen</i>		<i>Työ vastaa koulutustasoa hyvin</i>	
	2001	2003	2001	2003	2001	2003
<i>Koulutusala (N = 2001/2003 valm.)</i>						
Eläinlääketieteellinen (N = 28/33)	96	97	93	94	75	76
Farmasian (N = 52/43)	94	79	67	58	73	51
Hammaslääketieteellinen (N = 16/27)	100	96	100	100	88	89
Humanistinen (N = 837/956)	75	68	60	60	67	67
Kasvatustieteellinen (N = 823/930)	89	86	65	65	79	74
Kauppätieteellinen (N = 611/682)	74	68	55	55	75	72
Liikuntatieteellinen (N = 29/33)	93	70	59	70	72	81
Luonnontieteellinen (N = 710/815)	80	71	58	55	71	70
Lääketieteellinen (N = 160/181)	98	93	92	89	89	77
Maatalous-metsätiet. (N = 152/143)	70	60	53	48	70	66
Oikeustieteellinen (N = 260/213)	97	96	77	79	84	80
Psykologian (N = 106/106)	92	95	70	79	76	69
Taideteollinen (N = 18/34)	61	61	67	62	67	61
Teknillistieteellinen (N = 344/1190)	67	64	45	51	74	77
Teologian (N = 79/74)	90	79	62	66	75	71
Terveystieteiden (N = 178/219)	81	75	74	64	73	63
Yhteiskuntatieteellinen (N = 641/699)	76	70	51	52	72	71
Koko aineisto (N = 5 044/6 378)	81	73	61	59	74	72

Alussa todettiin työministeriön tilastojen osoittavan, että vuosien 2001 ja 2003 välisenä aikana tapahtuneen työttömien maisterien lukumäärän kasvusta lähes 2/3 selittyi kahdelta koulutusosalta, kauppätieteelliseltä ja teknillistieteelliseltä, valmistuneiden työttömyyden kasvulla. Edellä esitettyjen tulosten (ks. taulukot 1–3) perusteella kyseisillä koulutusaloilla on tilanne työuran alussa ollut vuonna 2003 valmistuneilla heikompi kuin vuonna 2001 valmistuneilla. Teknillistieteelliseltä koulutusosalta valmistuneiden kohdalla erot eivät ole kaikilta osin yhtä selviä, koska vuonna 2001 tältä koulutusosalta valmistuneiden edustavuus oli heikko.

Kummaltakaan koulutusosalta valmistuneiden osalta ei ole nähtävissä merkittäviä eroja eri vuosina valmistuneiden kyselyhetken työtehtävien laadussa. Tosin vuonna 2003 valmistuneet kauppätieteilijät ovat vielä viiden vuoden kulluttua valmistumisestaan useammin työssä, johon korkeakoulututkinto ei ole ollut edellytyksenä, verrattuna vuonna 2001 valmistuneisiin. Näyttää kuitenkin siltä, että vaikka vuonna 2003 valmistuneilla kauppätieteilijöillä on ollut enemmän ongelmia valmistumisen jälkeisessä työllistymisessä, se ei ole vaikuttanut myöhemmän työuran kehittymiseen negatiivisesti.

ENSIMMÄISEN TYÖTEHTÄVÄN JA MUIDEN TYÖURAN ALUN TAPAHTUMIEN VAIKUTUS KYSELYHETKEN TYÖTILANTEESEEN JA TYÖTEHTÄVÄÄN

Logistisen regressiomallin avulla pyritään ennustamaan, kuinka havainnot jakautuvat vastemuuttujan luokkiin. Näin tarkasteltiin sitä, mitkä tekijät vaikuttavat vuonna 2003 valmistuneiden työttömyyden sekä työn ja yliopisto-opintojen vastaavuuden todennäköisyyteen. Regressiomallien tulokset on esitetty marginaalivaikutuksen avulla, jossa muuttujien arvot on kiinnitetty muuttujan keskiarvoon.

Työttömyyden ja kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen vastaavuuden osalta tilastollisesti merkitsevät muuttujat ja niiden marginaalivaikutukset esitetään taulukossa 4. Työttömyyttä kuvaavan mallin ennustetarkkuus on 98 %. Työssäolevasta malli tunnistaa lähes kaikki. Tosin on huomattava, että vastavaan ennustetarkkuuteen päästään mallilla, jossa on pelkästään vakio, eli puhtaasti arvaamalla. Tämä selittyy työttömien vähäisellä määrällä. Mallissa mukana olleista vastaajista työttömänä kyselyhetkellä oli 2,1 %⁹. Kyselyhetkellä työttömänä olevien osalta ennustetarkkuus on vain 10 %. Nagelkerken selityksaste on 0,368. Kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen vastaavuutta kuvaavan mallin yleinen ja myös molempien ryhmien ennustetarkkuus on 78 % ja Nagelkerken selityksaste on 0,405. Mallissa mukana olevista vastaajista 41 % ilmoitti, ettei pysty hyödyntämään oppimaansa kyselyhetken työssään jatkuvasti.

⁹ Verrattaessa työttömien lukumäärää lähinnä vertailukelpoiseen Tilastokeskuksen sijoittumispalvelutietoon, vuonna 2003 valmistuneiden tilanne vuoden 2007 lopussa, voidaan arvioida työttömien olevan hieman aliedustettuina tässä kuin myös vuonna 2001 valmistuneiden uraseuranta-aineistossa.

TAULUKKO 4. Työttömyyttä ja kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen vastaavuutta selittävien muuttujien marginaalivaikutukset

<i>Selittävät muuttujat</i>	<i>Työtön</i>	<i>Ei pysty hyödyntämään oppimaansa jatkuvasti</i>
Sukupuoli, nainen	0,18 %	(..)
Ikä valmistuessa	0,02 %	(..)
Koulutus, generalisti	(..)	10,1 %
Ei ole osallistunut työnantajan järjestämään koulutukseen	0,32 %	(..)
On osallistunut työvoimakoulutuksen lisäksi muihin koulutuksiin	0,45 %	11,0 %
On osallistunut pelkästään jatko-opintoihin	(..)	- 13,3 %
Työnantajien lukumäärä	0,10 %	(..)
On ollut perhevapaalla yli 6 kk	0,34 %	(..)
On ollut aiemmin työttömänä	1,21 %	(..)
Työttömyysjaksojen lukumäärä	0,09 %	(..)
Työttömyysaika	0,28 %	3,4 %
Ensimmäisen työsuhteen luonne epätyypillinen	(..)	- 5,9 %
Ensimmäisessä työssä ei vaadittu korkeakoulututkintoa	(..)	- 8,7 %
Hyödyntää oppimaansa ensimmäisessä työssään jossain määrin	- 0,18 %	56,1 %
Ei pysty hyödyntämään oppimaansa ensimmäisessä työssään juuri lainkaan	(..)	55,2 %
<i>(..) Muuttuja ei ole tilastollisesti merkitsevä 5 prosentin tasolla kyseisessä mallissa.</i>		

Tulokset ovat molempien tarkasteltujen muuttujien osalta odotettuja ja pitkälti yhteneviä vuoden 2001 valmistuneiden aineistosta saatujen tulosten kanssa. Työttömyyttä ennustavan mallin osalta löytyy muutamia muutoksia vuonna 2001 valmistuneiden aineistoon verrattuna (Sainio 2008, 27–32). Uudemmas aineistossa tilastollisesti merkitseviä selittäjiä, joita ei vertailuaineistossa ollut, ovat sukupuoli, ikä valmistuessa ja työnantajien lukumäärä. Tosin on huomattava, että jokaisen näiden muuttujan kohdalla vaikutus työttömyyteen on hyvin pieni: vain alle 0,2 prosenttiyksikköä.

Se, että naisilla on hieman suurempi todennäköisyys olla kyselyhetkellä työttömänä kuin miehillä, selittyyneen suurelta osin perhevapaiden takia. Kivinen ym. (2002) toi myös esiin naisten työurien rikkonaisuuden perhesyiden takia. Toisaalta kertooko se, että sukupuoli ja ikä nostavat työttömyyden todennäköisyyttä, työelämän tietynlaisesta kurjistumisesta ja siitä, että työnantajat hyödyntävät työvoiman ylitarjonnan antamaa mahdollisuutta valita mielestään itselleen sopivimmat työntekijät?

On huomattava, että vuonna 2003 valmistuneilla tärkein kyselyhetken työttömyyden todennäköisyyttä kasvattava tekijä on aiemmat työttömyyskokemukset. Vuonna 2001 valmistuneilla eniten kyselyhetken työttömyyden todennäköisyyttä kasvatti työttömyysaika. Kokonaisuudessaan voidaan kuitenkin todeta, että aiempi työttömyys kasvattaa todennäköisyyttä olla työttömänä myös myöhemmin työuralla. Tulee kuitenkin pitää mielessä, että valtaosa valmistumishetkellä ja välittömästi sen jälkeen työttömänä olleista oli työssä viisi vuotta valmistumisen jälkeen.

Mielenkiintoista on, että ensimmäisen työn epätarkoituksenmukaisuus, eli työsuhteen epätyypillisuus tai työn ja koulutuksen vastaamattomuus, eivät tässä mallissa kasvattaneet työttömyyden todennäköisyyttä kuten vuoden 2001 vertailuaineistossa. Itse asiassa, jos vastaaja pystyy hyödyntämään oppimaansa ensimmäisessä työssä vain osittain, pienenee kyselyhetken työttömyyden todennäköisyys hieman verrattuna oppimaansa jatkuvasti hyödyntäviin. Tämä todennäköisesti kertoo siitä, että joissain tapauksissa korkeastikoulutettu on mieluummin ottanut vastaan työsuhteen jatkuvuuden näkökulmasta varmemman, osittain koulutusta vastaavan työn kuin täysin koulutusta vastaavan, mutta määräaikaisen työn.

Työn ja yliopisto-opintojen vastaavuutta kuvaavan mallin osalta muutoksia on vähemmän kuin vuonna 2001 valmistuneilta kerätyssä aineistossa. Tässä mallissa työnantajan järjestämä koulutus ja ammatillinen erikoistumiskoulutus eivät nousseet kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen tilastollisesti merkittäviksi selittäjiksi. Muilta osin selittävät muuttujat ovat samoja ja jopa niiden marginaalivaikutuksetkin hyvin lähellä toisiaan.

Tärkein kyselyhetken työn ja yliopisto-opintojen vastaavuuden selittäjä on ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työn vastaavuus yliopisto-opintoihin. Jatko-opintojen suorittaminen vähentää työskentelyä opintoja vastaamattomassa työssä. Vaikutuskanavana on todennäköisesti ammatillinen erikoistuminen. Myös ensimmäisen työn epätyypillisuus ja se, että korkeakoulututkinno ei ollut edellytyksenä, pienentävät todennäköisyyttä työskennellä opintoja vastaamattomassa työssä. Vastajilla, jotka ovat saaneet heti valmistumisen jälkeen joko vakituisen, joskaan ei täysin koulutusalaan vastaavan työn, tai vaihtoehtoisesti niin sanotun sisääntulotyön (Suutari 2003, 30; Rouhelo 2008, 43), joka mahdollistaa uralla etenemisen oman alan työtehtäviin, ei välttämättä ole motivaatiota hakea muuta työtä, jossa voisi hyödyntää oppimaansa jatkuvasti.

POHDINTA

Työttömänä olevien maistereiden määrä on kasvanut lähes koko 2000-luvun. Ilmiön taustalla on työmarkkinoille tulevien korkeastikoulutettujen määrän jatkuva kasvu sekä työvoiman kysyntään liittyvät häiriöt. Opiskelijoille työllistymismahdollisuuksien vähyys ja mahdollinen valmistumisen jälkeinen työttömyys voivat olla suuri stressin aiheuttaja. Esimerkiksi Turun yliopiston vuoden 2009 opiskelijakyselyyn vastanneista lähes joka kymmenes kertoi viivästyttävänsä valmistumistaan vallitsevan taloustilanteen takia. Osuus kasvaa neljäsosaan, jos huomioidaan myös sitä harkitsevat. (Mäkinen-Streng 2010, 124.)

Onko opintojen viivästyttäminen huonon työmarkkinatilanteen takia taroituksenmukaista? Myrskylän tutkimuksessa tuodaan esille, että työssäkäyntitilastojen perusteella 1990-luvun lamavuosina valmistuneiden opiskelijoiden työllisyys jäi alemmalle tasolle kuin laman jälkeen valmistuneilla. Pitkään kestävä työttömyys vaikeuttaa merkittävästi työllistymistä. (Myrskylä 2010, 36.) Toisaalta Hämäläinen & Hämäläinen (2005) päätyivät siihen, että valmistumishetken suhdannetilanteella ei näyttäisi olevan pysyviä vaikutuksia, vaikka ennen 1990-luvun lamaa ja laman aikana valmistuneiden työllistymiserot säilyivät muutaman vuoden aikajänteellä.

Artikkelissa tarkasteltujen vuonna 2001 ja 2003 valmistuneiden maistereiden työllisyystilanteessa ei löytynyt merkittäviä eroja, kun tarkasteluajanjaksona on tutkinnon suorittamisen jälkeiset viisi vuotta. Työttömyyskokemukset eivät olleet yleisempiä vuonna 2003 valmistuneiden keskuudessa kuin kaksi vuotta aiemmin valmistuneilla. Myöskään työuran alun muussa epävakaudessa ei ollut mainittavia eroja. On kuitenkin huomattava, että eri koulutusaloilta valmistuneiden työllistyminen on hyvin erilaista.

Vuosien 2001 ja 2003 välisenä aikana maistereiden yleisen työttömyyden kasvusta noin 80 % selittyi pelkästään kauppatieteellisen ja teknillistieteellisen koulutusalojen työttömyyden kasvulla. Esimerkiksi vuonna 2003 valmistuneilla kauppatieteilijöillä työuran alku oli selvästi epävakaampi kuin vuonna 2001 valmistuneilla. Vuonna 2003 valmistuneilla kauppatieteilijöillä työuran alku oli selvästi epävakaampi kuin vuonna 2001 valmistuneilla. Tällä epävakaudella ei kuitenkaan ollut pidempiaikaisia vaikutuksia, sillä tässä käytettyjen aineistojen perusteella vuonna 2003 ja 2001 valmistuneiden kauppatieteilijöiden työllisyystilanne ja työsuhteen laatu olivat yhdenmukaiset viiden vuoden kuluttua valmistumisesta. On valitettavaa, että teknillistieteelliseltä koulutusosalta valmistuneiden ryhmät eivät olleet tarkastelun kohteena olleissa aineistoissa täysin vertailukelpoiset.

Aineistoista tehtyjen regressiomallien tulokset ovat myös hyvin samansuuntaiset. Aiempi työttömyys on keskeisin kyselyhetken työttömyyden todennä-

köisyyttä kasvattava tekijä. Tosin vuonna 2001 valmistuneiden aineistossa työttömyyden todennäköisyyttä kasvatti eniten työttömyysaika ja vuonna 2003 valmistuneiden aineistossa aiempi työttömyyskokemus. Kyselyhetken työtehtävän laadun osalta keskeisin selittäjä on ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työn laatu kummassakin aineistossa. Koventunut kilpailu työpaikoista ei siis näytä vaikuttavan työttömyyttä tai työtehtävän laatua selittäviin tekijöihin.

Suorien vertailujen ja regressiomallien antamien tulosten perusteella valmistumishetken työllisyystilanteella ei ole merkitystä tilanteelle viiden vuoden päässä valmistumisesta. On kuitenkin tärkeää pohtia, voidaanko oikeasti todeta, ettei valmistumishetken työmarkkinatilanteella ole suurta merkitystä työuran kehittymiselle. Voisiko olla niin, että näiden uraseuranta-aineistojen keruuhetkien välinen maistereiden työttömyyden kasvu on ollut niin vähäistä, ettei valmistumishetken työmarkkinatilanteen mahdollinen vaikutus näy? Vai onko sillä merkitystä, että työttömyyden taustalla ei ollut merkittävää työvoiman kysynnän häiriötä, vaan työttömyyden kasvu on seurannut lähinnä työvoiman tarjonnan kasvusta? Näihin kysymyksiin ei käytettävissä olevien aineistojen perusteella pysty vastaamaan.

Kokonaisuutena voidaan kuitenkin todeta, että opiskelijan ei kannata lykätä valmistumistaan heikon työmarkkinatilanteen takia. Tietyn ammattiryhmän tai tietyn alueen heikon työmarkkinatilanteen aiheuttama negatiivinen vaikutus työllistymiseen näyttää olevan merkitykseltään pienempi kuin vaikkapa korkeakoulutettujen valmius muuttaa työn perässä (Tuominen 2011, tässä teoksessa) tai yliopisto-opintojen antaman osaamisen siirrettävyyden positiiviset vaikutukset työllistymiseen (Puhakka 2011, tässä teoksessa).

Kuten alussa esitetystä maistereiden työttömyyden kehittymisestä nähtiin, tilanne huononi vuoteen 2005 asti. Aarresaari-verkosto on kerännyt uraseurantakyselyllä syksyllä 2010 aineiston vuonna 2005 valmistuneista. Kyseisen aineiston osalta on syytä jatkaa tarkastelua valmistumishetken työmarkkinatilanteen mahdollisista vaikutuksista työuraan, jotta pystytään arvioimaan tässä esitettyjen havaintojen luotettavuutta. Toivottavasti uraseurantakysely toteutetaan myös vuonna 2014. Näin saataisiin varmempi arvio siitä, onko talous- taantumalla, joka on selvästi vähentänyt työvoiman kysyntää, vaikutuksia myös korkeastikoulutettujen työuraan.

LÄHTEET

- Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla (2005) Menetetty sukupolvi? Nuorisotyöttömyyden kauaskantoiset vaikutukset. *Talous & Yhteiskunta* 1, 28–33.
- Hämäläinen, Ulla (2003) Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkimuksia n:o 87. Helsinki.
- Kivinen, Osmo; Nurmi, Jouko & Kanervo, Otto (2002) Maisteriopista työuralle. Suomalaiset korkeakoulutetut eurooppalaisessa vertailussa. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisuja 94.
- Korhonen, Päivi & Sainio, Juha (2006) Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. AKAVA/Aarresaari-verkosto, Kirjapaino Hermes.
- Myrskylä, Pekka (2010) Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys 57/2010.
- Mäkinen-Streng, Mirka (2010) Opiskelijat yliopistojen muutosten pyörteissä. Raportti Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun opiskelijakyselystä 2009. Turun yliopiston julkaisusarja 3/2010.
- Puhakka, Antero (2011) Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2008) Maistereiden ylikoulutusta kartoittamassa. *Tiedepolitiikka* 2, 7–16.
- Rautopuro, Juhani (2011) ”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittiä” Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Rinne, Risto (1998) Akateemiset tutkinnot muuttuvana työmarkkinavaluuttana. Teoksessa Marjo-Riitta Järvinen, Risto Rinne & Erno Lehtinen (toim.): Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60, 13–42.
- Rouhelo, Anne (2008) Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Turun yliopiston julkaisuja, Osa C 277. Turku.
- Sainio, Juha (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. AKAVA/Aarresaari-verkosto, Kirjapaino Hermes.
- Sainio, Juha (2010) Asiantuntijana työmarkkinoille. Vuosina 2006 ja 2007 tohtorin tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja heidän mielipiteitään tohtorikoulutuksesta. Aarresaari-verkosto/opetus- ja kulttuuriministeriö, Kirjapaino Hermes.
- Silvennoinen, Heikki; Saarinen, Taina & Hedman, Juha (1998) Suurtyöttömyys ja vastavalmistuneen vaihtoehdot. *Kasvatus* 29: 3, 267–279.
- Suutari, Minna (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. AKAVA ry. Painomerkki Oy. Helsinki.
- Tuominen, Visa (2011) Paluu Nokian taakse. Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. Itä-Suomen yliopisto 2010. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

- Tuononen, Mika (2005) Korkean koulutustason Suomi. Koulutuksen kehityslinjoja 1994-2003. Kymmenvuotiskatsaus 2005, Tilastokeskus.
- Vuorinen, Päivi & Valkonen, Sakari (2007) Korkeakoulutuksesta työelämään Työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, Tutkimuslauseita 37.

Tilastolähteet

- KOTA-tietokanta: Opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämä tilastopalvelu osoitteessa <https://kotaplus.csc.fi/online/Etusivu.do>
- Suomen virallinen tilasto (SVTa): Kansantalouden tilinpito (verkkojulkaisu). <http://www.stat.fi/til/vtp/index.html>. Helsinki, Tilastokeskus. Luettu 22.8.2010.
- Suomen virallinen tilasto (SVTb): Teollisuustuotanto (verkkojulkaisu). <http://www.stat.fi/til/tti/index.html>. Helsinki, Tilastokeskus. Luettu 24.8.2010.
- Suomen virallinen tilasto (SVTc): Työvoimatutkimus (verkkojulkaisu). <http://www.stat.fi/til/tyti/index.html>. Helsinki, Tilastokeskus. Luettu 9.9.2010.
- Suomen virallinen tilasto (SVTd): Työnvälitystilasto (verkkojulkaisu). <http://www.stat.fi/til/tyonv/index.html>. Helsinki, Tilastokeskus. Luettu 9.9.2010.
- Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastot. Tilattavissa työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Yliopistojen seurannat

Yliopistojen tekemät kyselyt valmistuneiden sijoittumisesta työelämään seuraavissa osoitteissa:

- http://www.helsinki.fi/urapalvelut/opiskelijat/tyoelamaan_sijoittuminen.htm (Helsingin yliopisto)
- <http://www.uef.fi/opiskelu/valmistuneidensijoittuminen> (Itä-Suomen yliopisto)
- <https://www.jyu.fi/hallintokeskus/koulutuspalvelut/rekrytointi/ohjeet-opiskelijoille/valmistuneidensijoittuminen>
- http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Tyoelama-_ja_rekrytointipalvelut.iw3 (Lapin yliopisto)
- <http://www oulu.fi/careerservices/tyollistyminen/index.html> (Oulun yliopisto)
- http://www.uta.fi/rekrytointi/opiskelijalle_ja_tyonhakijalle/uraseuranta.html (Tampereen yliopisto)
- <http://rekrytointi.utu.fi/sijoittumisesta/> (Turun yliopisto)
- <http://www.uwasa.fi/ura/sijoittuminen/> (Vaasan yliopisto)
- <https://www.abo.fi/student/placeringpaarbetsmarknaden> (Åbo Akademi)

Juhani Rautopuro

”KAIPA SITÄ AIKANSA JAKSAA TÄTÄKIN VIITTIÄ” MAISTEREIDEN YLIKOULUTUKSEN SYVIN OLEMUS

JOHDANTO

Tämän artikkelin pääotsikko on poimittu eräänlaisesta narratiivisesta tapaus-tutkimuksesta. Suomalainen yhtye Freud, Marx, Engels & Jung levytti vuonna 1988 kappaleen *Danny Show*, jossa kerrotaan arvostetun rockmuusikon Alpo ”Aikka” Hakalan ajautumisesta iskelmälaulaja Dannyn keikkakiertueen taustamuusikoksi jumputtelemaan ”puuduttavaa biittiä”. Tieteellisemmin ilmaistuna muusikko oli tutustunut ”bumping down” -ilmiöön. Siihen viitataan yleensä silloin, kun korkeastikoulutetut eivät saa koulutustaan vastaavaa työtä ja päättävät sen vuoksi tyytyä alhaisemman vaatimustason tehtäviin. (Moisala ym 2004, 145.)

Eurooppalaisen korkeakoulul alueen rakentamiseen tähtäävän Bolognan prosessin Lontoon seurantakokouksessa annettiin julkilausuma (London Communiqué 2007), jossa valmistuneiden työllistettävyys nostettiin yhdeksi lähitulevaisuuden prioriteeteista. Tätä näkökulmaa korostettiin entistä selvemmin vuoden 2009 julkilausumassa (Leuven ja Louvain-la-Neuve Communiqué), jossa yliopistojen edellytettiin kuuntelevan entistä tarkemmin työelämän tarpeita ja varmistavan sen, että valmistuneilla on riittävästi tietoja, taitoja ja pätevyksiä muuttuvilla työmarkkinoilla pärjäämiseksi. Työllistettävyyskeskustelua on toki käyty koko Bolognan prosessin ajan, mutta viimeisissä julkilausumissa työllistymisen painoarvo on kasvanut huomattavasti (Puhakka ym. 2010).

Myös Suomessa yliopistojen rahanjakomallin uudistamiskeskustelussa työllistyminen on nostettu yhdeksi kriteeriksi. Suomen hallituksen ja työmarkkina-

järjestöjen keväällä 2009 asettaman työelämäryhmän loppuraporttiin (Työelämäryhmä 2010) on kirjattu seuraava tavoite:

Korkeakoulutuksen rahoitus- ja ohjausjärjestelmää kehitetään ottamaan huomioon määrällisten tavoitteiden lisäksi koulutuksen laatu. Koulutusta vastaava työllistyminen on otettava osaksi tuloksellisuusrahoitusta, jonka indikaattorit kehitetään OPM:n johdolla kolmikantaisesti.

Pelkkä työllistyminen, tai työllistymisen yksioikoinen selvittäminen, ei ole välttämättä mielekästä tai riittävää. Tutkimusten mukaan ihmisiä, jotka eivät pysty soveltamaan koulutuksessa hankkimiaan tietoja ja taitoja tai eivät saa niiden soveltamisesta asianmukaista korvausta, rangaistaan periaatteessa kahdesti; he saavat pienempää palkkaa kuin koulutus voisi tarjota ja toisaalta he ovat uhranneet turhaa aikaa ja rahaa muodolliseen koulutukseensa (Dolton & Marcenaro-Gutierrez 2009). Määrällisiin mittareihin perustuvat tarkastelut ja tilastot kertovat esimerkiksi yliopistoista valmistuneiden työllistymisen ja työttömyyden suhteen, mutta eivät välttämättä sitä, voivatko valmistuneet hyödyntää työssään koulutuksensa tuottamaa osaamista eivätkä sitä, osuuko koulutus työelämään tarpeisiin laadullisesti ja tarkoituksenmukaisesti (Suutari 2003, 27–28). Myös Sainion (2008, 7) mukaan tutkimusta tulisi kohdistaa työllistymisen laatuun, koska työttömyys ei ole korkeastikoulutettujen työmarkkina-aseman suurin ongelma. Myös useiden kansainvälisten tutkimusten perusteella voidaan olettaa, että korkeimmin koulutettujen alityöllistyminen lyhyisiin ja satunnaisiin työsuhteisiin tai työttömyys eivät ole asioita, josta pitäisi välttämättä olla huolissaan.

Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaisten maistereiden koulutuksen ja työn vaatavuuden vastaavuutta välittömästi valmistumisen jälkeen ja viisi vuotta valmistumisesta. Koulutuksen ja työn vastaavuutta arvioidaan analysoimalla maistereiden omia kokemuksia koulutuksensa sopivuudesta sekä ensimmäiseen valmistumisen jälkeiseen että nykyiseen työtehtäväänsä. Kyselyyn vastanneiden ilmoittamien palkkatietojen avulla selvitetään, onko ylikoulutettujen ja sopivasti koulutettujen palkkauksen välillä systemaattisia eroja.

KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VASTAAVUUS

Koulutusta on Suomessa pidetty taloudellisen kasvun ja sosiaalisen tasa-arvon edistäjänä sekä työn tuottavuuden kohottajana. Koulutuksen nähdään parantavan Suomen kilpailukykyä (Moisala ym. 2004, 37–38), ja korkeakoulutusta

onkin määrätietoisesti laajennettu. Yliopistojen massoitumisen myötä yhä suurempi osa opiskelijoista suhtautuu välineellisesti yliopisto-opiskeluun. Woodin (2004) mukaan peräti kolme opiskelijaa neljästä oli tullut yliopistoon saadakseen hyvän työpaikan. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ei kuitenkaan ole aina suoraviivaista, sillä siihen vaikuttavat monet tekijät. Työelämään siirtymisestä on tullut vähemmän ennakoitava prosessi kuin aiemmin ja siihen vaikuttaa muun muassa maan taloudellinen tilanne (Manninen & Luukkainen 2006, 38–40; Saarikallio-Torp & Wiers-Jensen 2010). Sainio (2011, tässä teoksessa) tarkastelee millainen merkitys valmistushetken työmarkkinatilanteella on maistereiden myöhempään työhön.

Korkeakoulutuksen laajentaminen on merkinnyt myös korkeakoulutuksen demokratisoitumista. Koulutus ei itsessään johda enää etuoikeutettuihin asemiin yhteiskunnassa, vaan korkeakoulutettujen status laskee ja he joutuvat taistelemaan asemastaan työmarkkinoilla (Lampinen ym. 2003, 97–98). Toisaalta korkeakoulutukseen pääsyyn ja opinnoissa menestymiseen vaikuttaa vanhempien korkean koulutustaustan mukanaan tuoma kulttuurinen pääoma ja vaikka Suomessa koulutuserot ovatkin kaventuneet, ovat muutokset jääneet vähäisiksi, sillä hyvin toimeentulevien ja korkeastikoulutettujen jälkeläiset saavat opiskelupaikan helpommin kuin muut (Norri 2011, 3–4; Nevala 1999, 184–186).

Empiiristen tutkimusten mukaan koulutuksella näyttäisi olevan positiivisia vaikutuksia niin yksilön palkkatason kuin yhteiskunnan taloudellinen kasvun kannalta. Tällaiset laskelmat ovat kuitenkin karkeita yksinkertaistuksia eikä niissä huomioida esimerkiksi verotuksen, tulonsiirtojen ja työttömyysriskin vaikutuksia. Muun muassa työttömyysriskin vuoksi korkeastikoulutetut voivat joutua hakeutumaan tehtäviin, joissa työntekijän kva­liffikaatiot ovat korkeammat kuin työn kva­liffikaatiovaatimukset (Moisala ym. 2004, 37; Rouhelo 2008, 41–42). Mikäli koulutusinvestoinnin kannattavuus laskee eikä koulutus tuotakaan niin hyvää sosiaalista asemaa kuin mitä se on ennen tuottanut, voidaan puhua koulutuseroista (Rouhelo 2008, 41–42).

Ylikoulutus, alikoulutus ja sopiva koulutus ovat termejä, jotka saavat merkityksensä suhteestaan työhön. Suhteessa on kysymys jatkumosta, jossa toisen ääripään muodostavat koulutukseensa liittymättömiin tehtäviin työllistyvät ja toisen ääripään täysin koulutustaan vastaaviin tehtäviin työllistyneet. Se, millä kriteereillä luokittelu tapahtuu, onkin jo kiistanalaista, samoin kuin se, kuka tämän määrittelyn suorittaa; luotetaanko henkilöiden omaan arviointiin työn ja koulutuksen vastaavuudesta, haetaanko arvioijaksi ulkopuolista auktoriteettia vai tarkastellaanko asiaa tilastojen valossa?

Dolton ja Marcenaro-Gutierrez (2009) ovat luokitelleet koulutuksen ja työelämän vastaavuuden siten, että henkilö on työtehtäväänsä joko 1) ylikoulutet-

tu, 2) koulutuksellisesti epävastaava (engl. mismatched), 3) sopivasti koulutettu tai 4) alikoulutettu. Luokitus on muodostettu ristiintaulukoimalla työtehtäviin ja koulutuksen antamiin valmiuksiin liittyvät kysymykset ”onko sinulla muodollinen koulutus, jonka antamia valmiuksia tarvitaan työssäsi” ja ”tuntuuko sinusta, että sinulla on tietoja ja taitoja vaativampiin tehtäviin”. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmän ryhmän muodostavat ylikoulutetut eli ne, jotka vastaavat molempiin kysymyksiin myöntävästi.

Ylikoulutuskeskustelu liittyy läheisesti yliopisto-opiskelun lisääntymiseen sekä valmistuneiden määrän räjähdysmäiseen kasvuun. Esimerkiksi vuosina 1990–2003 lisääntyi yliopisto-opiskelijoiden määrä Suomessa 57 % ja suoritettujen ylempien korkeakoulututkintojen määrä 47 % (KOTA-tietokanta). Pohjimmiltaan kyse on siitä, miten hyvin työelämä kykenee imemään lisääntyvät valmistuneiden määrät. Korkeakoulutus näyttää suojaavan työttömyydeltä siten, että mitä korkeampi koulutus on suoritettu, sitä pienemmät ovat työttömyysasteet niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Vuoden 2008 lopussa edellisenä vuonna tutkinnon suorittaneista työttömänä oli toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneista 11 %, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 5 % ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 4 %. (Kivinen ym. 2000; Mora ym. 2000; Paul & Murdoch 2000; Tilastokeskuksen tutkinnon suorittaneiden sijoittumistilasto.)

Termit liikakoulutus ja ylikoulutus viittaavat tilanteeseen, jossa korkeakoulutusta tuotetaan enemmän kuin työmarkkinoilla on tämän tason työpaikkoja. Vaikka ylikoulutusta tutkittiin jo 1970-luvulla, varsinaisesti tutkimukset alkoivat yleistyä 1990-luvun alussa. Ylikoulutusta on tutkittu hyvin eri tavoin ja erilaisiin teoriaperinteisiin nojautuen erityisesti Yhdysvalloissa, jossa koulutettujen määrät ovat kasvaneet Eurooppaa aikaisemmin (Lampinen ym. 2003, 97–98; Puhakka ym. 2008).

Ylikoulutus voidaan käsittää myös sijoittumisena koulutustaan vastaamattomiin tehtäviin tai epätarkoituksenmukaiseen sijoittumiseen työmarkkinoilla. Lopputuloksena on se, että henkilö on tehtävässä, jossa hän ei voi hyödyntää koulutuksen tuomaa osaamistaan. Ylikoulutuksen seurauksena akateemisen ryhmän yhteiskunnallinen asema voi heikentyä ja johtaa heikkoon palkkahitykseen. Yksilötasolla koulutusta vastaamattomassa työssä työskentely voi turhauttaa ja johtaa negatiiviseen kierteeseen työuran kannalta. (Sainio 2008, 7–8.) Lindberg (2008, 55–56) puolestaan toivoo korkeastikoulutettujen myös itse osallistuvan ylikoulutuksen ongelman ratkaisemiseen kehittämällä ja rikastamalla koulutusta vastaamattomista työpaikoista korkean osaamisen työpaikkoja. Ylikoulutus voi myös ruokkia itse itseään, sillä koulutettujen tarjonnan kasvaessa tutkintojen markkina-arvo heikkenee eikä koulutus takaa välttämättä hyvää työllisyyttä ja sosiaalista asemaa (Rouhelo 2008, 43).

Suomalaisten tutkimusten mukaan tehtäviinsä ylikoulutettuja ovat useimmiten nuoret, yksityisellä sektorilla erityisesti pienissä yrityksissä työskentelevät sekä tietyiltä opintoaloilta valmistuneet. Ylikoulutettuja löytyy eniten liikunnan, arkkitehtuurin, terveystieteen, yhteiskuntatieteen, liiketalouden ja rahoituksen sekä taiteen ja humanistisen alan valmistuneista (Rouhelo 2008, 43). Saarikallion ym. (2008, 90) tutkimuksessa puolestaan todetaan, että kotimaisen tutkinnon suorittaneista ylikoulutus on yleisintä palvelualan sekä maa- ja metsätaloustieteen alan ammattilaisilla. Samanlaiseen tulokseen ovat päätyneet myös Puhakka ym. (2008). Saarikallion ym. (2008) tutkimuksen mukaan ylikoulutettujen osuudessa ei ole juurikaan eroa sukupuolten välillä, jos tutkinto on suoritettu kotimaassa. Jos tutkinto on suoritettu ulkomailla, ovat naiset selvästi miehiä useammin koulutustasoaan alhaisemmassa työssä. Jauhaisen (2010, 94) väitöskirjatutkimuksen mukaan puolestaan Suomessa pienillä paikallisilla työmarkkinoilla työskentelevien naisten ylikoulutusriski on suurin. Samassa tutkimuksessa havaittiin myös alueellisia eroja ylikoulutusriskissä. Varsin luonnolliselta vaikuttavan tuloksen mukaan ylikoulutusriski on pienin sellaisilla alueilla, joissa on laajat työmarkkinat.

KOULUTUS – TALOUDELLISESTI KANNATTAVA INVESTOINTI TULEVAISUUTEEN?

Riihijärvi (2009, 60) esittää koulutuksen työelämävastaavuudelle kolme erilaista käsitteellistä tulkintaa: työelämän osaamistarpeita korostava tulkinta, työelämän koulutusodotuksia korostava tulkinta sekä yksilön urakehitystä korostava tulkinta. Osaamistarpeita korostavassa tulkinnassa työelämävastaavuutta tarkastellaan osaamistarpeiden ja koulutuksen tuottamien osaamisvalmiuksien vastaavuutena. Koulutusodotuksia korostavassa tulkinnassa puolestaan korostetaan koulutusodotusten ja koulutuksen tuottamien valmiuksien suhdetta. Urakehitystä korostava tulkinta tarkastelee nimensä mukaisesti sitä, kuinka hyvin koulutuksen tuottamat valmiudet tukevat yksilön urakehitystä (Riihijärvi 2009). Puhakka (2011, tässä teoksessa) tarkastelee tarkemmin työelämässä tarvittavia taitoja ja niiden eroamista tehtävittäin ja työnantajittain.

Asplund (2001) toteaa laajan eurooppalaisen tutkimusprojektin tuloksiin nojaten, että Suomessa kannattaa kouluttautua. Koulutuksesta on palkassa mitattavaa taloudellista hyötyä. Jokainen lisäkoulutusvuosi Suomessa kohottaa palkkatasoa keskimäärin 8–9 % sekä miehillä että naisilla. Esimerkiksi Ruotsissa vaikutus on vain puolet tästä. Nämä keskiarvotulokset poikkeavat luonnollisesti yksilöiden välillä ja niihin vaikuttavat monet tekijät, jotka liittyvät yksilöön itseensä, hänen työhönsä ja työnantajaansa (Asplund 2001, 1–3). Suomessa iän,

tai tarkemmin kumuloituvan työkokemuksen vaikutus on merkittävä. Esimerkiksi miesten palkkaprofili kasvaa voimakkaasti iän ja työkokemuksen mukana ja saavuttaa korkeimman tasonsa vasta pitkän työkokemuksen jälkeen (Asplund 2001, 4).

Ylikoulutuksen vaikutuksesta palkkaukseen on runsaasti tutkimuksia ja niiden mukaan henkilöt, jotka työllistyvät koulutustaan matalampiin työtehtäviin, ansaitsevat vähemmän kuin koulutustaan vastaaviin työtehtäviin työllistyvät. Tutkimuksissa on havaittu, että ylikoulutetun ”rangaistus” sopivasti koulutetun palkkaan verrattuna voi olla jopa 40 % (Cutillo & Di Pietro 2006). Inhimillisen pääoman teorian mukaan tulojen maksimointi on pääasiallinen syy investoida koulutukseen, joten ylikoulusta voidaan mitata muun muassa työtehtävän vaatimien kvalifikaatioiden ja palkkauksen suhdetta tarkastelemalla (Guironnet & Peypoch 2007). Inhimillisen pääoman teoriaa voidaan tarkastella taloustieteellisen käsitteistön avulla: yksilö on omaa etuaan maksimoiva *homo economicus*, jonka oletetaan toimivan järkevästi ja saavuttavan päämääränsä mahdollisimman tehokkaasti. Ruuskanen (2001, 32) puolestaan toteaa, että inhimillinen pääomakin voi rapistua siinä kuin rakennukset ja konekanta. Jos ihminen ei sovelle osaamistaan käytäntöön, osaaminen rapistuu ja menettää tuottavuuttaan.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA ANALYYSIMENETELMÄT

Tässä tutkimuksessa selvitetään ylikoulutusilmiötä suomalaisten maistereiden itsensä kokemana sekä tarkastelemalla heidän palkkaustaan pääasiassa viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tutkimusaineisto on analysoitu erilaisin tilastollisin menetelmin. Ilmiötä on kuvattu käyttäen frekvenssi- ja prosenttijakaumia sekä tavallisimpia keski- ja hajontalukuja. Luokiteltujen muuttujien (mm. ylikoulutuksen kokeminen ja sukupuoli) välisiä asiayhteyksiä analysoitiin perinteisellä khiin neliö -testillä. Palkkauksen ryhmäkohtaisten erojen analysoinnissa sovellettiin ei-parametrisia menetelmiä palkkajakauman vinouden vuoksi. Kahden ryhmän väliset erot (mm. sukupuoli) on testattu Mann-Whitneyn testillä ja useamman ryhmän (mm. koulutusalat) väliset erot Kruskal-Wallisn varianssianalyysin avulla. Palkkajakauman vinoudesta huolimatta palkkaukseen vaikuttavien tekijöiden yhdysvaikutuksen selvittämiseksi käytettiin kuvailevasa tarkoituksessa myös monisuuntaista varianssianalyysia. Tuloksissa käytetään pyöristettyjä kokonaisprosentteja ja tilastollisesti merkitsevillä ryhmäeroilla ja riippuvuuksilla tarkoitetaan alle 5 % merkitsevyystasoa ($p < 0,05$).

Analyyssivaiheessa eräät pienemmät koulutusalat, joiden vastaajien määrä oli vain noin 30, yhdistettiin ryhmävertailujen suorittamiseksi suurempiin yksiköihin. Siten luonnontieteelliseen koulutusalaan on yhdistetty metsätieteellinen

koulutusala, psykologinen koulutusala on yhdistetty yhteiskuntatieteisiin ja lääketieteelliseen koulutusalaan puolestaan on liitetty terveystieteiden lisäksi myös eläinlääketieteen ja hammaslääketieteen koulutusalat. Koulutusala ”muut” pitää sisällään oikeustieteet, liikuntatieteet, teologian ja taideteollisen.

TULOKSET

Työn ja koulutuksen vastaavuus

Numeroiden valossa yliopistoista valmistuvien maistereiden työmarkkinatilanne on yleisesti ottaen varsin hyvä. Viisi vuotta valmistumisensa jälkeen työelämässä oli yli neljä viidesosaa (84 %) vastaajista. Vaikka lähes kuudesosa vastaajista ei ollut työelämässä, niin työttömien työnhakijoiden, työllistettyjen ja työvoimakoulutuksessa olevien yhteinen osuus oli ainoastaan 2 %. Suurin osa työelämän ulkopuolella olevista oli perhevapaalla (10 %), muut työskentelivät apurahalla tai opiskelivat päätoimisesti. Tilanne viisi vuotta valmistumisen jälkeen on olennaisesti parempi kuin valmistumishetkellä, jolloin työttömänä oli hieman yli 16 % vastaajista. Tämän artikkelin tulokset perustuvat jatkossa viisi vuotta valmistumisensa jälkeen työssä olleilta (n = 5 609) saatuihin vastauksiin.

Vastaajien näkemykset yliopistokoulutuksen ja työtehtävien vaativuustason sekä ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan että vastaushetken työpaikan osalta (ks. taulukko 1) vastaavat varsin hyvin Rouhelon (2008, 43) tutkimuksen kirjallisuuskatsauksessa esitetyjä näkemyksiä siitä, että monille työskentely ylikoulutettuna on tilapäistä.

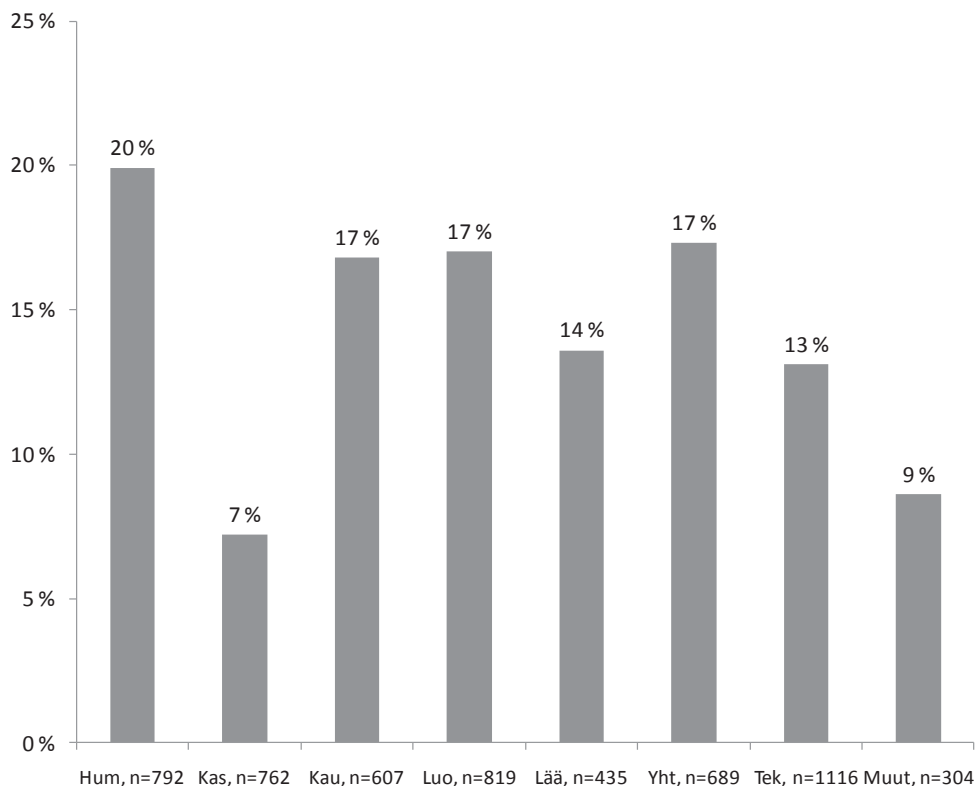
TAULUKKO 1. Työn ja yliopistollisen koulutuksen vastaavuus

	<i>Ensimmäinen työ</i>	<i>Nykyinen työ</i>
Vaativuustaso selkeästi koulutustasoa alhaisempi	11 %	3 %
Vaativuustaso osittain koulutustasoa alhaisempi	20 %	11 %
Vaativuustaso vastasi hyvin koulutustasoa	60 %	73 %
Vaativuustaso koulutustasoa vaativampi	9 %	13 %

Lukemien perusteella näyttää siltä, että muutos ensimmäisen valmistumisen jälkeisen ja nykyisen työn koulutusvastaavuudessa on huomattava. Lähes kolmannes vastaajista katsoi olleensa selkeästi tai ainakin osittain ylikoulutettu ensimmäiseen työhönsä. Nykyisen työn osalta vastaava osuus oli vähemmän kuin yksi kuudesta (14 %). Vastaavasti koulutustasoaan vastaavissa työtehtävissä ole-

vien osuus oli kohonnut 13 prosenttiyksikköä eli selkeästi yli 70 %:iin, mutta samoin oli kasvanut myös niiden vastaajien osuus, jotka katsoivat työtehtävien olevan koulutustasoon nähden *liian vaativia*. Niistä, jotka katsoivat nykyisen työnsä vaatimustason koulutustaan vaativammaksi, noin kolmannes koki työssä oman koulutustason töitä mielenkiintoisemmaksi ja vajaa viidennes kertoi, että muu koulutus oli ohjannut nykyisiin tehtäviin. Mielenkiintoista on myös se, että joka kuudes (17 %) viisi vuotta valmistumisensa jälkeen työelämässä olleesta oli jatkanut opintojaan tai pyrkinyt täydentämään tutkintoaan jollain tapaa. Koulutustasoaan vaativammissa tehtävissä työskentelevillä tämä osuus oli hieman suurempi (20 %). Valmistumisen jälkeisten opintojen kirjo oli melkoinen vaihdellen muun muassa tieteellisistä jatkotutkinnoista ja opettajan pedagogisista opinnoista yksittäisiin arvosanoihin ja kursseihin. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia kuin Vuorisen ja Valkosen (2007, 147–150) tutkimuksessa kaupan ja tekniikan alan valmistuneista.

Näkemyks ylikoulutuksesta ensimmäisessä työssä selittyy varsin pitkälti sillä, että ainoastaan hieman yli puolet (55 %) aloitti valmistumisensa jälkeen sellaisessa työssä, johon oli edellytyksenä korkeakoulututkinto. Myös tämä havainto on sopusoinnussa Rouhelon (2008, 43) näkemykseen siitä, että osa vastavalmistuneista voidaan palkata sisääntuloammatteihin, joissa ei edellytetä korkeakoulututkintoa. Nykyisessä työssä korkeakoulututkinto oli edellytyksenä 72 % vastaajista. Yli 8 % vastaajista ei voinut hyödyntää yliopistossa opiskelemiaan ensimmäisessä työssään juuri lainkaan, nykyisessä työssä tämä osuus oli puolittunut. Valmistuneista, joiden ensimmäisessä työtehtävässä edellytettiin korkeakoulututkintoa, ainoastaan 7 % oli viisi vuotta valmistumisensa jälkeen siirtynyt sellaiseen työtehtävään, jossa korkeakoulutusta ei tarvittu. Anekdoottina mainittakoon, että 5 % valmistuneista ei viisi vuotta valmistumisensa jälkeen tiennyt sitä, oliko ylempi korkeakoulututkinto ollut vaatimuksena nykyiseen työtehtävään.

KUVIO 1. Ylikoulutus koulutusaloittain

Kaikkien työelämässä olevien ja koulutusalaansa ilmoittaneiden ($n = 5\,524$) ylikoulutuksen kokemista vertaillaan seuraavaksi koulutusaloittain (ks. kuvio 1). Vaikka koko aineistossa ylikoulutuksen kokemuksen ja sukupuolen välinen asia-yhteys (naiset 15 % ja miehet 13 %) oli lähes tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,10$), niin koulutusalojen sisällä tätä asiayhteyttä ei havaita. Sen sijaan koulutusalojen välinen ero, joka vaihtelee kasvatustieteiden seitsemästä prosentista humanistien 20 prosenttiin, on tilastollisesti merkitsevä.

Kun itsensä alikoulutetuiksi tuntevat jätetään analyysien ulkopuolelle ja verrataan sopivasti koulutettuja ($n = 3\,998$) ja ylikoulutetuksi (joko osittain tai selkeästi) itsensä tuntevia ($n = 805$), löytyy selviä ja tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolittain, koulutusaloittain ja työnantajasektoreittain. Miehistä noin 15 % koki itsensä ylikoulutetuksi, naisista vastaavasti hieman alle 18 %. Ero on suurin piirtein sama ja tilastollisesti merkitsevä kaikilla koulutusaloilla ja työnantajasektoreilla.

Koulutusaloittain ylikoulutus oli yleisintä humanistisella sekä luonnontieteellisellä koulutusallalla, joissa noin joka viides katsoi työnsä vaatimustason koulutustaan matalammaksi. Vastaavasti yli 90 % kasvatustieteellisestä alalta ja noin 85 % teknistieteelliseltä sekä lääke- ja terveystieteelliseltä alalta valmistuneista oli omasta mielestään koulutustaan vastaavassa työssä. Tämä tulos tukee Puhakan ym. (2008) tuloksia. Kunta- ja valtiosektorilla lähes 88 % katsoi olevansa koulutusta vastaavassa työssä, yksityisellä sektorilla tämä osuus oli kahdeksan prosenttiyksikköä pienempi (noin 80 %).

Jauhiaisen (2010, 94) tutkimusten tuloksia asuinpaikan merkityksestä ylikoulutukseen tukee se, että myös tämän aineiston perusteella ylikoulutuksella oli tilastollisesti merkitsevä asiayhteys sekä nykyisen asuinmaakunnan että työskentelymaakunnan välillä. Asuinmaakunnittain tarkasteltuna ylikoulutetuiksi kokivat itsensä selkeimmin Keski-Pohjanmaalla (36 %), Pohjanmaalla (30 %), Itä-Uusimaalla (22 %), Kymenlaaksossa (22 %) ja Pohjois-Savossa (21 %) asuvat. Suunnilleen sama tulos saadaan, kun tarkastellaan työssäkäyntimaakuntaa: Itä-Uusimaalla (29 %), Keski-Pohjanmaalla (29 %), Pohjanmaalla (25 %), Kymenlaaksossa (25 %) ja Pohjois-Savossa (20 %) työskentelevät olivat muita useammin ylikoulutettuja. Tuominen (2011, tässä teoksessa) tarkastelee tarkemmin maistereiden työ- ja asuinpaikkojen sijaintia.

Ylikoulutuksen ja palkkauksen välinen yhteys

Kyselyyn vastanneiden viisi vuotta valmistumisensa jälkeen työssä olleiden maistereiden palkkauksen kuvailevia tunnuslukuja on esitetty taulukossa 3. Tulosten vertailtavuuden vuoksi palkkausta tarkastellaan ainoastaan kokopäivätyössä (ks. esim. Akava 2010) olevien ja itsensä ylikoulutetuksi tai sopivasti koulutetuksi kokevien osalta (n = 4 481). Noin 3 % kohderyhmästä ei vastannut palkkausta koskevaan kysymykseen.

TAULUKKO 3. Bruttopalkka (€/kk) säännölliset lisät mukaan lukien

	<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>Keskiahajonta</i>	<i>Alakvartiili</i>	<i>Yläkvartiili</i>
Sopiva koulutus (n=3 636)	3 552	3 350	1 160	2 800	4 000
Ylikoulutus (n=691)	2 951	2 950	817	2 350	3 450
Kaikki (n=4 327)	3 456	3 300	1 134	2 730	3 962

Itsensä ylikoulutetuiksi kokevien palkkaus on paitsi tilastollisesti merkitsevästi niin myös käytännössä selvästi alempi kuin sopivasti koulutettujen. Koska palk-

kauksen jakauma ei ole symmetrinen, on parempi tarkastella mediaanipalkkaa, jossa erotus ylikoulutettujen ja sopivasti koulutettujen välillä on 400 euroa kuukaudessa. Akavalaisten palkkaukseen nähden tähän tutkimukseen vastanneet viisi vuotta valmistumisensa jälkeen kokopäivätyössä olleet maisterit olivat yleisen tason alapuolella, sillä vuonna 2008 akavalaisten keskiansiot olivat 3 920 €/kk ja mediaaniansio 3 450 €/kk (Akava 2010).

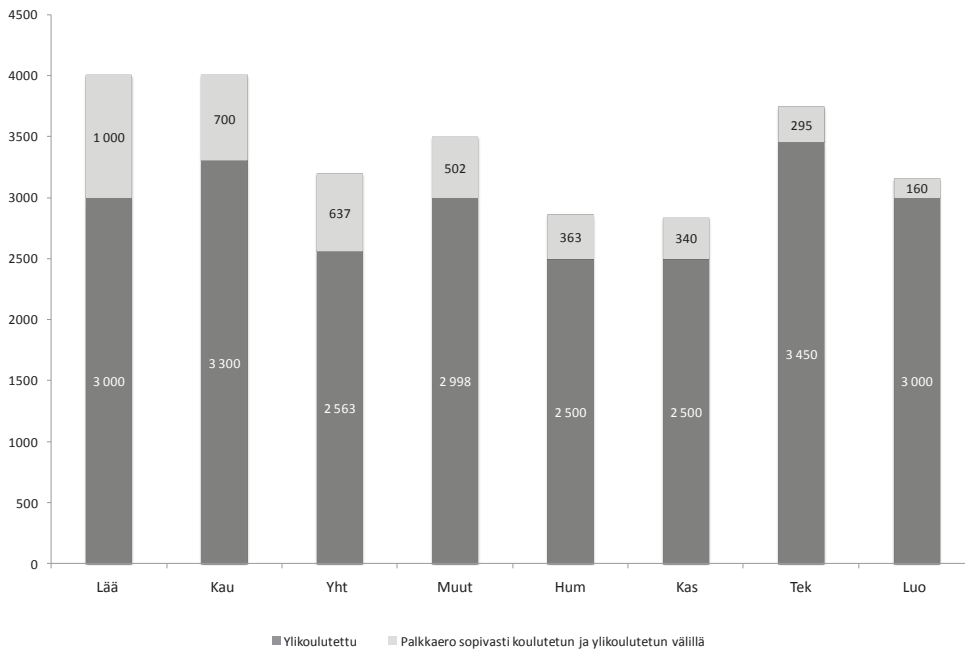
Ylikoulutuksen vaikutus palkkaukseen näkyy myös sukupuolittain, koulutusaloittain ja työnantajasektoreittain. Sopivasti koulutettujen miesten ja naisten mediaanipalkassa on noin 600 euron ero ja ylikoulutetuilla 700 euron ero miesten hyväksi. Ero palkkauksessa on sekä käytännössä että tilastollisesti merkitsevä (ks. taulukko 4).

TAULUKKO 4. Bruttopalkka (€/kk) sukupuolittain

		<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>Keskiahajonta</i>	<i>Alakvartiili</i>	<i>Yläkvartiili</i>
Sopiva koulutus	Mies	3 990	3 720	1 353	3 200	4 500
	Nainen	3 275	3 100	900	2 685	3 700
Ylikoulutus	Mies	3 379	3 370	836	2 900	3 800
	Nainen	2 735	2 670	696	2 200	3 180

Ylikoulutus näyttää olevan naisille taloudellisesti vahingollisempaa kuin miehille. Tätä kuvastaa sekin, että ylikoulutettujen miesten mediaanipalkat ovat itse asiassa korkeammat kuin sopivasti koulutettujen naisten vastaavat, ja erot säilyvät koulutusaloittain ja työnantajasektoreittain.

Myös koulutusaloittain tarkasteltuna sopivasti koulutettujen ja ylikoulutettujen palkkauksen ero on huomattava ja tilastollisesti merkitsevä (ks. kuvio 2).

KUVIO 2. Ylikoulutettujen mediaanipalkat (€/kk) sekä sopivasti koulutettujen ”palkkabonus” ylikoulutettuihin verrattuna koulutusaloittain

Koulutusaloittain mediaanipalkat vaihtelevat sopivasti koulutetuilla kauppa- ja lääketieteellisen alan 4 000 eurosta kasvatus- ja humanistisen alan hieman reiluun 2800 euroon. Suurin ero sopivasti koulutettujen ja ylikoulutettujen välillä havaittiin myös korkeimmin palkatuilla kauppatieteellisellä ja lääketieteellisellä alalla, jossa mediaanipalkan erotus oli noin 1 000 €/kk.

Työnantajasektoreittain tarkasteltuna selvin ero (noin 700 €/kk) sopivasti koulutettujen ja ylikoulutettujen välillä löytyy yksityiseltä sektorilta, jossa mediaanipalkat ovat muutenkin tasoltaan suurimmat. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä (ks. taulukko 5 sekä liitetaulukko 1).

TAULUKKO 5. Palkkaus työnantajasektoreittain (€/kk)

		<i>Keski-arvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>Keskihajonta</i>	<i>Ala-kvartiili</i>	<i>Ylä-kvartiili</i>
Yksityinen	Sopiva	4 112	3 870	1 312	3 361	4 500
	Ylikoulutus	3 169	3 200	869	2 500	3 670
Kunta	Sopiva	3 233	3 020	856	2 671	3 600
	Ylikoulutus	2 784	2 750	630	2 385	3 216
Valtio	Sopiva	2 995	2 962	718	2 500	3 450
	Ylikoulutus	2 600	2 471	580	2 187	2 915
Muut	Sopiva	3 182	3 000	906	2 599	3 600
	Ylikoulutus	2 768	2 500	835	2 187	3 400

Kun edellä mainittuja työnantajasektoreiden välisiä ja koulutusaloittaisia yhdysvaikutuksia (interaktioita) ylikoulutuksen kanssa analysoidaan monisuuntaisen varianssianalyysin avulla, saadaan tulokseksi, että ylikoulutuksen ja koulutusalan sekä ylikoulutuksen ja työnantajasektorin väliset yhdysvaikutukset ovat ainakin suuntaa-antavasti tilastollisesti merkitseviä, mutta ylikoulutuksen ja sukupuolen välinen yhdysvaikutus ei. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työnantajasektoreittain ja koulutusaloittain sopivasti koulutettujen ja ylikoulutettujen palkkauksen ero ei ole sama, mutta naiset saavat kautta linjan heikompa palkkaa.

POHDINTA

Suomen opetusministerinä vuosina 2007–2008 toiminut Sari Sarkomaa totesi yliopistouudistusta koskevassa lausunnossaan loppuvuodesta 2008, että Suomen yliopistouudistuksen keskeinen tehtävä on luoda uusia yrityksiä ja työpaikkoja, ja vaikka yliopistot säilyttävät perustehtävänsä eli palvelevat isänmaata ja ihmiskuntaa, niiden tehtävänä ei ole enää kouluttaa virkamiehiä vaan ihmisiä, jotka ovat valmiita yrittämään ja tekemään luovaa työtä (Kapiainen-Heiskanen 2008). Lausunto kuvaa hyvin yliopistoihin ja niistä valmistuviin kohdistuvia paineita. Samalla kun yliopistot antavat maistereiksi valmistuneille opiskelijoilleen valmiudet tieteellisiin jatko-opintoihin, ne valmistavat myös osaajia työmarkkinoille.

Joissakin kansainvälissä tutkimuksissa on arvioitu, että tietyiltä koulutusaloilta valmistuneiden määrät ovat liian suuria tarjolla oleviin työpaikkoihin verrattuna, ja että huomattava osa koulutetuista työntekijöistä on ylikoulutettuja tehtäviinsä (Hämäläinen 2003, 25). Suomalaisista yliopistoista valmistuneiden

työtilanne on kuitenkin yleisesti ottaen hyvä sillä ylikoulutetuiksi itsensä kokevien osuus on kansainvälisiin tutkimuksiin nähden varsin pieni. Riski ylikoulutukseen vaihtelee kuitenkin koulutusaloittain ja työnantajasektoreittain ja tämän artikkelin tulokset tukevat aiempia tutkimuksia (mm. Puhakka ym 2008). Eniten professiotutkintoja tuottavien koulutusalojen, kuten kasvatustieteen ja ryhmän muut (mm. oikeustieteilijät ja teologit), maisterit sijoittuvat parhaiten koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Lisäksi tässä tutkimuksessa löytyi myös koulutusalaista ja työnantajasektorista riippumattomia eroja sukupuolten välillä.

Koulutusta vastaamattomiin tehtäviin sijoittuminen on aina jonkinlainen yksilötason ongelma ilmiön mittasuhteista riippumatta. Taloudellinen rangastus ylikoulutuksesta on 10–20 % alipalkkaus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ylikoulutettu henkilö menettää sopivasti koulutettuun kollegaansa nähden 1–2 kuukauden palkan vuodessa. Vaikka ylikoulutuksen vaikutus näkyy selvästi ja tilastollisesti merkitsevästi palkkauksessa, eivät erot Suomessa ole sukupuolittain aivan niin isoja kuin kansainvälisissä tutkimuksissa (mm. Cutillo & Di Pietro 2006). Mediaanilla mitattuna ylikoulutetut miehet häviävät palkkauksessa hieman vajaat kymmenen prosenttia ja naiset noin 15 %. Koulutusaloittain tarkasteltuna ylikoulutuksen suurin vaikutus on lääketieteiden ja terveyden hoidon alalla, jossa mediaanipalkkojen erotus on 25 %. Yksityisellä sektorilla ja valtiolla mediaanipalkkaa heikentävä vaikutus on noin 17 %, mutta kunta-alalla alle 10 %. Erittäin tärkeää on huomata se, että ylikoulutuksesta aiheutuva ”palkkarangaistus” on selvästi suurempi naisille kuin miehille koulutusalaista ja työnantajasektorista riippumatta. Kuten edellä mainittiin, ylikoulutetut miehet saattavat ansaita enemmän kuin työhönsä sopivasti koulutetut naiset.

Koulutuksen arviointineuvoston asettama arviointiryhmä suosittelee tutkinnonuudistuksen arvioinnissaan (Niemelä ym. 2010, 125–126), että opinto-oikeus korkeakoulutukseen tulisi valintavaiheessa pääsääntöisesti myöntää vain alempaan korkeakoulututkintoon, ja ylempään korkeakoulututkintoon tulisi järjestää erillinen valinta. Lisäksi opetussuunnitelmien uudistamistyötä tulisi jatkaa niin, että työelämäläheisyys ja osaamisperustaisuus toteutuvat kaikissa koulutusohjelmissa niin alemmissa kuin ylemmissä korkeakoulututkinnoissa.

Tutkimukseni tulokset eivät tue arviointiryhmän näkemyksiä. Vaikka valmistuneiden ylikoulutuksessa on esimerkiksi koulutusaloittaisia eroja, hyvin pieni osuus on ylikoulutettuja työtehtäviinsä viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Varsin yleistä näyttää sen sijaan olevan maisteriopintojen jälkeinen lisäpätevöityminen, jonka tarkoituksena on joko pyrkimys säilyttää korkeakoulutuksen ja nykyisen työtehtävän yhteensopivuus tai pääsy nykyisten työtehtävien vaativuustasolle. Lähes samanlaiseen tulkintaan päätyivät tutkimuksessaan Vuorinen ja Valkonen (2007). Heidän tutkimuksensa keskittyi kaupan ja tekniikan alalta valmistuneiden työhön sijoittumiseen ja työelämävalmiuksiin.

Ainakin heidän tutkimillaan koulutusaloilla ammattikorkeakouluista ja yliopistoista valmistuneet kilpailevat samoista työtehtävistä.

Vaikuttaa siis siltä, että alempi korkeakoulututkinto säilyttää asemansa lähinnä välitutkintona, sillä useimmilla aloilla kandidaateille ei ole tarjolla sopivia töitä. Myös kandidaatintutkinnon suorittaneet näyttävät suhtautuvan alempaan korkeakoulututkintoonsa vain välitutkintona. Puhakka ym. (2006) tuovat esiin vastavalmistuneita koskevassa tutkimuksessaan, että kandidaatin-tutkinnon suorittaneet kyselivät, pitäisikö heidän todellakin vastata kyselyyn, vaikka jatkavat suoraan maisterin tutkintoon.

Maisterin tutkinto näyttäisi tarjoavan sangen turvallisen reitin työllistymiseen, mutta sekään ei pelkästään riitä muuttuvan työelämän tarpeisiin, vaan tietojen ja taitojen päivittämistä ja jatkokoulutusta tarvitaan. Tilanne tietysti muuttuu, jos työmarkkinat ryhtyvät aktiivisesti tekemään rakenteellisia muutoksia, joissa kandidaattienkin työpanokselle luodaan tilaa.

LÄHTEET

- Akava (2010) Akavaaika. Tietoa akavalaisista työelämässä. Kevät 2010. <http://www.digipaper.fi/akava/44649/>. Luettu 4.8.2010.
- Asplund, Rita (2001) Koulutus, palkkaerot ja syrjäytyminen. Keskusteluaiheita – Discussion papers No. 777. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
- Cutillo, Andrea & Di Pietro, Giorgio (2006) The effects of overeducation on wages in Italy: a bivariate selectivity approach. *International Journal of Manpower* 27: 2, 143–168.
- Dolton, Peter & Marcenaro-Gutierrez, Oscar (2009) Overeducation Across Europe. Teoksessa Peter Dolton; Rita Asplund & Erling Barth (toim.) *Education and Inequality Across Europe*. Edward Elgar. Northampton, MA, USA, 67–90.
- Guironnet, Jean-Pascal & Pyyppö, Nicholas (2007) Human capital allocation and overeducation: A measure of French productivity (1987, 1999). *Economic Modelling* 24, 398–410.
- Hämäläinen, Ulla (2003) Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkimuksia n:o 87. Helsinki.
- Jauhiainen, Signe (2010) *Studies on Human Capital Flows and Spatial Labour Markets*. Jyväskylä Studies in Business and Economics 94. University of Jyväskylä.
- Kapiainen-Heiskanen, Päivi (2008) Opetusministeri Sari Sarkomaa kaipaa yrittäjämäistä asennetta kouluihin. <http://www.hse.fi/FI/articles/research/article27102008.htm>. Luettu 4.2.2011.
- Kivinen, Osmo; Nurmi, Jouni & Salminiitty, Ritva (2000) Higher Education and Graduate Employment in Finland. *European Journal of Education* 35: 2. 165–177.
- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni (2003) Unifying higher education for different kinds of Europeans. Higher education and work: a comparison of ten countries. *Comparative Education* 39: 1, 83–103.
- Kota-tietokanta. <https://kotayksi.csc.fi/online/>
- Lampinen, Osmo; Laukkanen, Erkki; Poropudas, Olli; Ravantti, Heikki; Rinne, Risto & Volanen, Matti Vesa (2003) Kohti asiantuntijayhteiskunnan koulutuspolitiikkaa. Kirja kerrallaan. Helsinki.
- Leuven and Louvain-la-Neuve Communiqué 2009. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf Luettu 4.2.2011
- Lindberg, Matti (2008) Diverse Routes from School, via Higher Education, to Employment. A Comparison of Nine European Countries. Turun Yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen (RUSE) raportti 70.
- London Communiqué: Towards the European Higher Education Area: responding challenges in a globalised world. 18.5.2007. <http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/LC18May07.pdf>. Luettu 03.06.2007.
- Manninen, Jyri & Luukannel, Saara (2006) Maisterit ja kandidaatit työmarkkinoilla. Vuonna 2000 Helsingin yliopistossa alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 27.
- Moisala, Jukka; Pekkarinen, Jukka; Taimio, Heikki & Vartiainen, Juhana (2004) Vertaileva näkökulma Suomen työmarkkinoihin. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 21/2004. Helsinki.

- Mora, Jose-Gines; Garcia-Montalvo, Jose & Garcia-Aracil, Adela (2000) Higher Education and Graduate Employment in Spain. *European Journal of Education* 35: 2, 229–237.
- Nevala, Arto. 1999. Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Bibliotheca Historica* 43. Suomen historiallinen seura. Helsinki.
- Niemelä, Jari; Ahola, Sakari; Blomqvist, Carita; Juusola, Henna; Karjalainen, Merja; Liljander, Juha-Pekka; Mielityinen, Ida; Oikarinen, Kerttu; Moitus, Sirpa & Mattila, Johanna (2010) Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 17:2010. Tampere.
- Norri, Hanna. 2011. Keille yliopistojen portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. *Annales Universitatis Turkuensis C* 309. Turun yliopisto.
- Paul, Jean-Jacques & Murdoch, Jake (2000) Higher Education and Graduate Employment in France. *European Journal of Education* 35: 2, 179–187.
- Puhakka, Antero (2011) Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Aarresaari.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2006) Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopisto hallintoviraston raportteja ja selvityksiä nro 44. Joensuu.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2008) Maistereiden ylikoulutusta kartoittamassa. *Tiedepolitiikka* 2, 7–16.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2010) Employability and Finnish university graduates. *European Educational Research Journal* 9: 1, 45–55. http://www.worlds.co.uk/eeerj/content/pdfs/9/issue9_1.asp.
- Riihijärvi, Jorma (2009) Tietojenkäsittelytieteiden koulutuksen työelämävastaavuus. Esimerkkitapauksena Oulun yliopiston tietojenkäsittelytieteiden laitoksen koulutusohjelma. Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Oulu yliopisto.
- Rouhelo, Anne (2008) Akateemiset urapolut. Humanistisen yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Turun yliopiston julkaisuja, Osa C 277. Turku.
- Ruuskanen, Petri (2001) Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauksat ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Saarikallio, Miia; Hellsten, Katri & Juutilainen, Vesa-Pekka (2008) Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki.
- Saarikallio-Torp, Miia & Wiers-Jenssen, Jannecke (2010). *The Nordic Graduate Survey 2007 – comparative perspectives*. Teoksessa Miia Saarikallio-Torp & Jannecke Wiers-Jenssen (toim.) *Nordic students abroad. Student mobility patterns, student support systems and labour market outcomes*. The Social Insurance Institution, Finland, *Studies in social security and health* 110. Helsinki, 39–68.
- Sainio, Juha (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. Kirjapaino Hermes.
- Sainio, Juha (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Aarresaari.
- Suutari, Minna (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. AKAVA ry. Painomerkki Oy. Helsinki.
- Tilastokeskus (2010) Tutkinnon suorittaneiden sijoittumistilasto.

- Tuominen, Visa (2011) Paluu Nokian taakse. Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Työelämäryhmä (2010). Ehdotuksia työurien pidentämiseksi. Työelämäryhmä loppuraportti 1.2.2010. http://www.sttk.fi/File/2333785c-e7d9-4e70-80cd-6573115ab7ce/Tyoelama-ryhman_neuvottelutulos_01022010.pdf. Luettu 3.4.2010.
- Vuorinen, Päivi & Valkonen, Sakari (2007) Korkeakoulutuksesta työelämään. Työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselesteita 37, Jyväskylän yliopistopaino.
- Wood, Frances B. (2004) Preventing postparchment depression: a model of career counseling for college seniors. *Journal of Employment Counseling* 41, 71–79.

LIITETAULUKKO 1. Palkkaus koulutusaloittain (€/kk)

		<i>Keski-arvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>Keski-hajonta</i>	<i>Ala-kvartiili</i>	<i>Ylä-kvartiili</i>
Sopiva koulutus	Humanistinen	2 916	2 863	676	2 500	3 230
	Kasvatustieteellinen	2 949	2 840	606	2 500	3 210
	Kauppätieteellinen	4 308	4 000	1 416	3 400	5 000
	Luonnontieteellinen	3 238	3 160	828	2 650	3 700
	Lääketieteellinen	4 073	4 000	1 260	3 200	4 651
	Yhteiskuntatieteell.	3 330	3 200	837	2 750	3 755
	Teknistieteellinen	4 029	3 745	1 301	3 300	4 350
	Muut	3 717	3 500	1 121	3 000	4 198
Yli-koulutus	Humanistinen	2 500	2 500	563	2 100	2 867
	Kasvatustieteellinen	2 675	2 500	830	2 100	3 000
	Kauppätieteellinen	3 336	3 300	905	2 600	3 900
	Luonnontieteellinen	2 962	3 000	761	2 350	3 460
	Lääketieteellinen	2 939	3 000	626	2 500	3 357
	Yhteiskuntatieteell.	2 656	2 563	717	2 200	3 000
	Teknistieteellinen	3 499	3 450	680	3 145	3 800
	Muut	3 055	2 998	889	2 463	3 417

Antero Pubakka

MAISTEREIDEN TYÖSSÄÄN TARVITSEMIA TAITOJA KARTOITTAMASSA

JOHDANTO

Maailmanlaajuisesti on viime vuosikymmeninä vannottu koulutuksen ja koulutustason nostamisen nimiin. Koulutuksellisen ilosanoman keskeinen teesi on Grubbin ja Lazersonin (2005) mukaan se, että tietovallankumous on muuttanut perusteellisesti työn luonnetta. Tämän vuoksi uusissa tietotyöpaikoissa tarvitaan taitoja, joita voidaan saavuttaa vain yliopistokoulutuksessa. Euroopan unionissa yliopistot on valjastettu palvelemaan kilpailukykyä ja alueiden menestymistä yhä tiukkenevassa kansainvälisessä taloudellisessa kilpailussa. Bolognan prosessissa on lähdetty luomaan *Euroopan korkeakoulutusalueetta*, jossa tutkinnot ovat yhteismitallisia ja valmistuneet voivat siirtyä sujuvasti joko koulutusmaan tai toisen unionin jäsenvaltion työmarkkinoille.

Yliopistojen odotetaan tuottavan opiskelijoille tietoja ja taitoja, jotka lisäävät inhimillistä pääomaa, ja parantavat siten kansakunnan taloudellista hyvinvointia (Knight & Yorke 2003). Wilkinsonin (2006) mukaan tietotalousajattelussa koulutus määrittyy markkinoiden, ei yksilön tarpeiden tai yhteiskunnan, kehittymisen ehdoilla. Lockille ja Lorentzille (2007) Bolognan prosessi heijastaa pakkomielleltä, jossa yliopisto on ennen kaikkea taloudellinen instituutio. He näkevät eurooppalaisten julistusten ja suunnitelmien pohjaavan talousperustaiseen koulutusnäkemykseen, jossa yliopistot tuottavat markkinakelpoisia hyödykkeitä. Olemme muualla osoittaneet (Puhakka ym. 2010), kuinka työllistettävyyys-diskurssi on Bolognan prosessin edetessä noussut yhä merkittävämmäksi. Yliopistojen keskeinen tehtävä on tuottaa työvoimaa, ja yliopistojen muut tehtävät on jätetty tässä keskustelussa syrjään.

On helppo ymmärtää, miksi työllistettävyys on nostettu Bolognan prosessin ytimeen. Yliopistoille asetettavat vaatimukset työllistettävyteen liittyvien tietojen ja taitojen tuottamisesta ovat vastauksia sekä opiskelijoiden että työelämän asettamiin haasteisiin. Suuri osa opiskelijoista tulee yliopistoon parantaakseen uranäkymiään (Washer 2007). Työelämä puolestaan haluaa itselleen työvoimaa, jota sen itse tarvitsee mahdollisimman vähän kouluttaa.

Tutkimuksessani tarkastelen, millaisia taitoja yliopistoista valmistuneet katsovat tarvitsevansa työtehtävissään viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Tutkin sitä, miten tarvittavat taidot eroavat tehtävittäin ja työnantajittain, ja selvitän, millaisia siirtymiä valmistuneilla on ollut työurallaan sekä työtehtävien että työnantajasektoreiden suhteen. Asiaa lähestytään koulutuksen järjestäjän näkökulmasta ja pohtien, millaisia vaatimuksia (työllistettävyys) taitojen opettamiselle voidaan tulosten valossa asettaa.

KOULUTUS JA TYÖELÄMÄ TAITOJEN NÄKÖKULMASTA

Tietopohjaisen talouden katsotaan vaativan yksilöiltä tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotka mahdollistavat nopean reagoinnin ja sopeutumisen globaalin työelämän muutoksiin. Fallows ja Steven (2000) toteavat osaamisyhteiskunnan edellyttävän, että yliopistot tarjoavat valmistuneilleen taitoja, joiden avulla he voivat työskennellä muuttuvissa ympäristöissä. Coxin ja Kingin (2006) mukaan työnantajat etsivät joustavaa ja sopeutuvaa työvoimaa. Työntekijöillä oletetaan olevan lukuisia uria työelämänsä aikana, minkä vuoksi heidän täytyy olla joustavia ja pitää jatkuvasti huolta omasta työllistettävyystään (Tomlinson 2007). Valmistuneilla täytyy olla kykyä siirtää osaamisensa joustavasti työpaikasta ja -tehtävästä toiseen.

Connell ja Burgess (2006) ovat nähneet nykyisen uusliberalistisen yksilöllisyyden ideologian johtavan siihen, että yksilö on itse vastuussa siitä, että hän on jatkuvasti työllistettävissä ja että hän kaiken aikaa hankkii uusia tai kehittää hallitsemiaan työllistettävyyttä edesauttavia taitoja ja tietoja. Valmistuneiden täytyy myös kyetä osoittamaan tai markkinoimaan työnantajille, että heillä on nimenomaan niitä tietoja, taitoja ja valmiuksia, joita nämä arvostavat (Washer 2007).

Jos työelämä on muuttunut siten kuin tietovallankumousta ennakoivat ovat odottaneet, myös töiden tieto-taito-vaatimukset ovat muuttuneet, mikä selittäisi halun maailmanlaajuiseen korkeakoulutuksen lisäämiseen. Suomessa koulutustason nousu on ollut erittäin nopeaa. Hämäläinen (2003) toteaa suomalaisen koulutustason nousun olleen OECD-maiden nopeinta 1970-luvulta lähtien. Osaltaan tätä selittää matala lähtötaso, mutta myös laajamittainen kou-

lutuksen laajentaminen eri koulutustasoilla. Suomessa on tapahtunut samaan aikaan koulutetun työvoiman tarjonnan voimakas lisääntyminen sekä nopea tekninen kehitys, joka on lisännyt koulutetun työvoiman kysyntää.

Korkeakoulujen arviointineuvoston tutkinnonuudistamista koskeva raportti (Niemelä ym. 2010) antaa kuitenkin viitteitä siitä, että suunta suomalaisessa korkeakoulutuspolitiikassa saattaa olla muuttumassa. Raportissa ehdotetaan, että vain poikkeustapauksissa opiskelijoille annettaisiin oikeus ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen, ja kannustetaan muutenkin alemman korkeakoulututkinnon työelämäläheisyyden lisäämiseen. Näin yliopistoista astutaisiinkin työelämään jo kandidaattitutkinnon jälkeen. Korkeakoulutettujen määrää ei kuitenkaan olla supistamassa, vaan ainoastaan näytetään haluavan laskea yliopistoista työelämään astuvien koulutus- ja osaamistasoa.

Yhä suurempi osa ikäluokasta tulee yliopistoon ja valmistuttuaan alkaa etsiä paikkaansa työelämässä. Koulutus näyttää edelleen suojaavan työttömyydeltä, sillä työttömyysaste pienenee koulutustason noustessa. On kuitenkin viitteitä Appoldin (2005) esiin nostamasta ”diplomitaudista”, jossa korkeimmasta koulutuksesta tulee välttämätön, mutta ei enää *riittävä* ehto hyvän työn saamiselle. Olemme omissa tutkimuksissammekin (Puhakka & Tuominen 2005) havainneet, että tutkinto avaa oven mahdolliseen työllistymiseen, mutta ei takaa sitä. Sainio (2011, tässä teoksessa) tarkastelee ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden yleistä työllisyyskehitystä ja etenkin valmistumishetken työllisyyslanteen vaikutusta maistereiden työllistymisen laatuun viisi vuotta valmistumisesta.

Yliopistojen massoittaminen on johtanut siihen, että yhä useammalla on vaikeuksia löytää koulutustaan vastaavaa työtä. Yliopistokoulutetut syrjäyttävät alemman koulutuksen saaneet töistä, jolloin nämä ajautuvat työhierarkiatasoilla alaspäin. Tällöin voidaan ajautua tilanteeseen, jossa yksilö hankkii lisäkoulutusta erottautuakseen muista työnhakijoista, vaikka työtehtävissä ei lisääntyneitä taitoja tarvittaisikaan. Kyse on omien suhteellisten asemien parantamisesta. Tässä kamppailussa samanlaisen tutkinnon omaavat pyrkivät erottumaan toisistaan erilaisilla keinoilla. (Tomlinson 2007; 2008.) Aro (2003) toteaa ylempien tutkintojen inflatoitumisen Suomessa perustuvan siihen, että koulutusta on laajennettu työtehtävien ja työpaikkojen kasvua nopeammin. Pitkälti kyse on siitä, että tutkintojen inflatoituessa korkeastikoulutetut työllistyvät töihin, joihin heidän kvalifikaationsa ovat suuremmat kuin mitä kyseisessä tehtävässä tarvitaan. Aro pohtii muodollisen koulutustason ja korkeakoulutettujen ikäluokkaosuuden nostamisen järkevyyttä. Keskeinen kysymys tällöin on se, miten hyvin valmistuneet kykenevät työssään hyödyntämään niitä tietoja ja taitoja, joita he ovat yliopistokoulutuksessaan omaksuneet. Rautopuro (2011, tässä teoksessa) tarkastelee ylikoulutus-tematiikkaa perusteellisemmin.

Koulutuksen järjestäjän ja yhteiskunnan näkökulmasta opiskelijoiden oppimistulosten ja työllistymismarkkinoiden tulisi ideaalitulanteessa vastata toisiaan. Valmistuneet näyttävät kuitenkin työllistyvän ammatteihin, joissa heidän oppiaineperustainen taitopohjansa jää vähäiselle käytölle. Näyttää siltä, että muut kuin koulutuksen oppiaine-erityiset tiedot ovat ensiarvoisen tärkeitä. (Gedye ym. 2004; Hills ym. 2003; Purcell ym. 2005; Tuominen ym. 2008.) Vaikka tutkinto ei ole suoraan ammatillinen, se kuitenkin kehittää työelämässä tarvittavia taitoja: kriittistä analyysia, ongelman ratkaisua, tiimityötä sekä esittämistaitoja. Nämä ovat suhteellisen samankaltaisia riippumatta siitä, mitä oppiaineita opiskellaan. Esimerkiksi tiedonhakutaidot ja kirjoitustaidot eivät välttämättä eroa eri oppiaineissa, ja nämä taidot ovat myös siirrettävissä laajaan työllistymiskirjoon. (Fallows & Steven 2000; Yorke & Harvey 2005.) Teichlerin (1999) mielestä työmarkkinoiden muutokset, uusien ammattiryhmien syntyminen sekä erikoistuneen ammatillisen tiedon nopea vanheneminen ovat syitä siihen, miksi työllistettävyysskeskusteluissa on ryhdytty entistä enemmän painottamaan yleisiä taitoja erityistaitojen sijaan.

Työnantajat ovat tutkimuksissa ja julkisuudessa tuoneet esiin omia näkemyksiään siitä, mitä he haluaisivat valmistuneilta. Työnantajien väitteet hyväksytään tosiasioina, vaikka ne usein ovat anekdoottisia ja vain harvoin perustuvat kattavaan arviointiin. Johnstonin (2003) mukaan työnantajien väitteet eivät kuitenkaan vastaa sitä, miten he henkilöstöään rekrytoivat. Sleafin ja Reedin (2006) mukaan ei ole suurikaan yllätys, että työnantajat kritisoivat valmistuneita tieto- ja taitopuutteista, sillä he tietenkin haluavat kouluttaa mahdollisimman vähän työntekijöitään.

Tutkimuksissa työnantajat vain harvoin tuovat ilmi, että yliopistossa valmistuneilla pitäisi olla enemmän joitakin oppiainekohtaisia erityistaitoja. Päinvastoin he haluavat tiimityötaitoja, ongelmanratkaisutaitoja (Murray & Robinson 2001), siirrettäviä taitoja ja valmiutta itsenäiseen työskentelyyn (Stewart & Knowles 2000). Billingin (2003) mukaan nopeasti muuttuvat työpaikat haluavat valmistuneita, joilla on tiimityötaitoja, joustavuutta, sopeutuvuutta, luovuutta, viestintätaitoja ja kielten osaamista. Elinkeinoelämän keskusliiton tekemässä tulevaisuusluotaimessa (2006) vuoden 2015 työntekijän visioitiin olevan *”Itseen ja toisia arvostava, omaan osaamiseen ja sen kehittämiseen sekä jakamiseen sitoutunut muutoksen tekijä... Työntekijällä on olemassa muutostilanteessa vaihtoehtoja, kun hänellä on osaamista, jota voi joustavasti soveltaa myös muissa tehtävissä.”* Tutkimus- ja innovaationeuvoston linjauksessa (2010) korostetaan geneeristen valmiuksien merkitystä tulevaisuuden osaamisessa. Linjauksessa painotetaan myös yrittäjyystaitoja ja johtamiskoulutusta. Mason ym. (2009) kiteyttävät työnantajan haluavan, että valmistuneilla on riittävästi tietoja, taitoja, valmiuksia ja asenteita, jotta uudet rekrytoinnit ovat tuottavia mahdollisimman nopeasti rekrytoinnin jälkeen.

Kuten Wilton (2008) on todennut, kun halutaan saada selville mitä työllistettävyyssaitoja yliopistoissa tulisi kehittää, paras tietolähde ovat yliopistosta valmistuneet itse. Valmistuneet ovat sanoneet tarvitsevansa ihmistenvälisiä taitoja, tiedonhankintataitoja sekä joustavuutta (Quek 2005). Yorken ja Harveyn (2005) tutkimuksessa keskeisinä työllistettävyyteen liittyvinä asioina vastavalmistuneet pitivät henkilökohtaisia ominaisuuksia, kommunikaatiotaitoja, tutkintoa ja työkokemusta. Pidempään työmarkkinoilla toimineet arvioivat tärkeimmiksi henkilökohtaiset ominaisuudet, kommunikaatiotaidot, opetuksen laadun ja siinä menestymisen sekä työkokemuksen. Omissa vastavalmistuneita koskevissa tutkimuksissamme tärkeimpinä työllistymiseen vaikuttavina tekijöinä ovat olleet *akateeminen tutkinto, oma aktiivisuus, henkilökohtaiset ominaisuudet, ammatilliset pätevyudet ja tutkinnon pääaine* (Puhakka & Tuominen 2002; Puhakka ym. 2006).

Töissä tarvittavat taidot ovat siten sekä työnantajien että työntekijöiden käsitysten mukaan luonteeltaan hyvin yleisiä. Stewartin ja Knowlesin (2000) näkemysten mukaan yliopistojen keskeinen rooli ei olekaan taitojen kehittämisessä vaan sen tukemisessa, että nämä kehittyneet taidot ja tiedot ovat siirrettävissä työelämään. Opiskelijat tulisi saada ymmärtämään se, kuinka he voivat siirtää yliopistossa oppimansa taidot erilaisiin tehtäviin ja ympäristöihin. Kaikki taidot eivät välttämättä ole siirrettävissä, mutta keskeistä on oppia soveltamaan niitä uusissa tilanteissa.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -AINEISTO JA ANALYYSI

Hyödynnän tutkimuksessani samaa aineistoa kuin kaikki muutkin tämän artikkelikokoelman tekijät. Aineiston tarkempi kuvaus löytyy tämän teoksen johdantoartikkelista. Selvitän, mitä taitoja yliopistoista valmistuneet itse arvioivat tarvitsevansa työpaikoissaan viisi vuotta valmistumisestaan, miten tarvittavat taidot eroavat työnantajittain, työtehtävittäin sekä samoja tehtäviä tekevien välillä eri työnantajasektoreilla. Huomiota kiinnitetään myös siirtymiin eri työnantajasektoreiden ja työtehtävien välillä. Tarkastelun kohteena ovat vain ne ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet, jotka olivat töissä vastaushetkellä. Artikkelissa ei tarkastella esimerkiksi perhevapailla olleiden käsityksiä niistä taidoista, joita he katsoivat tarvitsevansa niissä tehtävissä, joista olivat perhevapailla. Tällä menettelyllä on haluttu yhdenmukaistaa taitoarviointi koskemaan samaa ajankohtaa (syksy 2008). Aineiston perusteella ei perhevapailla olleiden osalta tiedetä, kuinka kauan he ovat perhevapailla olleet.

Lähemmässä tarkastelussa selvitetään tehtäväkokonaisuuksien välisiä eroja sekä tehtävittäin että työnantajittain. Mukana ovat neljä suurta tehtäväkokonai-

suutta: opetus tai kasvatus (n = 1 271), hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät (n = 1 070), johto- ja esimiestehtävät (n = 663) sekä tutkimus (n = 582). Kyselylomakkeessa käytetty valmiiksi strukturoitu päätoimen luokittelu osoittautui ongelmalliseksi, esimerkiksi ”koulutus” on eriytetty ”opetuksesta tai kasvatuksesta”. Asiakas-/potilastyöhön (n = 433) itsensä luokitelleista löytyy puolestaan nykyisen työpaikan osalta 165 eri nimikettä (lääkäreitä, sosiaalityöntekijöitä, psykologeja, myyjiä, lentoemäntiä, postinjakajia jne). On syytä miettiä, onko luokittelu teoreettisesti perusteltu. Luokittelun ongelmallisuuden vuoksi asiakas-/potilastyötä ei oteta myöhemmin tarkempaan jatkotarkasteluun, vaikka se viidenneksi suurimpana tehtäväkokonaisuutena sinne olisi kuulunutkin.¹

Aineisto on analysoitu pääasiassa kuvailevien tilastollisin menetelmien kuten ristiintaulukoinnin, khiin neliö -testin sekä niihin liittyvien residuaalitarkastelujen tasolla. Tilastollisesti merkitsevät ryhmäerot ja riippuvuudet tarkoittavat tässä analyysissä alle 5 % merkitsevyytensä (p<0,05). Lukijaystävällisyyden vuoksi käytetään pääasiassa kokonaisprosentteja, jolloin pyöristysten vuoksi kaikki taulukot eivät summaudu sataan.

SIIRTYMÄT TYÖURALLA

Kokonaisuudessaan vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden tilanne on hyvä. Vastaushetkellä eli viisi vuotta valmistumisestaan töissä oli 84 % ja perhevapaalla 10 % vastanneista. Ainoastaan 2 % oli tuolloin työttömänä. Viiden vuoden tarkastelujakson aikana työttömyyttä oli kuitenkin ehtinyt kokea joka kolmas (33 %).

Vastaushetkellä töissä olleista (n = 5622) hieman yli kolmanneksella (34 %) oli ollut vain yksi työnantaja. Kahdella kolmasosalla oli ollut vähintään kaksi työnantajaa, ja joka seitsemännellä (14 %) oli ollut vähintään neljä eri työnantajaa. Ainoastaan joka viides (19 %) oli onnistunut työllistymään vain yhden palvelussuhteen turvin, kun taas joka kolmannella (30 %) oli ollut vähintään viisi erillistä palvelussuhdetta. Perinteiset vakiintuneet työurat eivät siis ole todellisuutta suurimmalle osalle valmistuneista. Valmistuneilla on kuitenkin ollut riittävästi tietoja ja taitoja työpaikan vaihdosten suorittamiseksi.

Ensimmäinen työpaikka oli yli puolella (51 %) julkisella sektorilla. Viisi vuotta valmistumisesta merkittävin työllistäjä on yksityinen sektori (43 %). Hieman alle puolet (47 %) oli joko kunnan (32 %) tai valtion (15 %) palveluksessa. Muilla sektoreilla kuten järjestöissä, kirkon piirissä jne. työskentelee 10 % vastanneista. Suomalaisen korkeakoulutuksen laajentaminen perustui ai-

¹ Jos valtakunnallista uraseurantaa jatketaan, olisi nykyinen toimimaton päätoimen luokittelu uudistettava.

koinaan kehittyvän hyvinvointivaltion tarpeisiin (Nevala 1999). Edelleenkin julkinen sektori on merkittävä työllistäjä ja sitä tärkeämmäksi sen merkitys yliopistoista valmistuneiden työllistäjänä muuttuu, mitä pohjoisemmaksi tai idemmäksi Suomessa mennään. Julkisella sektorilla työskenteli Etelä-Suomessa 38 %, Länsi-Suomessa 53 %, Oulussa 60 %, Itä-Suomessa 72 % ja Lapissa 72 % kaikista läänin alueella työskentelevistä. Vaikka Etelä-Suomen läänissä suurin osa työskenteleekin yksityisellä sektorilla, on kuitenkin huomattava, että etenkin valtion työpaikat ovat keskittyneet Etelä-Suomen läänisiin: valtiolla työskentelevistä peräti 49 %:lla työpaikka sijaitsi Etelä-Suomen läänin alueella. Tuominen (2011, tässä teoksessa) tarkastelee perusteellisemmin maistereiden työpaikkojen ja asuinpaikkojen sijaintia. Kokonaisuutena ottaen yliopistot kouluttavat edelleen työvoimaa hyvinvointiyhteiskunnan palveluihin, sillä julkiselta sektorilta on viimeisen viidentoista vuoden aikana siirtynyt merkittävä osa aiemmin kunnan tai valtion hoitamia tehtäviä yksityisen sektorin hoidettavaksi, vaikka palveluiden tarve ei olekaan vähentynyt.

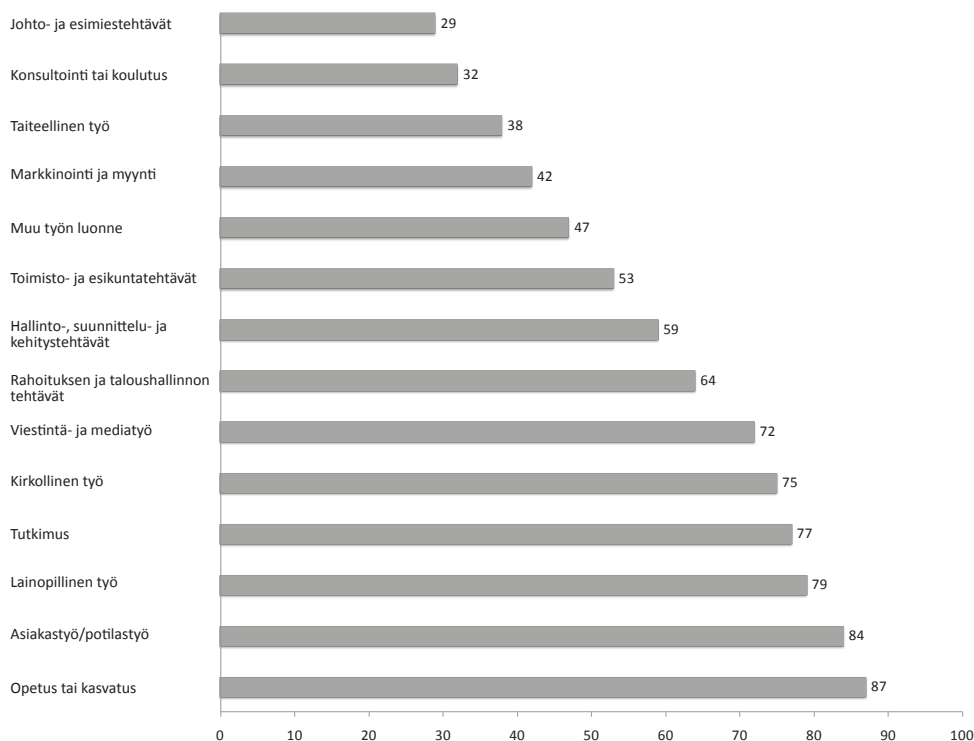
Työurien vakiintumattomuutta tai vaihtoehtoisesti myös kykyä siirtyä toisiin tehtäviin osoittaa se, että viisi vuotta valmistumisestaan joka neljäs (25 %) ei enää ollut enää saman työnantajasektorin palveluksessa kuin työuran aloitessaan. Siirtymiä tapahtuu myös suhteessa työtehtäviin (ks. taulukko 1). Viisi vuotta valmistumisen jälkeen kaksi kolmesta (64 %) työskentelee samankaltaisissa tehtävissä kuin valmistumisen jälkeisessä ensimmäisessä työpaikassaan. Joka kolmannella tehtävät ovat vaihtuneet. Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta tämä vaikeuttaa merkittäväällä tavalla sen arvioimista, mitä tietoja ja taitoja yliopistokoulutuksessa tulisi lähteä kehittämään. Jos eri tehtävissä tarvitaan, kuten voisi olettaa, erilaisia taitoja, pitäisikö yliopistoissa pyrkiä kehittämään niitä taitoja, joilla valmistuneet saisivat ensimmäisen työpaikkansa, vai niitä taitoja, joita he mahdollisesti tarvitsevat myöhemmin urallaan.

TAULUKKO 1. Ensimmäisen ja nykyisen työtehtävän luonne sekä samoissa tehtävissä pysyminen

%	<i>Ensimmäinen työ, n= 5 567</i>	<i>5 v työ, n= 5 551</i>	<i>Sama tehtävä</i>
Opetus tai kasvatus	23	23	86
Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät	18	19	62
Johto- ja esimiestehtävät	5	12	70
Tutkimus	16	10	51
Asiakastyö/ potilastyö	11	8	62
Konsultointi tai koulutus	4	5	43
Markkinointi ja myynti	4	4	47
Viestintä- ja mediatyö	4	4	71
Rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät	4	4	66
Lainopillinen työ	3	3	85
Toimisto- ja esikuntatehtävät	3	2	29
Kirkollinen työ	1	1	82
Taiteellinen työ	0,3	0,3	46
Muu työn luonne	5	4	45

Pysyvimmat urat samojen tehtävien parissa ovat opetuksen, lainopin sekä kirkollisen työn puolella. Näissä tehtävissä työskennelleistä yli kahdeksan kymmenestä toimii viisi vuotta valmistumisestaan samankaltaisissa tehtävissä. Yli puolet samassa tehtäväkokonaisuudessa pysyneitä on ollut myös viestinnän, johtotehtävien, asiakas/potilastyön, hallinto ym. tehtävien, rahoitustehtävien sekä tutkimuksen palvelukseen alun perin työllistyneissä. Muiden tehtävien osalta ensimmäinen työtehtävä ei kovinkaan leimallisesti näytä liittyvän vakiintuneeseen uraan.

Uraliikkuvuutta selvittää myös se, kuinka moni tiettyssä tehtäväkokonaisuudessa työskennellyt oli samojen tehtävien parissa jo ensimmäisessä työpaikassaan. Järjestys näyttää huomattavan erilaiselta edelliseen verrattuna. Esimerkiksi johto- ja esimiestehtävien osalta todettiin aiemmin (ks. taulukko 1), että johtotehtävissä ensimmäisessä työpaikassa olleista 70 % työskentelee vastaavankaltaisissa tehtävissä myös viisi vuotta valmistumisesta, mutta viisi vuotta valmistumisesta johtotehtävissä työskentelevistä kuitenkin vain alle kolmannes (29 %) oli toiminut johtotehtävissä jo ensimmäisessä työpaikassaan (ks. kuvio 1). Valtaosa johtotehtävissä työskentelevistä oli siten alussa työllistynyt muihin tehtäviin, josta he ovat siirtyneet johtotehtäviin. Sama näyttää pätevän myös konsultoinnin, taiteellisen työn sekä markkinoinnin ja myynnin osalta. Yli puolet näissä tehtävissä toimivista oli ensimmäisessä työpaikassaan tehnyt jotain muuta. Uralla liikkumista tapahtuu siis paljon.

KUVIO 1. Nykyiseen tehtävään samoista työtehtävistä siirtyneiden prosenttiosuudet

Se, että joka kolmas työskenteli toisissa tehtävissä ja joka neljäs toisella työnantajasektorilla viisi vuotta valmistumisensa jälkeen, osoittaa, että työurat eivät ole enää yhtä vakiintuneita kuin aiemmin. Toisaalta tämä voi myös osoittaa, että valmistuneilla on ollut riittävästi tietoja ja taitoja siirtyäkseen toisiin työtehtäviin. Valmistuneet ovat osoittaneet oman joustavuutensa (Tomlinson 2007) ja kykynsä sopeutua toisiin tehtäviin (Fallows & Steven 2000), joissa he voivat hyödyntää omaa osaamistaan.

Ainoastaan joka kahdeskymmenesviides (4 %) ei kyennyt hyödyntämään yliopistossa oppimiaan taitoja juuri lainkaan nykyisessä työssään. Työelämään siirtymisen vaikeuksia osoittaa kuitenkin se, että ensimmäinen työpaikka ei ole ollut koulutusta vastaava läheskään kaikilla. Itsensä ylikoulutetuiksi ensimmäisessä tehtävässään kokeneita oli lähes kolmannes (32 %); tarkemmin ylikoulutustematikkaa käsittelee Rautopuro (2011, tässä teoksessa). Ensimmäisessä tehtävässään ylikoulutetuiksi kokeneillakin on kuitenkin ollut riittävästi tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotta he myöhemmällä urallaan voivat siirtyä tehtäviin, joissa he voivat paremmin hyödyntää osaamistaan. Tästä kertoo myös se, että ensimmäisessä val-

mistumisen jälkeisessä tehtävässään itsensä ylikoulutetuiksi tunteneista ainoastaan 7 % oli sitä mieltä, ettei ole nykyisessä työssään voinut hyödyntää juuri lainkaan yliopistossa oppimiaan asioita. Heillä on siten ollut riittävästi siirrettäviä tietoja ja taitoja, jotta he ovat voineet siirtyä paremmin koulutustaan vastaaviin tehtäviin.

Valmistuneet ovat pitäneet huolta omasta työllistettävyydestään (Tomlinson 2007) ja hankkineet lisää ja muokanneet olemassa olevia tietojaan ja taitojaan taatakseen oman työllistettävyytensä myös jatkossa (Connell & Burgess 2006). Vastaajista 86 % oli osallistunut johonkin koulutukseen valmistumisensa jälkeen. Elinikäinen jatkuva oppiminen näyttää siis olevan todellisuutta tämän päivän Suomessa, ainakin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille.

TYÖSSÄ TARVITTAVAT TAIDOT

Koska kiinnostuksen kohteenani ovat erityisesti työnantajasektoreiden väliset erot, tarkastelen suuria tehtäväkokonaisuuksia. Mukana ovat *opetus tai kasvatust, hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät, johto- ja esimiestehtävät* sekä *tutkimus*. Työnantajasektorit jakautuvat selvästi tehtävien luonteen mukaan (ks. taulukko 2). Suurista tehtäväkokonaisuuksista jäävät pois *asiakastyö/potilastyö* (60 % kunnalla), *markkinointi ja myynti* (94 % yksityisellä), *konsultointi tai koulutus* (79 % yksityisellä), *viestintä- ja mediatyö* (54 % yksityisellä) sekä *rahoituksen ja taloushallinnon* tehtävät (87 % yksityisellä).

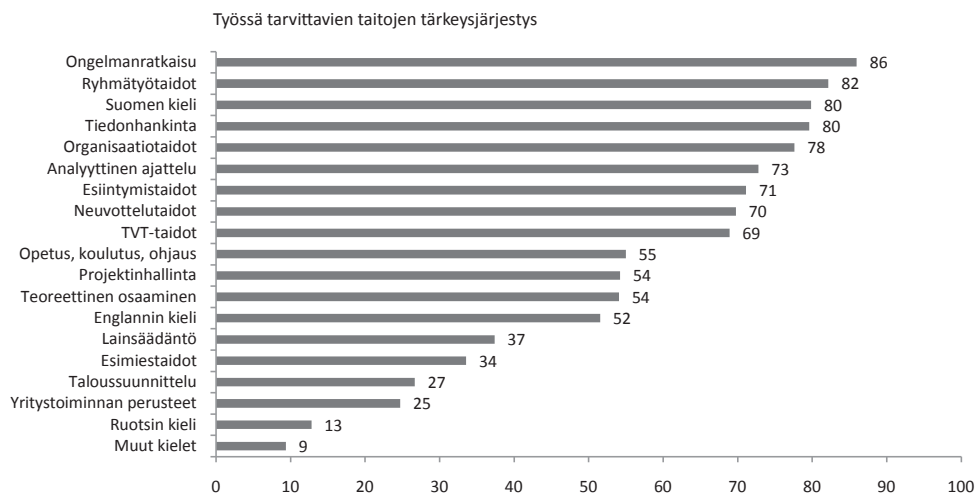
TAULUKKO 2. Tehtävänluonne työnantajittain

Tehtävän luonne	Yksityinen	Kunta	Valtio	Muut
Opetus tai kasvatust, n=1271	4 %	87 %	6 %	4 %
Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät, n=1070	63 %	13 %	15 %	9 %
Johto- ja esimiestehtävät, n=663	61 %	25 %	6 %	8 %
Tutkimus, n=582	27 %	5 %	59 %	10 %

Jokaisella tarkastelemallani tehtäväalueella yli puolet kyseisessä tehtävissä toimivista työskentelee yhdellä työnantajasektorilla. Myös muilla työnantajasektoreilla on kuitenkin riittävästi havaintoja, jotta voidaan verrata, eroavatko työssä tarvittavat taidot työnantajittain.

Vastaushetkellä töissä olleiden tärkeinä pitämien taitojen järjestys kertoo hyvin yleisistä taidoista ja niiden tarpeesta ja vastaa hyvin mm. Gedey ym (2004), Purcell ym (2005) ja Teichlerin (1999) tekemiä havaintoja (ks. kuvio 2). Osa syy tähän on se, että kysymyspatteristossa ei ole kuin yksi alaspesifimpi kysymys eli ”teoreettinen osaaminen”. Kysymysten pohjana on alun perin käytetty

Mannisen ja Hobroughin (2000) tutkimusta, joka perustui kuuden EU-maan pk-yrityksille tehtyihin haastatteluihin siitä, millaisia odotuksia yrityksillä on korkeakoulutettujen osaamisen suhteen.

KUVIO 2. Työssä tärkeiksi katsotut taidot

Mukana tarkastelussa ovat niiden vastaajien osuudet, jotka ovat ilmaisseet taidon olevan ”tärkeän” tai ”erittäin tärkeän” nykyisessä työssään. Kokonaisuutta katsoessaan voisi väittää kyynisesti, että näiden yleisten taitojen oppimiseen ei välttämättä yliopistokoulutusta tarvitse. Kyse näyttää olevan taidoista, joihin vaikuttavat osaltaan valmistuneiden sosiaalinen tausta sekä muu toiminta opiskelujen ulkopuolella. Tällainen näkemys olisi kuitenkin liian pessimistinen koulutuksen arvioimiseksi; tuonkaltaisia yleisiä taitoja voidaan oppia ja opettaa myös yliopisto-opintojen ainekohtaisilla kursseilla.

Kuten jo aiemmin todettiin, ainoastaan 4 % vastaajista ei kyennyt hyödyntämään juuri lainkaan yliopistossa oppimiaan asioita nykyisessä työssään. Ensimmäisessä työssä yliopistossa opittuja asioita ei pystynyt hyödyntämään 8 % valmistuneista. Suurin osa siis kykenee hyödyntämään yliopistossa oppimiaan asioita työssään. Ilman yliopistokoulutusta valtaosa vastaajista ei todennäköisesti olisi työllistynyt nykyisiin työtehtäviinsä eikä olisi siten arvioimassa työssään tarvitsemiaan taitoja. Joka viides (22 %) ilmoitti, ettei korkeakoulututkinto ollut edellytyksenä nykyiseen työhön. Erot työnantajasektoreiden välillä ovat kuitenkin suuret: valtiolla ja kunnalla työskentelevistä vain 11 %:lla korkeakoulututkinto ei ollut edellytyksenä nykyisiin tehtäviin, mutta yksityisellä sektorilla osuus oli lähes kolminkertainen (31 %) ja muulla sektorilla vieläkin suurempi (37 %). Havainto selittyy pitkälti julkisen sektorin pätevyysvaatimuksilla.

Miten tällaisiin listauksiin tulisi suhtautua? Täytyisikö yliopistokoulutuksessa ryhtyä painottamaan vain niitä taitoja, joita suurin osa pitää tärkeinä? Kuitenkin esimerkiksi esimiestäitoja pitää omassa työssään tärkeänä joka kolmas vastaaja. Käytännössä se tarkoittaa, että yli 1 800 valmistunutta katsoi esimiestäitojen olevan omassa työssään tärkeitä. Jos taitoja pyrittäisiin opettamaan enemmistön mukaan, pitäisikö esimiestäitojen opettaminen lopettaa kokonaan ja keskittyä enemmän esimerkiksi ryhmätyötaitoihin?

Eri työnantajasektoreiden tärkeimmiksi koetuista taidoista ongelmanratkaisutaidot ja tiedonhankintataidot nousevat kaikilla sektoreilla tärkeimpien joukkoon (ks. taulukko 3). Työnantajasektoreiden väliset erot taitojen tärkeysjärjestyksessä ovat kuitenkin suuret. Valtiolla tunnutaan tarvittavan selvästi muita harvemmin ryhmätyö-, neuvottelu- ja esimiestäitoja. Kun kunnalla työskentelevistä puolestaan vain joka neljäs tarvitsee työssään englannin kieltä paljon, niin yksityisellä sektorilla työskentelevistä kaksi kolmasosaa pitää englannin kielen taitoa tärkeänä työssään. Ruotsin kieltä tarvitsi työssään paljon joka kahdeksas vastaaja kaikilla sektoreilla. Vastaajan äidinkieli saattaisi selittää osaltaan ruotsin kielen tarvetta työssä.

TAULUKKO 3. Työssä tärkeinä pidetyt taidot työnantajittain, prosentteina (viisi tärkeintä taitoa numeroitu työnantajittain, tilastolliset merkitsevät erot *)

	<i>Yksityinen</i>	<i>Kunta</i>	<i>Valtio</i>	<i>Muut</i>
Ongelmanratkaisu	86 (1.)	86 (3.)	88 (1.)	81 (2.)
Ryhmätyötaidot*	81 (2.)	90 (1.)	70	80 (4.)
Suomen kieli*	73	88 (2.)	80 (4.)	83 (1.)
Tiedonhankinta*	77 (4.)	80	87 (2.)	80 (5.)
Organisaatiotaidot*	75 (5.)	84 (4.)	70	81 (3.)
Analyyttinen ajattelu*	78 (3.)	63	82 (3.)	69
Esiintymistaidot*	63	83 (5.)	68	73
Neuvottelutaidot*	67	81	55	69
TVT-taidot	69	67	71 (5.)	71
Opetus, koulutus, ohjaus*	38	78	52	58
Projektinhallinta*	62	44	52	60
Teoreettinen osaaminen*	46	63	63	49
Englannin kieli*	69	25	65	42
Lainsäädäntö*	29	49	34	40
Esimiestäidot*	40	31	20	35
Taloussuunnittelu*	32	18	21	39
Yritystoiminnan perusteet*	39	9	11	33
Ruotsin kieli	12	13	14	13
Muut kielet*	11	7	8	14

Yksityisellä sektorilla työskentelevät kertovat tarvitsevansa esimiestaitoja ”paljon” kaksi kertaa useammin kuin valtiolla työskentelevät (20 % vs. 40 %). Opetustaitoja työssään tärkeinä pitävät kunnalla työskentelevät kaksi kertaa useammin kuin yksityisellä sektorilla työskentelevät. Aiemmin jo todettiin, että suurimmat tehtäväryhmät olivat selvästi jakautuneet työnantajasektoreittain siten, että yli puolet tehtävässä toimivista työskenteli tietyllä työnantajasektorilla. On siis mahdollista, että edellä esitetty taitojen tärkeysjärjestys kertooakin enemmän *työtehtävien* kuin työnantajasektoreiden välisistä eroista. Tulkinta saa vahvistusta erittelystä, jossa työssä tärkeinä pidetyt taidot on jaettu tehtäväryhmittäin (ks. taulukko 4).

TAULUKKO 4. Työssä tärkeinä pidetyt taidot tehtävittäin, prosentteina, (viisi tärkeintä taitoa numeroitu tehtävittäin, tilastolliset merkitsevät erot *)

	<i>Opetus</i>	<i>Hallinto ym</i>	<i>Johtotehtävät</i>	<i>Tutkimus</i>
Ongelmanratkaisu	85	88 (1.)	91 (4.)	90 (2.)
Ryhmätyötaidot*	93 (2.)	80 (3.)	91 (3.)	62
Tiedonhankinta*	79	80 (2.)	80	89 (3.)
Suomen kieli*	89 (4.)	75 (5.)	82	66
Organisaatiotaidot*	87 (5.)	75	96 (1.)	61
Esiintymistaidot*	92 (3.)	59	81	63
Analyttinen ajattelu*	57	78 (4.)	83	91 (1.)
Neuvottelutaidot*	83	64	87 (5.)	40
TVT-taidot	71	72	69	70
Opetus, koulutus, ohjaus*	96 (1.)	39	55	47
Teoreettinen osaaminen*	63	43	49	78 (5.)
Projektinhallinta*	42	68	71	55
Englannin kieli*	27	61	54	84 (4.)
Esimiestaidot*	26	30	93 (2.)	15
Lainsäädäntö*	41	30	56	11
Taloussuunnittelu*	9	27	69	15
Yritystoiminnan perusteet*	7	21	50	8
Ruotsin kieli*	13	10	13	9
Muut kielet	10	6	9	6

Tehtäväryhmittäiset erot työssä paljon tarvittavien taitojen käytössä ovat lähes kaikki tilastollisesti ja tosiasiallisesti merkitseviä. Ainoastaan ongelmanratkaisutaidoissa ja muiden kielten käytössä ei ammattiryhmien välillä ole merkitseviä eroja. Johtotehtävissä työskentelevistä 93 % sanoo tarvitsevansa paljon esimiestaitoja, kun tutkimustehtävissä työskentelevistä vain joka seitsemäs (15 %) ilmaisee tarvitsevansa niitä yhtä paljon. Opetustehtävissä työskentelevät tarvitse-

vat seitsemän kertaa harvemmin yritystoiminnan perusteiden tuntemista kuin johtotehtävissä työskentelevät. Suuri yllätys ei ole sekään, että opetustehtävissä työskentelevät tarvitsevat opetustaitoja paljon (96 %) ja muissa tehtävissä opetustaidon merkitys on selvästi pienempi, mutta johtotehtävissäkin toimivista kuitenkin yli puolet (55 %) ilmoittaa tarvitsevansa opetustaitoja.

Jos opiskelijat opiskellessaan tietäisivät, minne he tulevat työllistymään myöhemmällä työurallaan, opintojen suuntaaminen tiettyjen taitojen kehittämisen suhteen saattaisi olla mahdollista. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi esimiestehtävissä viisi vuotta valmistumisestaan työskentelevistä vain alle kolmannes oli toiminut esimies/johtotehtävissä myös ensimmäisessä työpaikassaan.

TAITOTARVE-EROT TEHTÄVITTÄIN ERI TYÖNANTAJASEKTOREIDEN VÄLILLÄ

Edellä esitetyn perusteella näyttäisi siltä, että työtehtävät ovat tärkeämpi työssä tarvittavien taitojen määrittelijä kuin työnantajasektorit. Mutta ovatko tehtävät työssä tarvittavien taitojen osalta samankaltaisia eri työnantajasektoreilla? Jos tehtävissä tarvittavat taidot ovat samoja työnantajista riippumatta, se helpottaisi koulutuksen suunnittelua. Aiemmissa työllistymistä tai työssä tarvittavia taitoja koskevissa tutkimuksissa ei ole tarkasteltu työnantajasektoreiden välisiä eroja tehtäväryhmittäin.

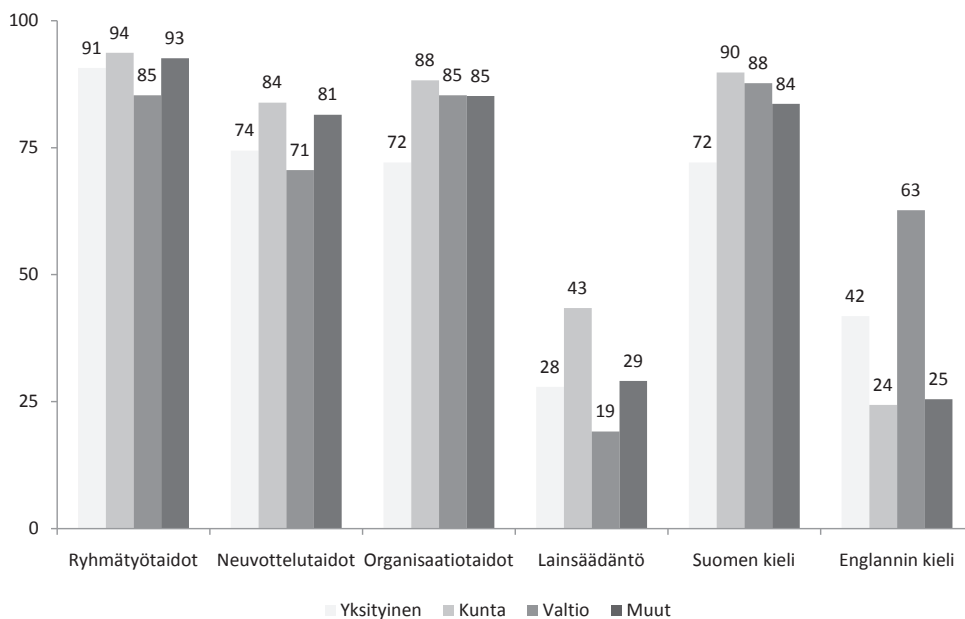
Seuraavassa tarkastellaan tehtäväryhmien välisiä eroja työnantajittain. Kuvioidissa esitetään tilastollisesti merkitsevät erot. Käytettävissä olevalla aineistolla ei ole mahdollista vastata kysymykseen, mistä työnantajasektoreiden väliset erot johtuvat. Kyse on siten peruskartoituksesta, jossa selvitetään, millainen tilanne on. Aiemmin samankaltaisella aineistolla on selvitetty vastaavien taitojen tarvetta työelämässä koulutusaloittain ja pyritty myös analysoimaan, miten yliopisto-opiskelu/koulutus näitä taitoja oli kehittänyt (Korhonen & Sainio 2006). Etenkin ns. kuiluanalyysit, joissa verrataan työssä tarvittavia taitoja siihen, miten hyvin yliopistokoulutus on niitä kehittänyt, ovat hyvin ongelmallisia. Ongelmat johtuvat osin siitä, että kysymykset eivät ole yhteismitallisia: taitojen osalta asteikko pohjautuu ”ei lainkaan tärkeä – erittäin tärkeä”-asteikkoon ja taitojen kehittymisen osalta ”erittäin puutteellisesti – erinomaisesti”-asteikkoon. Suurempi ongelma arvioinnissa on kuitenkin se, että kysely on toteutettu viisi vuotta valmistumisesta ja ainoastaan joka seitsemäs (14 %) ei ole osallistunut mihinkään koulutukseen valmistumisensa jälkeen. Koulutuksen arviointi näitä tietoja käyttäen on ongelmallista siksi, että arvioinnit koskevat jopa yli kymmenen vuoden takaisia opintosuunnitelmia ja opetussisältöjä, joten on mahdollis-

ta, että arviointi kohdistuu koulutusohjelmiin, laitoksiin tai tiedekuntiin, joita ei enää ole olemassa.

Työssä tarvittavien taitojen selvittämistä saattaa sen sijaan olla mahdollista hyödyntää tulevaisuuden koulutussuunnitelmia ja opinto-ohjelmia tehtäessä. Tämän vuoksi tässä tarkastellaan vain työssä tarvittavia taitoja eikä kiinnitetä huomiota siihen, miten vastaajat olivat arvioineet kyseisten taitojen kehittyneen yliopisto-opinnoissaan.

Opetus tai kasvatus

Opetustehtävien piirissä työskenteli lähes joka neljäs vastaaja (23 %) eli yhteensä 1 271 vastaajaa. Selvästi suurin osa heistä sijoittuu kuntien palvelukseen (87 %); valtiolle sijoittuu 6 %, muulle sektorille 4 % ja yksityiselle sektorille samoin 4 %. Opetustehtävissä alun perin työskennelleistä 86 % työskenteli opetustehtävissä myös viisi vuotta valmistumisensa jälkeen; toisaalta kyselyhetkellä opetustehtävissä työskentelevistä joka kahdeksas (13 %) oli työskennellyt muissa tehtävissä valmistumisensa seuranneessa ensimmäisessä työpaikassa.

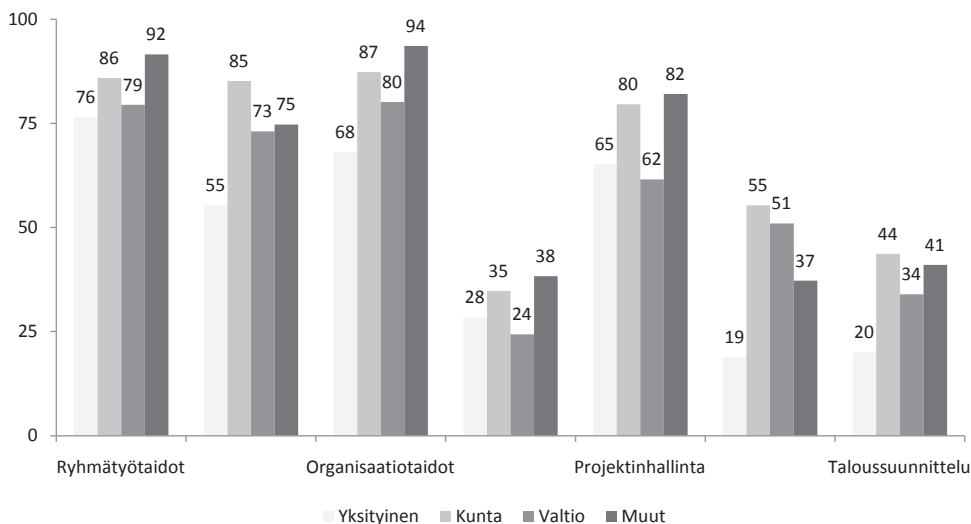

KUVIO 3. Opetus- tai kasvatustehtävissä toimivien tärkeinä pitämien taitojen erot työntajittain, prosentteina

Opetustyötä tekevien osalta ei suurimmassa osassa taitoja ole eroja eri työnantajien välillä. On kuitenkin eräitä taitoja, joissa erot työnantajien välillä ovat sekä tilastollisesti että tosiasiallisesti merkitseviä (ks. kuvio 3). Valtiolla opetustehtävissä työskentelevistä selvästi useammat ilmaisevat pitävänsä englannin kieltä tärkeänä nykyisessä tehtävässään. Kunnassa työskentelevät erottuvat muista selvästi lainsäädännön tuntemuksen tärkeyden arvioinnin osalta. Yksityisellä sektorilla opetustehtävissä työskentelevät pitävät selvästi muita harvemmin suomen kieltä ja organisaatiotaitoja tärkeinä tekijöinä nykyisessä työssään. Valtiolla ja yksityisellä sektorilla työskentelevät ilmaisevat pitävänsä hieman harvemmin neuvottelutaitoja tärkeinä tekijöinä nykyisessä työssään.

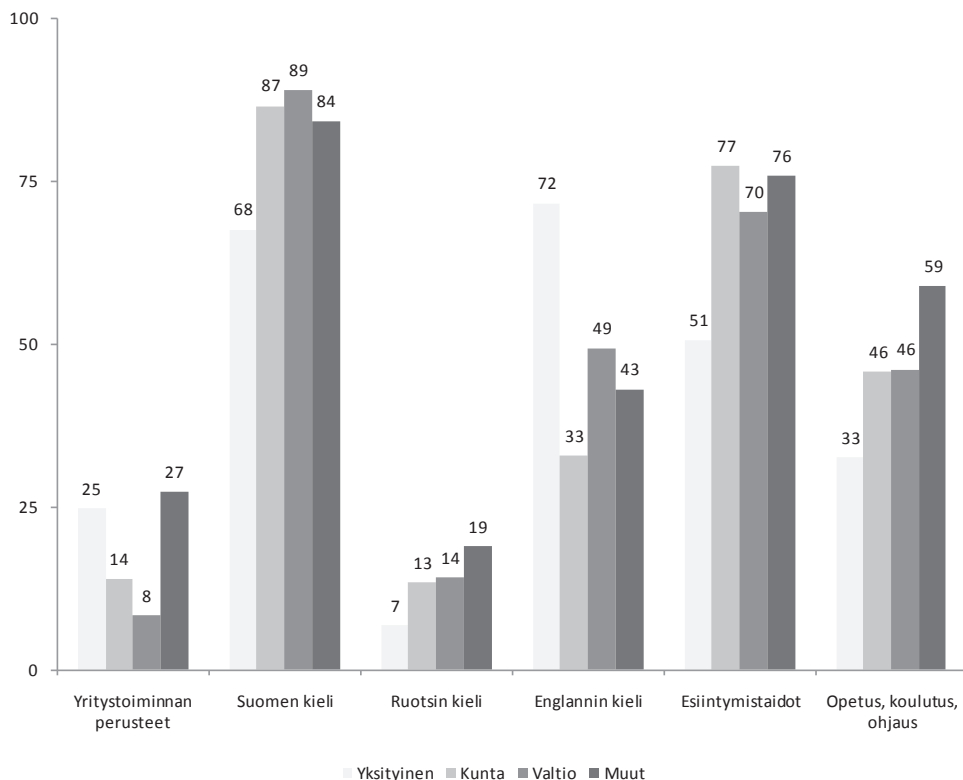
Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät

Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä työskenteli joka viides vastaaja (19 %). Opetuksen jälkeen tämä tehtäväkokonaisuus oli toiseksi yleisin tehtäväkokonaisuus, mahdollisesti luokittelun laajuudesta johtuen. Näissä tehtävissä työskenteli kaikkiaan 1 070 henkilöä. Suurin osa työskenteli yksityisellä sektorilla (63 %), joka seitsemäs valtiolla (15 %), hieman harvempi kunnalla (13 %) ja muilla työpaikoilla joka kahdestoista (9 %). Hallinto ym. tehtävissä alun perin työskennelleistä 62 % työskenteli samoissa tehtävissä myös viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä työskentelevistä 41 % oli työskennellyt muissa tehtävissä ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpaikassaan.

KUVIO 4. Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä työskentelevien tärkeinä pitämien taitojen erot työnantajittain, osa 1, prosentteina

Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä työskentelevien osalta eroja on työnantajasektoreiden välillä selvästi useampien taitojen osalta kuin opetustehtävissä työskentelevillä. Itse asiassa eroja on lähes kaikkien selvityksen kohteena olleiden taitojen kohdalla. Tämä tarkoittanee sitä, että hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät ei ole kovinkaan käyttökelpoinen luokka tehtäväerojen hahmottamiseen. Erot esitellään kahdessa kuviossa niiden selkeyttämiseksi (ks. kuvat 4 ja 5).

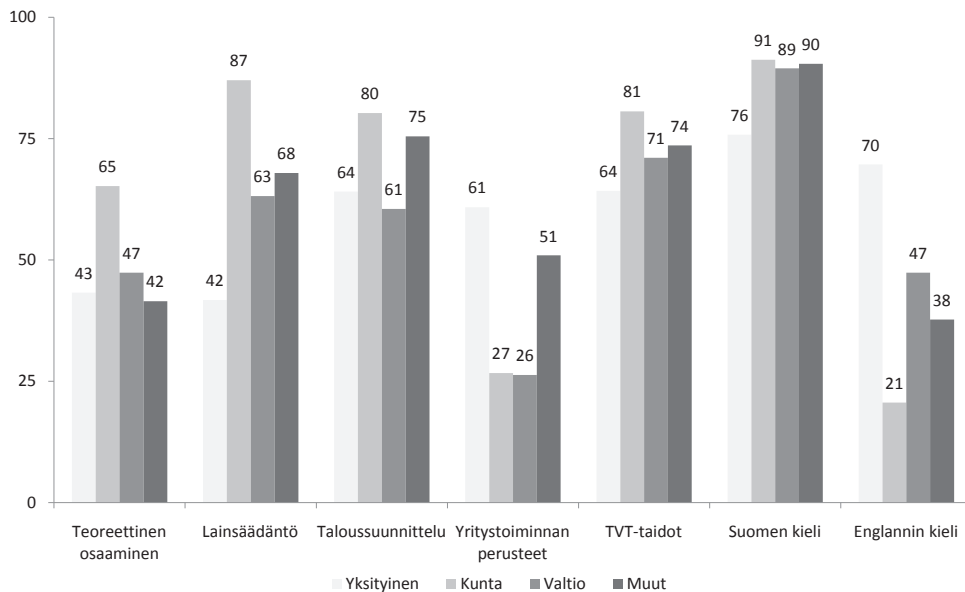
KUVIO 5. Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä työskentelevien tärkeinä pitämien taitojen erot työnantajittain, osa 2

Yksityisellä sektorilla lainsäädännön tuntemus ei ole niin tärkeää kuin julkisella sektorilla. Sama näkyy myös taloussuunnittelun osalta. Yksityisellä sektorilla työskentelevistä vain hieman yli puolet piti neuvottelutaitoja työssään tärkeinä, muilla sektoreilla näitä pidettiin selvästi useammin tärkeinä.

Yksityisellä sektorilla työskentelevät pitävät englannin kieltä työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä yli kaksi kertaa useammin kuin kunnalla työskentelevät. Peilikuvana tämä näkyy suomen kielen tärkeyden arvioimisessa. Valtiolla näissä tehtävissä työskentelevät tarvitsevat vähiten yritystoiminnan perusteiden tunte-
musta sekä esimiestaitoja.

Johto- ja esimiestehtävät

Johto- ja esimiestehtävissä työskenteli joka kahdeksas vastaaja (12 %), yhteensä 663 henkilöä. Valtaosa sijoittui yksityiselle sektorille (61 %), joka neljäs sijoitettiin kunnalle (25 %), muihin työpaikkoihin joka kahdestoista (8 %) ja valtiolle joka kuudestoista (6 %). Johto- ja esimiestehtävissä alun perin työskennelleistä 70 % työskenteli samoissa tehtävissä myös viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Johto- ja esimiestehtävissä työskentelevistä peräti 71 % oli työskennellyt muissa tehtävissä valmistumisestaan seuranneessa ensimmäisessä työpaikassaan eli harva rekrytoituu suoraan johtotehtäviin.

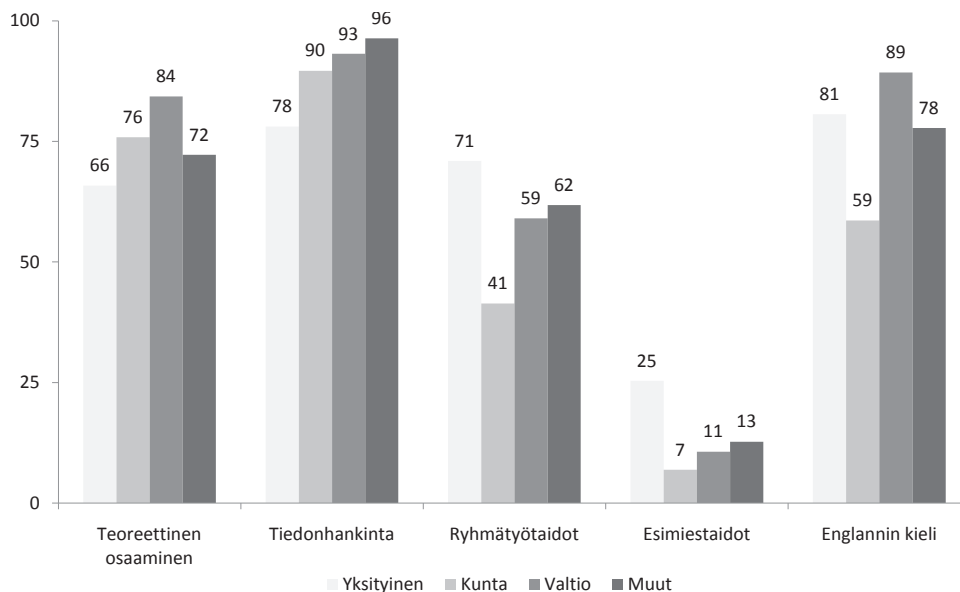

KUVIO 6. Johto- ja esimiestehtävissä työskentelevien tärkeinä pitämien taitojen erot työnantajittain

Tärkeinä pidettyjen taitojen erot työnantajittain ovat suuret (ks. kuvio 6). Kunnalla johtotehtävissä työskentelevien työssä korostuvat selvästi muita enemmän lainsäädäntö, taloussuunnittelu ja teoreettinen osaaminen. Yksityisellä sektorilla puolestaan yritystoiminnan perusteiden tuntemus on yli kaksi kertaa useammin tärkeänä pidetty taito kuin julkisella sektorilla. Yksityisellä puolella englannin kielen tärkeys korostuu muihin verrattuna.

Tutkimus

Tutkimuksen parissa työskenteli joka kymmenes (11 %), yhteensä 582 vastaajaa. Valtio on selvästi suurin työllistäjä (59 %), sitten yksityinen (27 %), muut sektorit (10 %) ja lopuksi kunta, jossa työskenteli joka kahdeskymmenes (5 %) tutkimuksen parissa työskennellyt. Tutkimustehtävissä alun perin työskennelleistä vain puolet (51 %) työskenteli samoissa tehtävissä myös viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Tutkimustehtävissä työskentelevistä joka neljäs (23 %) oli työskennellyt muissa tehtävissä valmistumisensa seurauksena ensimmäisessä työpaikassaan. Tutkimus näyttää tarkasteltavana olevista tehtävistä kaikkein epävakaimmalta uravaihtoehdolta. Joka kuudes vastaaja (16 %) oli työllistynyt tutkimustehtäviin ensimmäisessä tehtävässään, ja suurelle osalle työnantajana toimi yliopistosektori. Viiden vuoden päästä yli puolet heistä oli hakeutunut toisille urille. Vastaavasti muista tehtävistä siirtyminen tutkijanuralle näyttää varsin vähäiseltä.

KUVIO 7. Tutkimustyötä tekevien tärkeinä pitämien taitojen erot työnantajittain

Tutkimus oli tehtäväryhmistä se, jossa oli vähiten eroja työnantajasektoreiden välillä. Tutkimuksessakin on kuitenkin merkittäviä eroja työnantajien välillä (ks. kuvio 7). Valtio eroaa muista siinä, että teoreettinen osaaminen ja englannin kieli on tärkeämpää kuin muilla. Ero saattaa viitata muilla sektoreilla tehtävään soveltavampaan tutkimukseen, jossa ei välttämättä tähdätä tieteelliseen julkaisemiseen. Yksityisellä sektorilla tutkimustehtävissä työskentelevien osalta

ryhmätyötaitoja ja esimiestaitoja pidetään tärkeämpinä kuin muilla sektoreilla. Yksityisellä sektorilla tiedonhankintataitoja pidetään hieman vähemmän tärkeinä kuin muilla sektoreilla. Tämä saattaa osaltaan liittyä myös esimies- ja ryhmätyötaitojen merkitykseen. Kunnalla työskentelevät tutkijat tarvitsevat selvästi muita vähemmän esimiestaitoja, ryhmätyötaitoja ja englanninkielen taitoa, mikä muodostaa kuvan muusta tutkijayhteisöstä erillään olevasta tutkijasta.

Taitotarve-erojen kartoittaminen tehtävittäin ja työnantajittain paljastaa sen, että samoin luokiteltujen tehtäväkokonaisuuksien sisällä on merkittäviä eroja työssä tarvittavien taitojen osalta työnantajasektoreiden välillä. Ainoa pyssyvä kaikissa tarkasteltavana olleissa tehtäväryhmissä esiin tullut ero taitojen tärkeydessä oli englannin kielen taito, jota kuntasektorilla työskentelevät pitivät omassa työssään vähemmän tärkeänä kuin muilla sektoreilla työskentelevät.

Syntyvätkö havaitut erot siitä, että luokitellut tehtäväkokonaisuudet ovat liian karkeita ja niputtavat yhteen tehtäviä, jotka eivät yhteen kuulu. Asiakas-/potilastyö oli selkeästi ongelmallinen luokitus, ja myös hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät pyrkii yhdistämään liian paljon samaan luokkaan. Lähemmässä tarkastelussa olleista tehtävistä tutkimus on selkeimmin oma kokonaisuutensa. Se, että tutkimuksen osalta työnantajasektoreiden välillä on eroja taitojen tärkeysjärjestyksessä, viittaa siihen, että työnantajien väliset erot eivät ole pelkkää luokittelujen ongelmallisuudesta johtuvaa harhaa, vaan että samankaltaiset tehtävät eri työnantajasektoreilla myös tosiasiallisesti eroavat toisistaan. Syitä eroihin ei tällä aineistolla kuitenkaan saada selville.

POHDINTA

Keskustelua koulutuksen ja työelämän välisestä suhteesta on Williamsin (1985) mukaan käyty jo kahden vuosisadan ajan. Keskeistä tässä on se, tulisiko valmistuneita kouluttaa suoraan työelämän palvelukseen, vai pitäisikö yliopistokoulutuksessa tavoitella valmistuneiden älyllistä ja sosiaalista kehittymistä, joka saattaa epäsuorasti parantaa heidän työuriaan. Yliopistojen massoittaminen nosti keskustelun kuitenkin uudelle tasolle. Niin kauan kuin yliopistoista valmistuneita oli vähän, oli työllistyminen helppoa. Työmarkkinoiden muutokset ja esimerkiksi Suomessa hyvinvointivaltion laajeneminen kykeni imemään kaikki valmistuneet suhteellisen helposti työmarkkinoille. Vasta kun työmarkkinoille alkoi tulla enemmän valmistuneita kuin mitä heille oli työpaikkoja, rekrytointitilanne muuttui. Työnantajat ryhtyivät vaatimaan entistä enemmän eikä pelkkä tutkinto enää riittänyt, vaan valmistuneilla täytyi olla muitakin ominaisuuksia.

Kuten Holmes (2001) on todennut, keskittyminen taitoihin ei auta meitä ymmärtämään valmistumisen jälkeisen uran eri polkuja, sillä se olettaa yksin-

kertaisesti, että työsaamisessa olisi kyse vain siitä, että työpaikassa tarvittavat taidot ja yksilöllä tarjottavana olevat taidot kohtaavat. Valmistuneiden tulee kuitenkin kyetä myymään itsensä ja osaamisensa työnantajalle (Washer 2007). Heidän täytyy kyetä vakuuttamaan tämä siitä, että he nopeasti rekrytointinsa jälkeen tuottavat lisäarvoa työnantajalleen (Mason ym. 2009). Tässä kamppailussa tutkinnoista, lisäkoulutuksesta ja muista henkilökohtaisista suorituksista tulee suhteellisia hyödykkeitä, joiden avulla valmistuneet pyrkivät parantamaan omaa asemaansa työstä kilpaillessaan (Tomlinson 2007).

Taitoja, tai ainakin käsitystä valmistuneilla olevista taidoista, käytetään erottelemaan hakijoita toisistaan. Tietyin koulutuksen oletetaan tuottavan tiettyjä taitoja, ja tutkintotodistuksia käytetään näiden taitojen olemassaolon osoittajana. Näitä käsityksiä käytetään hyväksi rekrytointipäätöstä tehtäessä. Kysymys työssä tarvittavista taidoista on kuitenkin moniulotteisempi. Tutkimuksissa korostetaan entistä enemmän yleisiä taitoja oppiainepohjaisten erityistaitojen sijaan. Se, että samalla koulutuksella voidaan sijoittua hyvin erilaisiin tehtäviin ja että samoihin tehtäviin voidaan työllistyä hyvin erityyppisellä koulutuksella, korostaa yleisten tietojen, taitojen ja valmiuksien merkitystä. Mitä tämä sitten tarkoittaa koulutus suunnittelulle?

Suomalaisten maistereiden työssään tarvitsemat taidot eroavat selvästi niin työnantajittain kuin työtehtävittäin. Se, että saman tehtäväluokittelun sisällä on merkittäviä eroja työnantajasektoreiden kesken, monimutkaistaa kuvaa edelleen. Mitä yleisemmän tason tarkastelusta on kyse, sitä helpompi on löytää yhteisiä arvoja. Yleisen tason tarkastelu peittää kuitenkin alleen merkittäviä eroja pienempien tarkasteluyksikköjen kesken. Kokonaisuudessaan tulokset osoittavat, että korkeastikoulutettujen työurat eivät ole vakiintuneita ja että ajat, jolloin sijoituttiin suoraan pysyvään työtehtävään tai pysyvästi saman työnantajan palvelukseen, ovat ohi. Kaksi kolmasosa valmistuneista oli valmistumisensa jälkeen työskennellyt vähintään kahden eri työnantajan palveluksessa. Joka kolmas vastaaja katsoi, että oman työtehtävän luonne oli muuttunut ensimmäisen valmistumisen jälkeisen ja vastaushetken työpaikan välillä. Työtehtävien ja työnantajasektoreiden vaihdot osoittavat sitä, että valmistuneella on ollut riittävästi siirrettäviä tietoja ja taitoja, jotta he ovat voineet työllistyä toisiin työtehtäviin. Suomalaiset yliopistot ovat siten kyenneet tarjoamaan valmistuneilleen Fallowsin ja Stevenin (2000) peräänkuuluttamia taitoja. He ovat kyenneet siirtämään osaamisensa joustavasti työpaikasta toiseen (Cox & King 2006).

Yliopistokoulutuksen kehittäminen työelämäpalautte huomioon ottaen on tarpeellista. Palautteen hyödyntämisessä on kuitenkin suuria ongelmia. Keskeisin ongelma tulee siitä, että käsitys valmistuneesta valmiina tuotteena, jolla olevat tiedot ja taidot olisivat riittäviä työpaikan saamiseen, siinä työskentelyyn

sekä uralla etenemiseen, on hyvin lokeroitunut. Se ei ota huomioon sitä, että oppimista tapahtuu myös muualla, tai sitä, että tieto vanhenee entistä nopeammin. Jos sitten yleiset taidot ovat tärkeämpiä kuin oppiainekohtaiset taidot, mihin yliopistokoulutusta tarvitaan? Osa yleisistä taidoista on sellaisia, joita koulutuksessa on edes vaikea tuottaa, vaan opiskelijoiden muu tausta vaikuttaa niihin enemmän. Tämänkaltainen ajattelu johtaa kuitenkin helposti harhaan siinä mielessä, että valmistuneet eivät välttämättä olisi arvioimassa nykyisessä työssään tarvitsemiaan taitoja, jos heillä ei olisi ollut korkeakoulututkintoa. Korkeakoulututkinnolla on siis kuitenkin oma vaikutuksensa; se avaa ovia, mutta ei yksin riitä tuottamaan työllistettävyyttä.

Professiotutkinnot tuottavat varmimmin niitä tietoja ja taitoja, joita työelämä tarvitsee, mikä johtuu osaltaan siitä, että nämä tutkinnot jo määritelmänsä mukaisesti tuottavat tietyn kelpoisuuden rajattuihin tehtäviin, joihin muulla koulutuksella ei voi edes sijoittua. Esimerkiksi lääkäreiden, opettajien, psykologien ja sosiaalityöntekijöiden tehtäväkenttä on suhteellisen selvästi määritettyä. Jos taitopuutteita olisi olemassa, helpoimmin niiden paikkaus onnistuisi tämänkaltaisissa professiotehtävissä. Myös McQuaid ym. (2005) ovat kritisoineet kapeaa käsitystä työllistettävyydestä. He ovat todenneet, että tietyssä tilanteessa tietyille ihmisille olisi mahdollista tarjota tarkkarajaisia koulutuspaketteja, jotka parantaisivat heidän työllisyyttään. Tällöinkin merkittävät koulutuksen muutokset voisivat toimia ainoastaan silloin, kun henkilöt pysyvät valitsemallaan uralla. Tällainen ajattelu käsittelee ihmisen työuraa liian staattisena. Mutta kuten Gedey ym. (2004) toteavat, vaikka tutkinto ei olisi ammatillinen, se voi kehittää työelämässä tarvittavia taitoja, jotka voivat olla siirrettävissä laajaan työllistymiskirjoon (Yorke ym. 2005).

Jos yliopistot lähtisivät entistä suoraviivaisemmin räätälöimään koulutustaan tiettyjä ammatti- tai toimenkuvia varten, pitäisikö niiden pyrkiä kehittämään taitoja, joita tarvitaan ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpäivässä, vai pitäisikö painottaa taitoja, joita tarvitaan myöhemmin työuralla. Jos opiskelijat tietäisivät, mihin tehtäviin he sijoittuvat ja mille työnantajasektorille tulevat viisi vuotta valmistumisestaan työllistymään, saattaisi räätälöinti olla mahdollista. Yliopistokoulutuksen pitkäjänteisyys ja useiden vuosien opintoajat tekevät tiukkojen putkitutkintojen luomisen kuitenkin käytännössä mahdottomaksi.

Nykyisenkaltainen taito-diskurssi lähti liikkeelle Englannista ja sieltä se on kulovalkean tavoin levinnyt eri maihin. Euroopan unioni on antanut suosituksen elinikäisen oppimisen perustaidoista, joita koulutusjärjestelmän tulisi kyetä tuottamaan (EU 2006, EU 2008). Riittävien tietojen, taitojen ja valmiuksien tuottaminen on Bolognan prosessin implementoinnin myötä tulossa entistä tärkeämmäksi tekijäksi myös suomalaisille yliopistoille. Yliopistojen edellyte-

tään jatkossa kirjoittavan opintosuunnitelmansa osaamisperustaisesti, jolloin huomio kiinnitetään entistä enemmän siihen, miten yksittäiset kurssit lisäävät opiskelijan osaamista. Täten paine osaamisen ja taitojen lisäämiseen ja niiden huomioon ottamiseen opintoja suunniteltaessa on entistä voimakkaampi.

Mason ym. (2009) kysyvät, onko yliopistojen edes järkevää lähteä yrittämään kehittää taitoja, jotka voidaan parhaiten tai kenties kokonaan hankkia vasta työnteon aloittamisen jälkeen. Yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä esiin nousee myös se, onko yhteiskunnan tehtävä kouluttaa täysin valmiita työntekijöitä työnantajien palvelukseen, vai tulisiko työnantajien itsensäkin kantaa oma vastuunsa.

LÄHTEET

- Appold, Stephen J (2005) The weakening position of university graduates in Singapore's labor market: causes and consequences. *Population and development review* 31: 1, 85–112.
- Aro, Mikko (2003) Pitääkö koulutus lupauksensa. *Sosiologia* 40: 4, 313–328.
- Billing, David (2003) Generic Cognitive Abilities in Higher Education: an international analysis of skills sought by stakeholders. *Compare* 333, 335–350.
- Connell, Julia & Burgess, John (2006) The influence of precarious employment on career development. The current situation in Australia. *Education + training* 48: 7, 493–507.
- Cox, Sharon & King, David (2006) Skill sets: an approach to embed employability in course design. *Education + training* 48: 4, 262–274.
- Elinkeinoelämän keskusliitto (2006) Tulevaisuusluotain. Verkostoitumisesta voimaa osaamiseen. Loppuraportti. http://www.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_06_Tulevaisuusluotain_final.pdf. Luettu 21.12.2010.
- EU 2006. Recommendation of the European Parliament and of the Council, of 18 December 2006, on key competences for lifelong learning [Official Journal L 394 of 30.12.2006]
- EU 2008. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle - Uudet taidot uusia työpaikkoja varten - Työmarkkinoiden ja ammattitaitotarpeiden ennakoiminen ja yhteensovittaminen. KOM/2008/0868
- Fallows, Stephen & Steven, Christine (2000) Building employability skills into the higher education curriculum: a university-wide initiative. *Education + Training* 42: 2, 75–82.
- Gedye, Sharon; Fender, Elizabeth & Chalkley, Brian (2004) Students' undergraduate expectations and post-graduation experiences of the value of a degree. *Journal of Geography in Higher Education* 28: 3, 381–396.
- Grubb, W. Norton & Lazerson, Marvin (2005) Vocationalism in Higher Education: The triumph of the Education Gospel. *The journal of higher education* 76: 1, 1–25.
- Hämäläinen, Ulla (2003) Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkimuksia 87. Helsinki.
- Hills, J. M.; Robertson, G.; Walker, R.; Adey, M.A. & Nixon, I. (2003) Bridging the gap between degree programme curricula and employability through implementation of work-related learning. *Teaching in higher education* 8: 2, 211–231.
- Holmes, Lee (2001) Reconsidering graduate employability: the "graduate identity" approach. *Quality in Higher Education* 7: 2, 111–119.
- Johnston, Brenda (2003). The shape of research in the field of higher education and graduate employment: some issues. *Studies in Higher Education* 28: 4, 413–426.
- Knight, Peter T. & Yorke, Mantz (2003) Employability and good learning in higher education. *Teaching in higher education* 8: 1, 3–16.
- Lock, Grahame & Lorenz, Chris (2007) Revisiting the university front. *Studies in Philosophy and Education* 26: 405–418.
- Manninen, Jyri & Hobrough, John (2000) Skills gaps and overflows? A European perspective of graduate skills and employment in SMEs, Industry and Higher Education, 14:1, 51–57.
- Mason, Geoff; Williams, Gareth & Cranmer, Sue (2009) Employability skills initiatives in higher education: what effects do they have on graduate labour market outcomes? *Education Economics* 17: 1, 1–30.
- McQuaid, Ronald W.; Green, Anne & Danson, Mike (2005) Introducing employability. *Urban studies* 42: 2, 191–195.

- Murray, Sharon & Robinson, Harry (2001) Graduates into sales – employer, student and university perspectives. *Education + training* 43: 3, 139–144.
- Nevala, Arto (1999) Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Bibliotheca Historica* 43. Helsinki.
- Niemelä, Jari; Ahola, Sakari; Blomqvist, Carita; Juusola, Henna; Karjalainen, Merja; Liljander, Juha-Pekka; Mielityinen, Ida; Oikarinen, Kerttu; Moitus, Sirpa & Mattila, Johanna (2010) Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2010. Tampere.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2006): Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003-2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä n:o 44. Joensuun yliopisto.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2010) Employability and Finnish university graduates. *European Educational Research Journal* 9: 1, 45–55. http://www.worlds.co.uk/eeerj/content/pdfs/9/issue9_1.asp.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2002): Joensuun yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 30. Joensuu.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2005). *Joensuun yliopistosta vv. 2001–2003 valmistuneiden työllistyminen*. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 36.
- Purcell, Kate; Elias, Peter; Davies, Rhys & Wilton, Nick (2005) The class of '99. A study of the early market experiences of recent graduates. DfES research report n:o 291. ESRU.
- Quek, Ai-Hwa (2005) Learning for the workplace: a case study in graduate employees' generic competencies. *Journal of workplace learning* 17: 4, 231–242.
- Rautopuro, Juhani (2011) ”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittiä” Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Aarresaari.
- Sainio, Juha (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Aarresaari.
- Sleap, Mike & Reed, Helen (2006) Views of sport science graduates regarding work skills developed at university. *Teaching in Higher Education* 11: 1, 47–61.
- Stewart, Jim & Knowles, Vanessa (2000) Graduate recruitment and selection: implication for HE, graduates and small business recruiters. *Career development international* 5: 2, 65–80.
- Teichler, Ulrich (1999) Higher education policy and the world of work: changing conditions and challenges. *Higher Education Policy* 12: 4, 285–312.
- Tutkimus- ja innovaationeuvosto. 2010. Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus_ja_innovaationeuvosto/julkaisut/linjaus2011-2015.pdf. Luettu 22.12.2010.
- Tomlinson, Michael (2007) Graduate employability and student attitudes and orientations to the labour market. *Journal of Education and Work* 20: 4, 285–304.
- Tomlinson, Michael (2008) 'The degree is not enough': students' perceptions of the role of higher education credentials for graduate work and employability. *British Journal of Sociology of Education* 29: 1, 49–61.
- Tuominen, Visa (2011) Paluu Nokian taakse. Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Aarresaari.

- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. Joensuu.
- Washer, Peter (2007) Revisiting Key Skills: A Practical Framework for Higher Education. *Quality in Higher Education* 13: 1, 57–67.
- Wilkinson, Gary (2006) McSchools for McWorld? Mediating global pressures with a McDonaldizing education policy response. *Cambridge Journal of Education* 36: 1, 81–98.
- Williams, Gareth (1985) Graduate employment and vocationalism in higher education, *European Journal of Education*, 20:2-3, 181–192.
- Wilton, Nick (2008) Business graduates and management jobs: an employability match made in heaven? *Journal of Education and Work* 21: 2, 143–158.
- Wood, Frances B. (2004) Preventing postparchment depression: a model of career counseling for college seniors. *Journal of employment counseling* 41: June 71–79.
- Yorke, Mantz & Harvey, Lee (2005) Graduate attributes and their development. *New directions for institutional research* n:o 128, 41–58.

Visa Tuominen

PALUU NOKIAN TAAKSE – MAISTEREIDEN ASUIN- JA TYÖPAIKKOJEN SIJAINTI VIISI VUOTTA VALMISTUMISEN JÄLKEEN

JOHDANTO

Opiskelijoiden muuttaminen syrjäseuduilta keskuksiin on todettu lukuisissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa (esimerkiksi Moscati & Rostan 2000; Myrskylä 2006; Ritsilä 2000a; Saarivirta & Consoli 2007). Suomessa opiskeluperäiseen muuttoliikkeeseen vaikuttaa osaltaan se, ettei kaikkia koulutusaloja¹ ole mahdollista opiskella kaikissa maakunnissa tai lääneissä². Vaikka useimmiten koulutukseen tullaan sen läänin alueelta, jolla yliopisto sijaitsee (Hedman 2000; Puhakka ym. 2009), on monien kuitenkin muutettava päästäkseen haluamaansa koulutukseen. Tämä on yksi syy, miksi nuoret aikuiset ovat aktiivisimpia maassamuuttajia (Kauppinen & Karhu 2002). Valmistumisen jälkeen yliopistopaikkakunnat keräävät suuren määrän valmistuneita, ja jos nuoret eivät jää yliopistopaikkakunnille, muuttoliike suuntautuu lähinnä suuriin kasvukeskuksiin. Ne alueet, joilta opiskelemaan on lähdetty, menettävät siten nuoria (Hedman & Aaltonen 1999, 42–43; Myrskylä 2006, 71; Tuominen ym. 2009).

Kunnallistieteellisessä aikakauskirjassa (1/2009) julkaistussa artikkelissa *Mitä on Nokian takana?* tarkasteltiin vuonna 2001 ylemmän korkeakoulutut-

¹ Koulutusaloja ovat esimerkiksi hammaslääketiede, farmasia jne. KOTA-tietokannan mukaan esimerkiksi entisen Lapin läänin alueella oli vuonna 2003 mahdollista opiskella neljää koulutusala kahdestakymmenestä.

² Artikkelissa käytetään Tilastokeskuksen alueluokittelua vuoden 2009 tilanteen mukaisesti, josta syystä artikkelissa käytetään yhä käsitettä läänit, jotka lakkautettiin vuoden 2010 alussa.

kinnon suorittaneiden (n = 5791) työpaikkojen sijaintia viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tulosten perusteella tutkinnon suorittaneet sijoittuvat voimakkaasti tietyille alueille. Yhdeksässä kaupungissa (Helsinki, Turku, Tampere, Espoo, Oulu, Vantaa, Jyväskylä, Kuopio ja Joensuu) työskenteli kaksi kolmasosaa valmistuneista eikä noin joka neljännessä Suomen kunnassa työskennellyt yhtään kyselyyn vastannutta. *Mitä on Nokian takana?*-artikkelin aineisto ei kahden yliopiston puuttuvien tietojen vuoksi mahdollistanut asuinpaikkatietojen tarkastelua, vaan tarkastelu keskittyi työpaikkojen sijaintiin.

Uusi ja kattavampi aineisto mahdollistaa nyt ”paluun Nokian taakse”. Kun tämän artikkelin edeltäjässä selvitettiin erityisesti työpaikkojen sijaintia, on nyt painopisteessä se, missä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden asuinpaikat sijaitsevat viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Asiaa selvitetään Manner-Suomen osalta. Vaikka valmistuneiden muuttoliike suuntautuu myös Suomen rajojen ulkopuolelle³, jouduttiin osoitevaikeuksien vuoksi (ks. tarkemmin esimerkiksi Saarikallio 2008, 29) jättämään ulkomaille muuttaneet tarkastelusta pois. Ahvenanmaalla asuvat rajattiin pois vähäisten havaintojen vuoksi, sillä ennen opintoja Ahvenanmaalla asui vain kolme ja kyselyhetkellä seitsemän vastannutta.⁴ Muuttotarkastelussa verrataan vastaushetken tilannetta siihen asuinalueeseen (kunta, maakunta ja lääni), jossa vastaaja oli asunut ennen yliopisto-opintojaan.

KORKEASTIKOULUTETTUJEN MUUTTOLIIKE

Yliopistoista valmistuneet näyttävät keskittyvän tietyille alueille (Haapanen 2003, 38-47; Moscati ja Rostan 2000; Myrskylä 2006; Ritsilä 2000a; Saarivirta & Consoli 2007). Siihen, miksi tietyt alueet keräävät paljon korkeastikoulutettuja, vaikuttavat monet asiat. Paasivirta (2001) ja Kotiranta (2005) näkevät työpaikkojen saatavuuden ja koulutettujen ihmisten suuremman muuttoalttiuden ratkaisevan muuttoliikkeen määrän ja suuntautumisen.

Suomessa yliopistotutkinnon suorittaneista jo valmistumishetkellään on ollut töissä aiempien tutkimusten mukaan kolmasosa tai peräti kaksi kolmasosaa valmistuneista (Sainio 2008; Schomburg & Teichler 2006). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että joka vuosi useita tuhansia ilman työtä valmistuessaan ol-

³ Esimerkiksi Teichler ja Jahr (2001) arvioivat kansainväliseen CHEERS-aineistoon viitaten että noin seitsemän prosenttia Suomessa valmistuneista työskenteli ”ulkomailla” neljä vuotta valmistumisensa jälkeen.

⁴ Virtasen (2010, Helsingin Sanomat 30.5.2010, D1-D2) mukaan ahvenmaalaisten nuorten muuttoliike suuntautuu yhä voimakkaammin Ruotsiin opiskelemaan. Vuonna 2009 Ahvenanmaan ainoan lukion abiturienteista lähti yli kolmannes Ruotsiin opiskelemaan heti ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen.

lutta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanutta lähtee etsimään itselleen sopivaa työpaikkaa. Sitä, miten eri koulutusaloilta valmistuneiden siirtyminen työmarkkinoille onnistuu, käsittelee tarkemmin Sainio (2011) tässä teoksessa. Joka tapauksessa tutkimuksissa on todettu koulutuspaikkakunnalta muuttamisen parantavan mahdollisuuksia koulutusta vastaavan työn löytämiseen, ja usein muutto suuntautuu tällöin suuremmille kaupunkiseuduille (Dolton & Silles 2001; Sainio 2008).

Kodrzycki (2000) korostaa muuttamisen keskeisenä tekijänä sopivien työpaikkojen lisäksi yksilön menneisyyteen liittyviä asioita, kuten asumishistoriaa, jonka myötä on syntynyt siteitä tiettyihin alueisiin. Mitä koulutetumpi henkilö on, sitä todennäköisemmin hän muuttaa taloudellisesti menestyvälle alueelle (Aro 2007a; Gottlieb & Joseph 2006). Korkein koulutus pääoma löytyy kaupunkimaisista kunnista ja kasvukeskuksista, ja mitä kauemmaksi niistä siirrytään, sitä alhaisempi väestön keskimääräinen koulutustaso on (Karhunen 2008). Kaupungeista opiskelemaan tulevat sijoittuvat valmistuttuaan yleensä joko kotikaupunkiinsa tai muihin kaupunkeihin (Ritsilä 2000b), mutta maaseudulta opiskelemaan tulo liittyy usein lopulliseen alueelta pois muuttamiseen, minkä vuoksi maaseuduilla menetetään inhimillistä pääomaa (Stockdale 2006; Nivalainen 2010, 15–16).

Suomen sisäisen muuttoliikkeen suunta on ollut pitkään sama. Aro (2007c) on kiteyttänyt sen muutoksi ”Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen”. Työmahdollisuuksien epätasaisessa jakautumisessa maan eri alueiden ja kuntien välillä ei myöskään ole nähtävissä muutosta (Mella 2007), sillä kehämäisen tilanteen murtaminen on vaikeaa. Yritykset investoivat seutuuihin, joilla on tarjolla korkeasti koulutettua työvoimaa. Yritystoimintaa tai työpaikkoja ei niiden ulkopuolelle helposti synny, ja jos koulutettua työvoimaa ei ole saatavilla, ei myöskään investointeja tehdä. Näin inhimillinen pääoma ja osaaminen kasautuvat. (Hedman 2000; Heiskala 2006, 29–30; Kauppinen & Karhu 2002; Kurikka 2008; Myrskylä 2006, 88–90; Mäkinen 2007; Ritsilä 2000a; 2000b.)

Tutkimustulokset osoittavat, että valmistuneet hakeutuvat korkeastikoulutetuille tyypillisille asuin- ja työskentelyalueille. Esimerkiksi Englannissa on todettu valmistuneiden haluavan työskennellä Keski-Lontoossa ja olevan valmiita sen vuoksi hyväksymään töitä, joihin he kokevat olevansa ylikoulutettuja. (Chevalier & Lindley 2006, 11–12; Gottlieb & Joseph 2006, 649, suomalaisten maistereiden ylikoulutusta tarkastelee tarkemmin Rautopuro 2011, tässä teoksessa.) Suomessa Ritsilä on havainnut korkeastikoulutettujen hakeutuvan alueille, joilla asuu myös muita korkeastikoulutettuja. Selitystä on haettu alueellisesti epätasaisesti keskittyneiden työmahdollisuuksien lisäksi myös korkeastikoulutettujen kiinnostuksesta muun muassa kulttuuri- ja koulutuspalveluihin,

joita on paremmin saatavilla suurempien kaupunkimaisten kuntien alueella tai läheisyydestä (Ritsilä 2000a; 2000b).

Työntekijöiden on havaittu etsivän töitä mahdollisimman läheltä asuinpaikkaa, jotta kustannukset olisivat järkeviä. Työn saavutettavuuteen vaikuttavat 1) asuinpaikan sijainti suhteessa alueellisesti epätasaisesti jakautuneisiin työllistymismahdollisuuksiin sekä 2) työmarkkinoiden koko. Niiden lisäksi työntekijät etsivät töitä, joissa voisivat käyttää niitä tietoja ja taitoja, joita he ovat kouluksensa myötä hankkineet. Jos sopivia töitä ei ole heidän omalla alueellaan ja liikkumisen kustannukset olisivat liian suuret, työntekijät saattavat hyväksyä työn, jonka vaatavuustaso on heidän kvalifikaatioidensa alapuolella. (Büchel & van Ham 2002, 3–4; Wald 2005.)

TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA ANALYYSI

Tutkimuksessani selvitän vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellista sijoittumista sekä työpaikan että asumisen osalta Manner-Suomessa viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tarkastelen nykyistä sijaintia suhteessa asuinalueeseen ennen opintoja, ei koulutuspaikkakuntaan. Yliopistoihin hakeutuneet eivät välttämättä sitoudu koulutuspaikkakuntaansa, vaan mahdollisesti hakevat sieltä tutkinnon palatakseen takaisin alueelle, josta ovat lähteneet tai muuttavat edelleen työmahdollisuuksien perässä kolmannelle paikkakunnalle (esimerkiksi Puhakka 2009 ym.; Tuominen ym. 2008). Jos yksioikoisesti oletetaan yliopistosta valmistuneiden olevan kiinnittyneitä sille alueelle, josta he valmistuvat, saadaan tuloksia, joiden mukaan osa koulutuspaikkakunnista kärsii vuodesta toiseen muuttotappiosta, kun valmistuneet palaavat kotiseuduilleen.

Aineistoni on sama kuin muissakin tämän artikkelikokoelman tutkimuksissa. Teen tarkastelun Tilastokeskuksen alueluokittelujen mukaisesti sekä kyselyssä käytettyjen valmiiksi luokiteltujen toimenkuvien perusteella. Kaikki kyselyssä saadut asuin⁵- ja työpaikkakunnat koodattiin Tilastokeskuksen alueluokitusten 2009 tilanteen mukaisiksi. Ennen–jälkeen tapahtuvissa aluevertailuissa on otettu mukaan vain ne henkilöt, jotka olivat vastanneet asuinpaikkakysymyksiin molempina ajankohtina. Tämä selittää vastaajien määrän lievän vaihtelun eri taulukoiden yhteydessä, sillä kaikki eivät olleet vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Koska pienimpänä alueluokitteluyksikkönä on kunta, voidaan tuloksissa

⁵ Uraseurannassa kysyttiin asuinpaikkakuntaa ennen yliopisto-opintoja, sillä asuinpaikkakunnan uskottiin olevan vastaajalle helpommin määriteltävissä kuin kotipaikkakunnan. On huomattava, että *asuinpaikkakunta* ja *kotipaikkakunta* eivät välttämättä ole samoja, eivätkä täysin ongelmattomia määriteltäviä. Esimerkiksi Reijonen (2010) kirjoittaa kotiseudun olevan monille ihmisille mielentilan, osalle lapsuusmaiseman ja ”osa kokee useammankin paikkakunnan kotiseudukseen”.

huomioida vain kuntien välillä tapahtuneet muutot, vaikka Aron (2007c) mukaan maan sisäisestä muutosta kaksi kolmasosaa tapahtuu kuntien sisäisesti.

Erityinen mielenkiinto kohdistuu Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmän (jatkossa kuntatyyppeiksi) mukaisiin (kaupunki–taajama–maaseutu) mahdollisiin eroihin valmistuneiden alueellisessa sijoittumisessa. Luokittelussa kaupunkimaisia ovat ne kunnat, joissa vähintään 90 prosenttia väestöstä asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000 henkeä. Vastaavasti maaseutumaisia ovat puolestaan ne kunnat, joissa alle 60 prosenttia väestöstä asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000 henkeä. Loput Suomen kunnat luokitellaan taajaan asutuiksi eli taajamiksi.⁶ Vuoden 2009 Tilastokeskuksen kuntaluokituksen mukaisesti Suomessa oli 348 kuntaa, joista Ahvenanmaalla oli 16. Manner-Suomessa oli siten 332 kuntaa, joista 62 oli kaupunkimaisia, 66 taajamakuntia ja maaseutumaisia 219.

Vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilta tiedusteltiin heidän työmarkkinatilannettaan ja alueellista sijoittumistaan syys–lokakuussa 2008. Saatujen vastausten perusteella vertaillaan:

- 1) Asuinpaikkakuntaa, jolla vastaaja oli asunut ennen yliopisto-opintoja.
- 2) Paikkakuntaa, jolla työpaikka sijaitsi viisi vuotta valmistumisen jälkeen.
- 3) Paikkakuntaa, jolla vastaaja asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen.

Näiden lisäksi vertailussa pidetään silmällä myös:

- 4) Paikkakuntaa, jolla vastaajan ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka oli sijainnut.

Nämä tiedot koulutusaloittain ja kuntatyypeittäin eriteltyinä löytyvät liitetaulukkoina 1–4.

Aineistoa on analysoitu tilastollisin menetelmin. Keskinäisiä riippuvuuksia tai eroja on selvitetty ristiintaulukoinnein ja niihin liittyvillä khiin neliö -testeillä sekä prosenttiosuus- ja residuaalitarkasteluilla. Testit osoittivat kaikkien alueellisten erojen olevan tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$). Osaltaan erojen tilastollinen merkitsevyys johtuu suuresta havaintoaineistosta, mutta ennen kaikkea siitä, että erot ”voittoa” keräävien ja vastaavasti ”menettävien” alueiden välillä ovat erittäin suuria, kuten tullaan havaitsemaan. Lukijajäystävällisyyden vuoksi ei analyysien yhteydessä esitetä tilastollisia merkitsevyystasoja tekstissä tai jokaisen taulukon tai kuvion kohdalla, vaan keskitytään ennemminkin ero-

⁶ Tilastokeskuksen toisen määritelmän mukaan ”taajama” on vähintään 200 asukkaan rakennusryhmä, jossa rakennusten välinen etäisyys ei ole yli 200 metriä. Tämä määritelmä koskee lähinnä kunnan sisäistä taajamaa eikä sitä pidä sekoittaa tässä tutkimuksessa käytettyyn taajama-termiin.

jen käytännön merkitykseen. Suurten alueellisten erojen ja muutosten vuoksi artikkelissa käytetään kokonaisprosentteja, sillä desimaalien käyttäminen ei toisi tarkasteltavaan asiaan juurikaan uutta.

TULOKSET

Valmistuneet ovat lääniuskollisia

Valmistuneet vaikuttavat olevan ainakin jossain määrin lääniuskollisia, sillä viisi vuotta valmistumisen jälkeen asutaan useimmin sen läänin alueella, jossa oli asuttu myös ennen yliopisto-opintoja, osuuksien vaihdella Lapin 37 %:sta Etelä-Suomen 87 prosenttiin (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. Asuinlääni ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta

%	<i>Asuinlääni ennen</i>					
	Etelä n= 3 090	Länsi n= 2 055	Itä n= 483	Oulu n= 530	Lappi n= 164	Kaikki nyt n= 6 320
Etelä-Suomi	87	29	34	23	24	49
Länsi-Suomi	9	66	16	12	15	33
Itä-Suomi	2	2	46	4	2	8
Oulu	1	2	3	58	22	8
Lappi	1	1	1	3	37	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Kaikista vastanneista Etelä-Suomen läänissä asui jo lähes puolet (49 %) viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Etelä-Suomen lääni on ainoa, joka lisää osuuttaan (35 %) asujista ennen opintoja olleeseen tilanteeseen verrattuna. Ennenjälkeen -prosentit muiden läänien osalta ovat seuraavat: Länsi-Suomi (39–33), Itä-Suomi (12–8), Oulu (10–8) ja Lappi (4–2).

Etelä-Suomen läänin alueella ennen opiskelua asuneista selkeä enemmistö (87 %) asui saman läänin alueella myös viisi vuotta myöhemmin (ks. taulukko 1). Yhdeksän prosenttia Etelä-Suomessa ennen opintoja asuneista on siirtynyt asumaan Länsi-Suomen läänin alueelle ja yhteensä neljä prosenttia Oulun, Lapin ja Itä-Suomen läänien alueille. Sen sijaan merkittävä osa aiemmin muissa lääneissä asuneista on siirtynyt Aron (2007c) sanoin ”Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen” eli asumaan entisten Etelä-Suomen (23–34 %) tai Länsi-Suomen läänin (9–16 %) alueille.

Vuonna 2003 valmistuneiden määrää opiskelemaan lähteneiden määrään (n = 6 328) verrattaessa maakunnittain ääripäät ovat Uusimaa ja Kainuu. Edellisen alueella asuu lähes kaksinkertainen määrä (lisäystä 80 prosenttia) ja jälkimmäisen alueella vain kolmasosa (vähennystä 66 prosenttia) verrattuna yliopisto-opintoja edeltäneeseen tilanteeseen. Tulos on lohduton muutamien muidenkin maakuntien osalta: Kainuun lisäksi Satakunta, Kymenlaakso, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa menettävät vähintään puolet alueellaan ennen opintoja asuneiden määrästä verrattuna tilanteeseen viisi vuotta myöhemmin. Näiden lisäksi kuusi maakuntaa menettää yli neljänneksen alueellaan asuvien määrästä (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 2. Asuinmaakunnat, ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta sekä muutokset prosentteina

	<i>Ennen</i>	<i>Nyt</i>	<i>Muutos %</i>
Uusimaa	1 463	2 639	+80
Pirkanmaa	591	756	+28
Pohjois-Pohjanmaa	536	484	-10
Varsinais-Suomi	644	582	-10
Keski-Suomi	344	277	-19
Kanta-Häme	148	115	-22
Pohjois-Savo	329	251	-24
Etelä-Karjala	176	127	-28
Pohjanmaa	259	176	-32
Pohjois-Karjala	220	138	-37
Itä-Uusimaa	83	51	-39
Lappi	251	141	-44
Päijät-Häme	185	101	-45
Satakunta	308	154	-50
Kymenlaakso	167	82	-51
Etelä-Savo	209	95	-55
Etelä-Pohjanmaa	184	72	-61
Keski-Pohjanmaa	105	38	-64
Kainuu	123	42	-66

Vain kahden maakunnan alueella, Uusimaalla (+80 %) ja Pirkanmaalla (+28 %) asuvien määrä lisääntyy verrattuna tilanteeseen ennen opiskelujen aloittamista, mutta niillä lisäys onkin sitten hyvin voimakasta. Tulos on samantyyppinen kuin kaikkien suomalaisten muuttamista selvittäneen Myrskylän (2006, 41–42) tutkimuksessa, jonka mukaan maakuntien välisessä muuttoliikkeessä on vain kolme ”voittavaa” maakuntaa. Korkeastikoulutettujen osalta keskittyminen on

siis vielä selvempää kuin koko väestön tasolla. Kolmas Myrskylän tutkimuksen voittajiin kuulunut maakunta, Varsinais-Suomikin menetti korkeakoulun käyneistä kymmenen prosenttiyksikköä.

”Maakunnittaisesta asumisesta” puhuttaessa ja verrattaessa tietyissä kaupungeissa asuvien lukumääriä (ks. kuvio 1 tässä artikkelissa) yllä esitettyihin tietoihin (taulukko 2) esimerkiksi Keski-Suomen tai Etelä-Karjalan kohdalla Jyväskylän ja Lappeenrannan kaupungit keräävät erittäin suuren osan (vähintään 80 %) koko maakuntansa alueella asuvista. Näin keskittyminen on voimakasta paitsi valtakunnallisesti tai lääneittäin tietyille alueille, myös maakuntien sisällä tiettyihin (yliopisto)kaupunkeihin. Eri maakunnissa asuvien ja työskentelevien kokemuksia ylikoulutuksesta sivuaa artikkelissaan Rautopuro (2011, tässä teoksessa).

Kaupungistuminen on voimakasta

Suomessa kaupungistumiskehitys on ollut muuhun Eurooppaan verrattuna hitaampaa johtuen muun muassa pienehköstä väestön määrästä suhteessa laajaan maapinta-alaan. Vasta 1960-luvulla suomalaisten kaupunkien väkiluku ylitti maaseudulla asuvan väestön määrän (Saartenoja 2004, 33–36). Kaupungistumisen eräänä syynä on pidetty valmistuneiden muuttamista parempien työmahdollisuuksien perässä (Haapanen 2003, 11–16; Ritsilä 2000a; Stockdale 2006; Puhakka & Tuominen 2006).

Kaupungistuminen näkyy myös tässä tutkimuksessa. Ennen opintoja kaupunkimaisissa kunnissa asui 72 %, taajamakunnissa 15 % ja maaseutumaisissa kunnissa 13 % vastanneista. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen kaupunkimaisessa kunnassa asui 86 prosenttia, taajaan asutussa 8 prosenttia ja maaseudulla 6 prosenttia (ks. taulukko 3). Taajamissa ja maaseudulla asuneiden vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on siten lähes puolittunut opintoja edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna. Sen sijaan ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan ja viisi vuotta myöhemmin olevan työpaikan kuntatyyppien välillä siirtymät ovat hyvin pieniä. Maaseutumaiset kunnat menettävät yhden prosentin työskentelevien osuudesta ja kaupungit kasvattavat saman verran. Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka sijaitsi kaupungeissa 86 %:lla, taajamissa 7 %:lla ja maaseudulla myös 7 %:lla vastanneista. Viisi vuotta myöhemmin tilanne oli: kaupungit 87 %, taajamat 7 % ja maaseutu 6 %.

TAULUKKO 3. Asuinkuntatyyppi ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta

%	<i>Kaupunki- mainen ennen, n= 4 539</i>	<i>Taajaan asuttu ennen n= 925</i>	<i>Maa- seutumainen ennen n= 857</i>	<i>Kaikki n= 6 321</i>
Kaupunkimainen nyt	94	69	65	86
Taajaan asuttu nyt	3	27	6	8
Maaseutumainen nyt	3	4	29	6
Yhteensä	100	100	100	100

Kaupunkimaisesta kunnasta opiskelemaan lähteneistä ylivoimaisesti suurin osa (94 %) asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen edelleen kaupunkimaisessa kunnassa, sillä maaseudulle tai taajamaan oli kumpaankin muuttanut asumaan vain kolme prosenttia vastanneista (ks. taulukko 3). Maaseudulla ennen opintojaan asuneista oli kaupunkimaiseen kuntaan muuttanut jo kaksi kolmesta (65 %). Tulokset vahvistavat aiempia (Stockdale 2006; Haapanen 2003; Ritsilä 2000b) huomioita siitä, että kaupungeista opiskelemaan tulleet sijoittuvat kaupunkimaisiin kuntiin eivätkä maaseudulta lähteneenkään palaa maaseudulle. Vaikka maaseutumaisissa kunnissa asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen enää vajaa kolmannes (29 %) maaseudulta opiskelemaan lähteneistä, on maaseudulta alun perin lähteneiden ja siellä edelleen asuvien osuus moninkertainen verrattuna kaupunkimaisesta kunnasta maaseutumaiseen kuntaan muuttaneisiin (29 % vs. 3 %).

Lähes kaikki (95 %) kaupunkimaisissa kunnissa asuvista (n = 5 255) myös työskentelivät kaupunkimaisissa kunnissa, sillä maaseutumaisessa kunnassa työpaikka sijaitsi vain kolmella prosentilla vastanneista. Sen sijaan liikehdintä toiseen suuntaan oli vilkkaampaa. Maaseudulla asuvista (n = 368) kävi kaupunkimaisessa kunnassa töissä 40 prosenttia ja maaseudulla työskenteli hieman useampi kuin joka toinen (57 %).

Nykyisen asuinkuntatyyppin yhteys entisillä asuinseuduilla asumiseen on selvä (ks. taulukko 4). Kaupunkimaisessa kunnassa aiemmin asuneista 42 prosenttia asuu viisi vuotta valmistumisensa jälkeen samassa kunnassa, jossa asui myös ennen opintojaan. Taajaan asutuissa kunnissa sama osuus on vain 21 prosenttia ja maaseutumaisista kunnista opiskelemaan lähteneistä 23 prosenttia asuu entisessä kunnassaan. Yhteys kasvaa, kun siirrytään kohti suurempaa luokitteluyksikköä (kunta–seutukunta–maakunta–lääni). Kaikista vastanneista entisessä seutukunnassaan asuu lähes puolet (49 %), entisen maakunnan alueella jo yli

puolet (54 %) ja entisen asuinläänin alueella jo lähes seitsemän kymmenestä (69 %). Kaupunkimaisista kunnista lähteneistä asuu edelleen entisen asuinlääninä alueella yli seitsemän kymmenestä (72 %), maaseutumaisista kunnista lähteneistä puolestaan 60 prosenttia. (Ks. taulukko 4.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maaseutumaisista kunnista opiskelemaan lähteneitä on siirtynyt asumaan ”oman” lääninsä sisällä kaupunkimaiseen kuntaan (ks. myös Tuominen 2009).

TAULUKKO 4. Asuinkuntatyypit ja asuminen entisellä alueella eri alueluokitteluissa

%	<i>Kaupunki nyt,</i> <i>n= 4 539</i>	<i>Taajama nyt,</i> <i>n= 925</i>	<i>Maaseutu nyt,</i> <i>n= 857</i>	<i>Kaikki nyt,</i> <i>n= 6 321</i>
Entinen asuinkunta	42	21	23	37
Entinen seutukunta	57	29	31	49
Entinen maakunta	59	40	42	54
Entinen asuinlääni	72	61	60	69

Asuin- ja työskentelykunnat

Vuonna 2003 valmistuneet olivat lähteneet opiskelemaan 315 kunnasta, joten lähes jokainen suomalainen kunta on edustettuna opiskelemaan lähteneissä. Vuonna 2008 heitä kuitenkin asui 282 kunnassa ja työskenteli 276 kunnassa. Keskimäärin joka kuudennessa Suomen kunnassa ei siis asunut tai työskennellyt yhtään kyselyyn vastannutta.

Selvitettäessä tarkemmin niitä kuntia, joissa ei työskentele tai asu yhtään kyselyyn vastannutta, löytyy aiempien tutkimusten (Haapanen 2003; Nilvalainen 2010; Ritsilä 2000b; Tuominen ym. 2009) perusteella odotettuja eroja. Jokaisessa Manner-Suomen kaupunkimaisessa kunnassa työskenteli yhtä poikkeusta (Kaskinen) lukuun ottamatta vähintään yksi vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut. Myös taajamakunnista löytyi vain yksi poikkeus (Parkano), jossa ei työskennellyt ainoatakaan valmistunutta. Sen sijaan maaseutumaisista kunnista, joita vuoden 2009 mukaan alueluokittelujen mukaan oli 219 kappaletta, löytyi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut ja kyselyyn vastannut työskentelemästä vain 150 kunnasta (68 %).

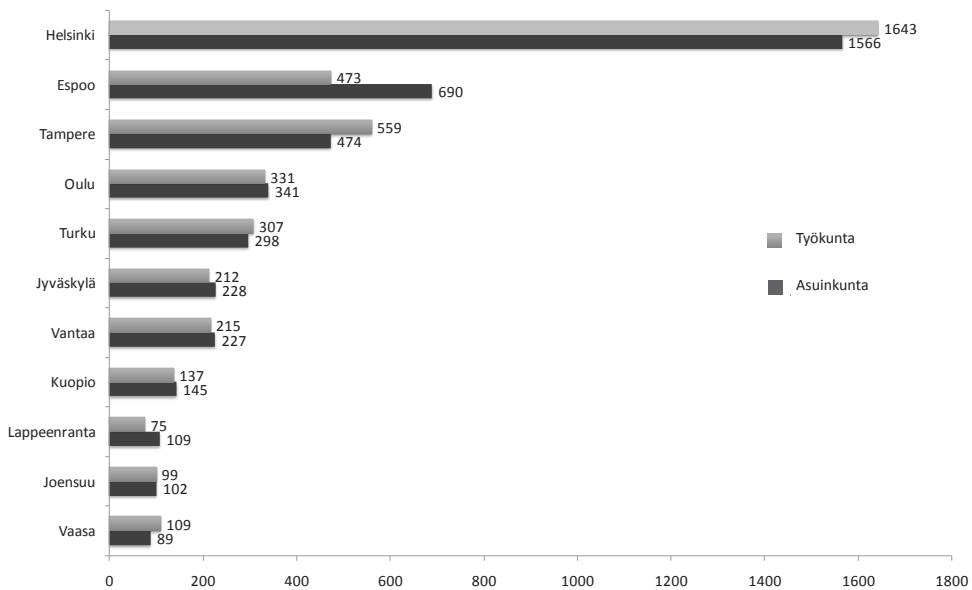
Jokaisessa suomalaisessa kaupunkimaisessa kunnassa ja taajamakunnassa *asui* vähintään yksi kyselyyn vastannut. Myös 150 maaseutumaisessa kunnassa asui vähintään yksi vastannut, joten noin kolmannes maaseutumaisista kunnista oli sellaisia, joissa ei *asu* eikä *työskentele* yhtään kyselyyn vastannutta.

Kun huomioidaan *Mitä on Nokian takana?* -artikkelin tapaan vain kunnat, joissa joko asuu tai työskentelee vähintään sata kyselyyn vastannutta⁷, vain yksitoista kuntaa ylittää tähän (ks. kuvio 1). Nämä kaikki kunnat ovat kaupunkimaisia, mikä ei aiempien tutkimustulosten perusteella ole mikään yllätys (Myrskylä 2006; Ritsilä 2000b; Tuominen ym. 2009). Listalle ylävistä kaupungeista Lappeenranta ja Joensuu yltyvät vain niukasti sataan alueellaan asuvaan. Vaasassa asuvien määrä tippuu jo alle sadan, mutta Vaasan kaupungin alueella kuitenkin työskenteli yli sata vastaajaa⁸. Lappeenrannan ja Joensuun tilanteet olivat päinvastaiset: kaupunkien alueilla asui yli sata, mutta työskenteli alle sata vastannutta. Espoon alueella asutaan useammin kuin työskennellään (690 henkilöä asui, 473 työskenteli), kun taas Tampereen tilanne on päinvastainen (474 henkilöä asui, 559 työskenteli). Joka tapauksessa näiden yhdentoista yliopistokaupungin alueella asuu kumulatiivisesti peräti 65 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista (ks. kuvio 1). Työpaikoista puolestaan 67 prosenttia sijaitsee niiden alueilla. Lopuille noin 300 Manner-Suomen kunnalle jää siten vain kolmannes kaikista asuin- ja työpaikoista, joten alueellinen keskittyminen suurempiin kaupunkeihin ja erityisesti yliopistopaikkakunnille on erittäin voimakasta. Tulkintaa tukee maakunnittaisen ja niissä sijaitsevien tiettyjen kaupunkien vertailusta (ks. taulukko 2 ja kuvio 1). Esimerkiksi Lappeenrannan ja Jyväskylän kaupungit keräävät yli 80 % maakunnassaan asuvista tähän kyselyyn vastanneista, joten puhuminen *maakunnittaisesta asumisesta* on jossain määrin harhaanjohtava käsite⁹.

⁷ Työpaikkansa sijainniksi oli ilmoittanut ”ulkomaat” 182 vastaajaa.

⁸ Asuminen ja työskentely eri kunnan alueella, eli ns. pendelöinti olisi oman tutkimuksen aiheensa. Jos pendelöintiä päätettäisiin selvittää tarkemmin, olisi kyselylomakkeeseen lisättävä räsmittäviä kysymyksiä esimerkiksi työmatkan pituudesta ja työmatkaan käytetyn ajan kestosta.

⁹ Ks. myös Tuominen ym. (2008) huomio siitä, että esimerkiksi nykyisen Itä-Suomen yliopiston valmistuneiden ja Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnissa työskentelevien työpaikat keskittyvät voimakkaasti Joensuun ja Kuopion työssäkäyntialueisiin.

KUVIO 1. Yleisimmät asuin- ja työskentelykunnat viisi vuotta valmistumisen jälkeen, henkilöä

Helsingissä työskentelee 1 643 henkilöä (ks. kuvio 1) ja sen prosentuaalinen osuus (26) on selvästi suurin vuonna 2003 valmistuneiden työpaikoista. Sen osuus on jokseenkin yhtä suuri kuin neljän seuraavaksi eniten työllistävän kaupungin (Tampere, Espoo, Oulu ja Turku) osuudet yhteensä (1 670 henkilöä, 27 %). Kaupungistumista ja työpaikkojen keskittymistä suurimpiin kaupunkeihin – erityisesti Helsinkiin – tapahtuu siis paljon, ja tulos on yhdenmukainen aiempien muuttoliiketutkimusten kanssa (esimerkiksi Myrskylä 2006; Karhunen 2008; Saari ym. 2006).

Työllistyminen työnantajasektoreittain

Viisi vuotta valmistumisen jälkeen yksityinen sektori on suurin työllistäjä koko aineiston (40 %) tasolla ja kaupunkimaisissa kunnissa (ks. taulukko 5). Työpaikkojen jakaumaa sektoreittain ja lääneittäin tarkastelee osaltaan Puhakka (2011, tässä teoksessa). Taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa selvä enemmistö työskentelee julkisen sektorin eli kunnan tai valtion palveluksessa. Kaupunkimaisissa kunnissakin julkinen sektori kokonaisuudessaan on tärkein työllistäjä, valtiosektorin työllistäessä vajaan viidenneksen (17 %) kaupunkimaisessa kunnassa työskentelevistä. Koska suuria valtionhallinnon toimipisteitä ei juuri kaupunkien

ulkopuolella ole, taajamissa tai maaseudulla vain kolme prosenttia vastaajista oli valtiosektorin palveluksessa. Maaseudulle työllistyneet ovat useammin (5 %) työllistyneet oman yrityksen palvelukseen kuin kaupunkimaisissa kunnissa (3 %).

TAULUKKO 5. Työnantajasektorijakauma kuntatyypeittäin

%	<i>Kaupunki</i> <i>n= 5 251</i>	<i>Taajama</i> <i>n= 413</i>	<i>Maaseutu</i> <i>n= 396</i>	<i>Kaikki</i> <i>n= 6 060</i>
Yksityinen yritys	44	24	17	40
Kunta, kuntayhtymä	29	61	71	34
Valtio	17	3	3	16
Järjestö, seurakunta	6	6	4	6
Oma yritys	3	4	5	3
Muu	1	2	0	1
Yhteensä	100	100	100	100

Kyselylomakkeessa (ks. liite 1) käytetyn valmiiksi luokitellun¹⁰ työn luonteen ja työpaikan kuntatyyppin yhteyden vertailu paljastaa odotetusti, että ylivoimaisesti suurin työtehtäväkokonaisuus taajamissa ja maaseudulla on opetus- ja kasvatustyö; sen parissa työskentelee vähintään puolet vastanneista. Vastaavasti kaupunkimaisissa kunnissa opetuksen tai kasvatuksen parissa työskentelee vajaa viidennes (19 %). Sen sijaan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työtehtävistä hallinto-, suunnittelu- ja kehitystehtävät sekä tutkimustyö näyttävät keskittyneen voimakkaasti kaupunkimaisiin kuntiin (ks. taulukko 6).

TAULUKKO 6. Työnluonne kuntatyypeittäin

%	<i>Kaupunki</i> <i>n= 5 207</i>	<i>Taajama</i> <i>n= 404</i>	<i>Maaseutu</i> <i>n= 395</i>	<i>Kaikki</i> <i>n= 6 006</i>
Opetus tai kasvat	19	50	55	24
Hallinto-, suunnittelu ym. tehtävät	20	11	6	19
Johto- ja esimiestehtävät	10	13	14	11
Tutkimus	13	2	3	11
Asiakastyö, potilastyö	9	10	9	9
Konsultointi tai koulutus	6	2	2	5
Kaikki muut	23	12	11	21
Yhteensä	100	100	100	100

¹⁰ Kyselyssä käytetty työpaikkojen luokittelu on ongelmallinen ja se olisi vaihdettava. Ks. tarkemmin esimerkiksi Tuominen (2008, 55–56) sekä Puhakka (2011) tässä kirjassa.

Eri kuntatyypeittäin työllistymismahdollisuudet ovat ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneille huomattavan erilaisia, ja varsinkin yhdistetty luokka *kaikki muut*¹¹ kertoo kaupunkimaisten kuntien tarjoavan selvästi monipuolisempia mahdollisuuksia kuin maaseutumaiset tai taajamakunnat.

POHDINTA

Edellä on tarkasteltu Tilastokeskuksen alueluokitusten avulla ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellista sijoittumista Manner-Suomeen viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Aiemmissä sijoittumisselvityksissä on havaittu korkeastikoulutettujen muuttaneen Etelä-Suomen lääniin ja erityisesti Uudellemaalle, yleisemmin muuttamista maaseudulta kaupunkeihin (kaupungistumista) ja lisäksi ylempää korkeakoulututkintoa vaativien työpaikkojen keskittyneen suurimpiin kaupunkeihin (Aro 2007b; Hedman & Aaltonen 1999, 42–45; Jauhiainen 2010; Kurikka 2008; Myrskylä 2006, 88–90; Rautopuro ym. 2008; Ritsilä 2000b; Saarivirta ym. 2007). Samansuuntaisia tuloksia saatiin tälläkin aineistolla. Maakunnittain tarkasteltuna Uudenmaan lisäksi vain Pirkanmaan alueella asui viisi vuotta valmistumisen jälkeen enemmän vuonna 2003 valmistuneista kuin ennen opintoja. Kuusi maakuntaa: Satakunta, Kymenlaakso, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Kainuu menettivät vähintään puolet ennen opintoja alueillaan asuneista, ja yli neljänneksen alueellaan asuvien määrästä menettäviä oli kaikkiaan kaksitoista Manner-Suomen yhdeksästätoista maakunnasta.

Paitsi valmistuneiden keskittymistä kahteen maakuntaan ja suuriin kaupunkeihin, tuloksista näkyy, että vastanneet ovat ainakin jossain määrin lääniuskollisia. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen asutaan useimmin sen entisen läänin alueella, jossa oli asuttu myös ennen yliopisto-opintoja: osuudet vaihtelevat Lapin 37 prosentista ja Etelä-Suomen 87 prosenttiin. Muuttamista on siten tapahtunut ”oman” läänin sisällä suurille (yliopisto)kaupunkiseuduille, mitä on havaittu jo aiemminkin (esim. Tuominen 2009). Läänitason tarkastelussa vain Etelä-Suomen läänin alueella asuvien määrä oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen suurempi kuin ennen opintoja. Etelä-Suomen läänin alueella ennen opintojaan asuneet eivät ole juuri muuttaneet asumaan Aron (2007c) käsitteen mukaisesti ”Savotta-Suomen” alueelle, vaan 87 prosenttia heistä asui edelleen Etelä-Suomen läänin alueella. Yhdeksän prosenttia oli siirtynyt asumaan Länsi-Suomen läänin alueelle ja yhteensä vain neljä prosenttia Oulun, Lapin

¹¹ Sisältää luokat: markkinointi ja myynti, viestintä- ja mediatyö, toimisto- ja esikuntatehtävät, taiteellinen työ, lainopillinen työ, kirkollinen työ, rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät ja *muu, mikä?*

ja Itä-Suomen entisten läänien alueille. Tulos on samansuuntainen esimerkiksi Nivalaisen (2010), Kurikan (2008) ja Ritsilän (2000a) huomioiden kanssa siitä, että Etelä-Suomesta ei juuri muuteta muualle Suomeen asumaan tai työskentelemään.

Aiemmat havainnot (esimerkiksi Karhunen 2008; Myrskylä 2006) korkeasti koulutettujen keskittymisestä tietyille kaupunkialueille saavat tukea tästäkin aineistosta, sillä yksitoista kaupunkimaista kuntaa keräsi peräti kaksi kolmasosaa sekä asuinpaikoista (65 %) että työpaikoista (67 %). Lopuille noin 300 Manner-Suomen kunnalle jäi kolmannes kaikista asuin- ja työpaikoista. Keskittyminen liittyy suoraan työmahdollisuuksiin, tai pikemminkin niiden puuttumiseen, sillä työmahdollisuudet suurempien kaupunkien ulkopuolelta löytyvät lähinnä kuntasektorilta ja pääasiassa opetuksen ja koulutuksen alalta. Maaseutumaisien kuntien työpaikoista yli puolet (55 %) ja taajamissa puolet (50 %) sijoittui opetuksen ja kasvatuksen alalle. Tulos on samansuuntainen Peltosen raportin (2004, 15) kanssa.

Stockdale (2006) havaitsi, että vain harva maaseudulta poismuuttaneista koki, että heillä voisi olla tulevaisuutta alkuperäisillä asuinseuduilla. Esteinä olivat sopivien työmahdollisuuksien puute sekä nykyiseen asuinpaikkaan liittyvät henkilökohtaiset siteet, ja siksi Stockdalen (2006) mukaan muuttoliike suuntautuu kaupungeista kaupunkiin. Samansuuntaisia tuloksia saadaan myös tämän tutkimuksen aineistosta. Vastanneiden kaupungistuminen oli voimakasta: ennen opintoja kaupunkimaisessa kunnassa oli asunut 72 % vastanneista, viisi vuotta valmistumisen jälkeen jo 86 %. Kaupunkimaisissa kunnissa ennen opintojaan asuneista vain kolme prosenttia oli muuttanut maaseutumaiseen kuntaan, mutta maaseudulla aiemmin asuneista kaupunkiin oli muuttanut kaksi kolmesta (65 %). Maaseutumaisesta kunnasta alun perin lähteneiden ja kyselyhetkellä maaseudulla asuvien osuus oli moninkertainen verrattuna kaupunkimaisesta kunnasta lähteneiden ja maalle muuttaneiden osuuteen (29 % vs. 3 %). Lisäksi ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka oli sijainnut kaupunkimaisessa kunnassa 86 prosentilla vastanneista ja viisi vuotta myöhemmin 87 prosentilla, joten osuus ei siis ollut muuttunut. Käytännössä tämä tarkoittanee, että valmistumisvaiheen jälkeinen ensimmäinen rekrytointi antaa viitteitä myöhempään työuraan. Tämä voi myös olla signaali siitä, että jos maaseutumaiset kunnat haluavat rekrytoida korkeastikoulutettua työvoimaa, lienee todennäköisempää saada valmistumassa olevia ”omia nuoria” palaamaan kotiseuduilleen, kuin suuremmista kaupunkimaisista kunnista tutkinnon suorittaneita muuttamaan tai työskentelemään maaseudulle.

Kun kaupungistuminen on tämänkin artikkelin tulosten valossa varsin voimakasta, miten esitettyihin tuloksiin pitäisi suhtautua? Suomalaisen korkeakoululaitoksen laajentaminen perustui aikoinaan koulutusmahdollisuuksien

laajentamiseen tasapuolisesti eri puolelle Suomea. Vallalla oli käsitys siitä, että kaikki lahjakkuusreservit eri puolilta maata piti saada käyttöön. Suomalaisen hyvinvointivaltion kehittäminen tarvitsi korkeastikoulutettua työvoimaa ja laajeneva hyvinvointivaltio kykeni kohtuullisen helposti imemään yliopistoista valmistuneet työelämään. (Nevala 1999.)

Tällä hetkellä suomalaisen korkeakoululaitoksen laajentumisvaihe on ohi. Vallalla näyttää olevan näkemys, että enää ei ole varaa tai tarvetta ylläpitää koulutusmahdollisuuksia tasapuolisesti eri puolella Suomea. Pienenevät ikäluokat ja kaavailut tai jo tehdyt korkeakoulujen yhdentymiset tähtäävät koulutuspaikkojen voimakkaaseen supistamiseen ja keskittämiseen korkeakoulujen vahvuusalueiden ympärille (ks. esimerkiksi Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015 tai Teknologiateollisuuden innovaatiopoliittikan työryhmän raportti). Erityisesti alueilla joilla väestö vähenee, ollaan suurten haasteiden edessä, jotta sekä korkeakoulutarjonnan että elinkeinoelämän intressit saataisiin yhteneväisiksi (Opetusministeriö 2008).

Tulisiko siis kaiken yliopistokoulutuksen tapahtua esimerkiksi yhdentoista kaupungin alueella? Siis niiden, jotka työllistivät tai joiden alueella asui vähintään sata henkilöä, ja jotka pystyvät sitomaan suurempia määriä valmistuneita töihin alueelleen? Kurikka (2008) tutki Suomen yliopistoista valmistuneiden alueellista sijoittumista ja havaitsi, että suuremmille yliopistopaikkakunnille oli jääty pieniä paikkakuntia useammin. Kurikka kysyikin johtopäätöksissään, tulisiko kaiken koulutuksen tapahtua suuremmilla kaupunkiseuduilla, jos ihmiset kuitenkin muuttavat niille jossain vaiheessa? Kurikan (2008, 126) omiin tutkimustuloksiinsa perustuva vastaus oli muun muassa se, että maakunnissa voidaan kyllä kouluttaa työvoimaa koko maahan ja Uudellemaalle, mutta Uudellamaalla on vaikeaa kouluttaa työvoimaa muualle maahan. Tästä esimerkkinä Kurikka käyttää sitä, ettei Keski-Suomen tai Itä-Suomen alueelle ole saatu riittävästi hammaslääkäreitä. Käytännön koulutuspolitiikassa tämä on näkynyt siten, että lakkautettu hammaslääketieteen koulutus jouduttiin aloittamaan reilun kymmenen vuoden tauon jälkeen Itä-Suomen yliopiston Kuopion kampuksella (Opetusministeriö 2007b). Jos ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneen työvoiman saanti halutaan jatkossakin turvata koko maan alueella, miten mahdollinen koulutuspaikkojen keskittäminen Etelä-Suomeen (esimerkiksi Opetusministeriö 2007a) tai pelkästään suuremmille kaupunkiseuduille palvelisi niiden ulkopuolisia alueita? Aiemmat tutkimustulokset (Kurikka 2008, Jauhiainen 2010, Myrskylä 2006, 13, Ritsilä 2000a) muistuttavat, ettei Etelä-Suomesta juuri muuteta muualle Suomeen ja tätä tukee myös tässä tutkimuksessa esiin noussut valmistuneiden lääniuskollisuus.

Työantajasektoreiden jakaumat kuntatyypeittäin osoittavat, että etenkin maaseutumaisissa, mutta myös taajaan asutuissa kunnissa kohtalonkysymys on

pitkälti se, mitä julkisen sektorin palveluille tapahtuu. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on havaittu (esim. Paasivirta 2001; Kotiranta 2005), työpaikkojen sijainti määrittää pitkälti sitä minne korkeastikoulutetut Suomessa muuttavat. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen ennusteiden mukaan vuoteen 2015 mennessä kuntien henkilöstö vähenee keskimääräisesti 1 500 hengellä vuodessa (Kuntalehti 15/2005). Valtionhallinnon tuottavuusohjelmaleikkaukset puolestaan vähentävät valtion henkilöstöä. Julkisen sektorin mahdolliset leikkaukset vähentäisivät luultavasti lisää maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa tarjolla olevia työllistymismahdollisuuksia, jolloin niiden mahdollisuudet houkutella korkeakoulutettuja heikkenevät entisestään. Toisaalta maaseudulla asuvista 40 prosenttia ”pendelöi” eli kävi töissä kaupungeissa. Kenties maaseudun mahdollisuudet liittyvätkin tulevaisuudessa näihin pendelöijiin, sekä toisaalta myös siihen, että omassa yrityksessä työskenteleviä oli maaseudulla enemmän kuin kaupungeissa.

LÄHTEET

- Aro, Timo (2007a) Julkinen valta ja maassamuuttoa edistävät ja rajoittavat tekijät Suomessa 1880-luvulta 2000-luvulle. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 69. Turun yliopisto.
- Aro, Timo (2007b) Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72: 4, 371–379.
- Aro, Timo (2007c) Maassamuuton suuri linja 1880 –luvulta lähtien: Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen. *Tilastokeskuksen Kuntapuntari* 2, 9–12.
- Büchel, Felix & van Ham, Maarten (2002) Overeducation, regional labour markets and spatial flexibility. *IZA Discussion Papers* 424. Bonn.
- Chevalier, Arnaud & Lindley, Joanne (2006) Over-education and the skills of UK graduates. *IZA Discussion Papers No. 2442*. Bonn.
- Dolton, Peter & Silles, Mary (2001) Over-Education in the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science.
- Gottlieb, Paul D. & Joseph George (2006) College-to-Work Migration of Technology graduates and holders of doctorates within the United States. *Journal of Regional Science*, 46: 4, 627–659.
- Haapanen, Mika (2003) Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* n:o 27. University of Jyväskylä.
- Hedman, Juha (2000) Maisterit muuttavat. Pitäisikö jonkun huolestua? Turun yliopiston tiedotuslehti 2/2000. <http://www.utu.fi/tiedostot/aurora/pdf/2-2000/maisterit.html>. Haettu 7.9.2009.
- Hedman, Juha & Aaltonen Satu (1999) External Economic Impacts of the University of Turku. Self-Evaluation Report. Turun yliopiston Rehtorinviraston julkaisusarja 6/1999, Kehittäminen ja suunnittelu.
- Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva, Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailuyhteiskunta?* Gaudeamus: Helsinki, 14–42.
- Jauhiainen, Signe (2010) Studies on Human Capital Flows and Spatial Labour Markets. University of Jyväskylä Studies In Business and Economics 94. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25585/9789513940829.pdf?sequence=2> Luettu 15.11.2010.
- Karhunen, Hannu (2008) Koulutuspääoma keskittyy korkeakoulujen läheisyyteen. Oulun seutukunnassa eniten koulutuspääomaa. *Tilastokeskuksen Kuntapuntari* 1, 42–44.
- Kauppinen, Mikko T. & Karhu, Veli (2002) Kasautuva alueellinen kasvu ja sen ohjauksmahdollisuudet. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:3, 273–283.
- Kodrzycki, Ylanda K. (2000) Migration of recent college graduates: evidence from the national longitudinal survey of youth. *New England Economic Review* January/February, 13–34.
- KOTA, Opetusministeriön yliopisto- ja koulutusalaakohtainen –tietokanta: <http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Etusivu.do>.
- Kotiranta, Mikko (2005) Satakunnan muuttoliike 2000-luvun alussa – kuntatalouden näkökulma. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja 1/2005. Eura.
- Kuntalehti (2005) 15: <http://www.kuntalehti.fi/default.asp?sc=3027>. Luettu 22.11.2010.
- Kurikka, Heli (2008) Suomen yliopistoista valmistuneiden alueellinen sijoittuminen 1990-luvulta 2000-luvulle. Hallintopalvelujen lausunnot, muistiot, selvitykset ja tilastot nro 58. Oulun yliopistopaino: Oulu.

- Mella, Ilkka (2007) Alueiden rakenteelliset ongelmat voimistuvat tulevaisuudessa. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 3–5.
- Moscato, Roberto & Rostan, Michele (2000) Higher education and graduate employment in Italy. *European Journal of Education* 35:2, 201–209.
- Myrskylä, Pekka (2006) Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 321. Työministeriö. Helsinki.
- Mäkinen, Pentti (2007) Yritysjohtajat sijoittumispäätöksistä: Tärkeintä sopiva työvoima, markkinoiden läheisyys ja liikenneyhteydet. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 9–12.
- Nevala, Arto (1999) Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Biblioteca Historica* 43. Suomen Historiallinen Seura. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Nivalainen, Satu (2010) Essays on Family Migration and Geographical Mobility in Finland. PTT Publications 21. Pellervon taloustutkimus PTT. http://www.ptt.fi/dokumentit/pttjulkaisu21_2309101517.pdf. Luettu 24.9.2010.
- Opetusministeriö (2007a) Opettajankoulutus 2020. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:44. Helsinki: yliopistopaino.
- Opetusministeriö (2007b) Selvitys hammaslääketieteen koulutuksen valtakunnallisesta kehittämisestä 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:40. Helsinki: yliopistopaino.
- Opetusministeriö (2008) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf. Luettu 5.3.2008.
- Paasivirta, Anssi (2001) Muuttoliike ja työllisyys. Kuusi teesiä muuttoliikkeen ja työllisyyden kehityksestä sekä viisi teesiä aluepolitiikasta. Teoksessa Elli Heikkilä (toim.): Muuttoliikkeet vuosituuhannen vaihtuessa – halutaanko niitä ohjata? Siirtolaisuustutkimuksia A 24. Turku, 93–96.
- Peltonen, Eriikka (2004) Korkeakoulusta valmistuneiden alueellinen sijoittuminen. Pellervon taloudellisen tutkimusseuran työpapereita n:o 72. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Puhakka, Antero (2011) Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2006). Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999-2000 valmistuneiden maistereiden ja lastentarhanopettajien työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä n:o 41. Joensuun yliopisto.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2009) Maisterit liikkeellä. Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellinen liikkuvuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 1, 33–43.
- Rautopuro, Juhani (2011) ”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittä” Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Rautopuro, Juhani; Tuominen, Visa & Puhakka, Antero (2008) Kiskot vievät Etelään. Vuonna 2001 kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden alueellinen sijoittuminen syksyllä 2006. *Kasvatus* 39: 1, 81–84.
- Reijonen, Katja (2010) Kiinnostus kasvaa. Kuntaliitoksista haasteita ja mahdollisuuksia koti-seututyöhön. *Sanomalehti Karjalainen* 7.8.2010, 5.
- Ritsilä, Jari (2000a). Mobility of the Highly Educated Labour Force. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta. University of Jyväskylä School of Business and Economics. Working paper n:o 214. Jyväskylä.

- Ritsilä, Jari (2000b) Where do the Highly Educated Migrate? Micro-Level Evidence from Finland. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta. University of Jyväskylä School of Business and Economics. Working paper n:o 222. Jyväskylä.
- Saari, Matti & Nevalainen, Pasi (2006) Väestön keskittyminen hidastunut. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 12–16.
- Saarikallio, Miia; Hellsten, Katri & Juutilainen Vesa-Pekka (2008) Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Saarivirta, Toni & Consoli, Davide (2007) Where did they go? A Study on Newly Established Universities and Graduate Mobility in Finland. SENTE working papers 13. University of Tampere, Research Unit for Urban and Regional Development Studies.
- Saartenoja, Antti. 2004. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus alueellisessa kehittämissä politiikassa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 214. Turun yliopisto: Turku. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/5996/C214.pdf?sequence=1>. Luettu 2.11.2010.
- Sainio, Juha (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. http://www.aarresaari.net/pdf/Kitka_netti.pdf AKAVA/Aarresaari-verkosto Luettu 4.5.2009.
- Sainio, Juha (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Schomburg, Harald & Teichler, Ulrich (2006) Higher education and graduate employment in Europe: results of graduate surveys from twelve countries. Springer. Dordrecht.
- Stockdale, Aileen (2006) Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration? *Journal of Rural Studies* 22, 354–366.
- Teichler, Ulrich & Jahr, Volker (2001) Mobility during the course of study and after graduation, *European Journal of Education*, 36: 4, 443–458.
- Teknologiaeollisuuden innovaatiopolitiikan työryhmän raportti. www.teknologiaeollisuus.fi/file/10166/Innoraportti_final.pdf.html. Luettu 21.12.2010.
- Tilastokeskus. Alueluokitus 2009. http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/index_alue.html Luettu 2.6.2009.
- Tuominen, Visa (2009) Liikkuvuutta ja paikanottoa – yliopistosta työelämään. Julkaisematon kasvatustieteen lisensiaattitutkimus. Kasvatustieteiden tiedekunta, Joensuun yliopisto.
- Tuominen, Visa; Puhakka, Antero & Rautopuro, Juhani (2009) Mitä on Nokian takana? Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työpaikat tilastollisen kuntaryhmittelyn mukaisesti syksyllä 2006. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 37:1, 56–67.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. http://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=995a3c09-0594-4820-bd91-04b10ae1cd32&groupId=10128 Itä-Suomen yliopisto 2010. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2009) Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen. Julkaisussa: Timo Aarrevaara & Taina Saarinen (toim.). *Kilvoittelusta kilpailuun?* Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8. 2008. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä 2009, 189–207.

- Tutkimus- ja innovaationeuvosto. 2010. Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaationeuvosto/julkaisut/linjaus2011-2015.pdf. Luettu 22.12.2010.
- Virtanen, Jenni (2010) Toinen kotimaa. Sanomalehti Helsingin Sanomat 30.5.2010, D1-D2.
- Wald, Steven (2004) The impact of overqualification on job search. *International Journal of Manpower* 26: 2, 140–156.

LIITETAULUKKO 1. Asuinkunta ennen opintoja kuntatyypeittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Asuinkunta ennen opintoja %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Psykologia	104	85	7	8
Lääketieteellinen	180	80	11	9
Oikeustieteellinen	208	80	12	8
Liikuntatieteellinen	34	79	18	3
Terveystieteiden	214	79	8	13
Kauppatieteellinen	674	78	12	10
Yhteiskuntatieteellinen	687	78	11	11
Hammaslääketieteellinen	28	75	18	7
Teknillistieteellinen	1 207	73	15	12
Maatalous-metsätieteellinen	144	72	18	10
Farmasia	48	69	13	18
Humanistinen	984	68	16	16
Luonnontieteellinen	827	66	18	16
Kasvatustieteellinen	949	65	17	18
Taideteollinen	37	65	19	16
Teologia	72	65	17	18
Eläinlääketieteellinen	27	59	19	22
Kaikki	6 424	72	15	13

LIITETAULUKKO 2. Nykyisen työpaikan sijainti viisi vuotta valmistumisesta kuntatyypeittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Nykyisen työn sijainti %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Oikeustieteellinen	205	96	3	1
Teknillistieteellinen	1 149	94	4	2
Kauppatieteellinen	645	93	4	3
Lääketieteellinen	176	92	5	3
Yhteiskuntatieteellinen	652	90	6	4
Terveystieteiden	215	89	5	6
Luonnontieteellinen	769	88	6	6
Psykologia	101	87	9	4
Maatalous-metsätieteellinen	136	87	7	6
Farmasia	46	87	9	4
Humanistinen	888	85	8	7
Taideteollinen	32	84	3	13
Hammaslääketieteellinen	27	82	7	11
Teologia	70	76	14	10
Liikuntatieteellinen	32	72	15	13
Eläinlääketieteellinen	32	72	19	9
Kasvatustieteellinen	896	69	14	17
Kaikki	6 071	87	7	6

LIITETAULUKKO 3. Nykyinen asuinkunta, viisi vuotta valmistumisesta kuntatyypittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Nykyinen asuinkunta %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Lääketieteellinen	183	93	5	2
Oikeustieteellinen	215	92	5	3
Teknillistieteellinen	1 215	92	4	4
Kauppätieteellinen	677	91	4	5
Farmasia	48	88	4	8
Yhteiskuntatieteellinen	712	88	7	5
Luonnontieteellinen	848	87	8	5
Psykologia	105	87	6	7
Humanistinen	1 009	85	9	6
Maatalous-metsätieteellinen	149	85	8	7
Hammaslääketieteellinen	29	83	14	3
Liikuntatieteellinen	33	82	12	6
Teologia	78	82	10	8
Taideteollinen	36	81	8	11
Terveystieteiden	230	80	11	9
Eläinlääketieteellinen	33	79	12	9
Kasvatustieteellinen	976	75	12	13
Kaikki	6 576	86	8	6

LIITETAULUKKO 4. Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan sijainti kuntatyypittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan sijainti %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Teknillistieteellinen	1 191	95	3	2
Kauppätieteellinen	667	94	3	3
Oikeustieteellinen	211	92	6	2
Yhteiskuntatieteellinen	677	91	4	5
Maatalous-metsätieteellinen	139	90	5	5
Luonnontieteellinen	821	88	6	6
Terveystieteiden	222	88	7	5
Humanistinen	970	86	8	6
Hammaslääketieteellinen	28	85	11	4
Farmasia	49	84	12	
Psykologia	104	83	12	5
Taideteollinen	36	81	11	8
Liikuntatieteellinen	32	78	9	13
Eläinlääketieteellinen	30	74	13	13
Teologia	74	74	11	15
Lääketieteellinen	182	71	19	10
Kasvatustieteellinen	963	68	15	17
Kaikki	6 396	86	7	7

KUNHAN KULUU VIISI VUOTTA

Jani Ursin

LOPPUPOHDINTA: YLIOPISTOKOULUTUSTA TYÖELÄMÄN TARPEISIIN?

Korkeakoulutuksesta valmistuneiden työllistettävyyden nousu on viime aikoina noussut yhdeksi keskeisistä kansallisista ja kansainvälisistä korkeakoulupoliittisista prioriteeteista. Kansainvälisesti tämä on korostunut erityisesti Bolognan prosessissa, jonka viimeisimmissä korkeakoulutuksesta vastaavien ministerien julkilausumissa (Lontoo 2007; Leuven & Louvain-la-Neuve 2009) on painotettu korkeakoulutuksen työelämärelevanttiutta sekä osaamisperustaisten opetussuunnitelmien käyttöönottoa. Kansallisesti on peräänkuulutettu sujuvaa valmistumista korkeakoulutuksesta työelämään, valmistuneiden työllistymisen seuraamista ja työllistymisen mukaan ottamista osaksi yliopistojen rahanjakomallia (esim. Opetusministeriö 2010). Yhtäältä näitä tavoitteita on arvosteltu lyhytjänteisiksi koulutuspoliittisiksi linjauksiksi, joissa unohdetaan yliopiston sivistystehtävä. Toisaalta tavoitteet ovat ymmärrettäviä, sillä onhan korkeakoulutus myös ammatillista koulutusta – erityisesti professioaloilla, joissa ammatillinen ulottuvuus painottuu selvästi generalistialoja enemmän. Kukapa ei siten haluaisi korkeakoulutuksen tuottavan niitä valmiuksia, joilla – alasta riippumatta – työelämässä pärjää. Eikö myös verovaroin kustannetun koulutuksen (1,7 miljardia/vuosi) olisi oltava yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja tarkoituksenmukaista?

Keskustelu valmistuneiden työllistettävyydestä ei kuitenkaan ole aivan niin yksiselitteistä kuin päättäjien ja koulutuspolitiikkaa tekevien puheet antavat ymmärtää. Vaikka korkeakoulutus, kuten tämänkin kirjan artikkelit jälleen vahvistavat, on tae vakaammalle (mutta ei vakiintuneelle) työuralle, kyse on myös subjektiivisesta kokemuksesta: onko valittu koulutusala oikea, osoittau-

tuuko työura odotuksista ja valmiuksista huolimatta pettymykseksi tai tuottiko koulutus työelämässä vaadittavaa osaamista sekä kykyä oppia uutta ja päivittää oppimaansa. Sainio (tässä teoksessa) havaitsi, että opiskelijan kannattaa siirtyä välittömästi opiskelujen jälkeen työelämään, sillä heikko työmarkkinatilanne ei selitä korkeasti koulutettujen työttömyyttä. Korkeasti koulutettua näyttäisi työmarkkinoiden näkökulmasta odottavan vakaa työura. Puhakka kuitenkin toteaa toisaalla tässä teoksessa että, valmistuneelle kysymys on myös erottautumisesta: korkeakoulutus ei kaikilla aloilla takaa vakaata työuraa, ja jo opiskeluvaiheessa opiskelija joutuu pohtimaan, miten erottua muista työhakijoista esimerkiksi ainevalinnoillaan. Työmarkkinoiden ja yksilöiden näkemykset eivät aina siis kohtaa.

Työelämä tuntuu korostavan vahvasti niin sanottuja geneerisiä valmiuksia, kuten ongelmanratkaisua, viestintätaitoja sekä esimies- ja tiimityöosaamista. Tämä suuntaus näkyi myös Aarresaari-aineistossa, jossa ongelmanratkaisu- ja tiedonhankintataidot nousivat kaikilla työnantajasektoreilla tärkeimmiksi koe- tuiksi taidoiksi (ks. Puhakka tässä teoksessa). Kuitenkin tiedetään, että geneeristen taitojen opettaminen on harvoin tavoitteellinen osa korkeakouluopintoja ja opetussuunnitelmia (esim. Jones 2009). Erityisesti Bolognan prosessin seurauksena voimistunut osaamisperustaisten opetussuunnitelmien laatiminen saattaa osaltaan muuttaa tätä tilannetta, mutta silti voidaan kysyä, mihin korkeakoulutusta oikein ylipäättään tarvitaan, jos työelämässä pärjäämisen perusta ovatkin sosiaaliset ja kognitiiviset taidot – ei niinkään substanssiosaaminen. Viime aikoina myös OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) on kiinnittänyt huomionsa korkeakoulutuksessa opittaviin tietoihin ja taitoihin käynnistämällä 16 maata kattavan AHELO-hankkeen (Assessment of Higher Education Learning Outcomes) esiselvityksen, jonka tarkoituksena on kehittää kansainvälisiä mittavälineitä oppimistulosten tutkimiseen. Hankkeen tavoitteena on, että päätöksentekijät, korkeakoulut ja opiskelijat saavat mahdollisimman oikeaa ja luotettavaa tietoa siitä, mitä korkeakoulutuksessa opitaan. (ks. Ursin & Hyytinen 2010.) Tällä hetkellä on ilmassa siis vahvaa kiinnostusta yliopistokoulutuksen tuottamiin taitoihin ja tietoihin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Korkeakoulutuksessa saatua osaamista on tutkittu paljon (esim. Murtonen, Olkinuora, Tynjälä & Lehtinen 2008), mutta vertailevaa tutkimustietoa eri korkeakoulujärjestelmien ja työmarkkinoiden näkökulmasta on vähemmän. Walther (2006) on luokitellut työmarkkinoita ja korkeakoulujärjestelmiä ja erottanut sen pohjalta neljä mallia: manner-eurooppalainen (työllistymiskeinen), skandinaavinen (universalistinen), brittiläinen (liberaali) ja etelä-eurooppalainen (suojeleva). Kullakin näistä malleista on omat tunnuspiirteensä ja ne kuvastavat sitä, että jo pelkästään Euroopassa on hyvin erilaisia työmarkki-

noita työllistymisen näkökulmasta, sekä sitä, että joissakin maissa (kuten Ranskassa) yliopistoilla nähdään olevan suuri merkitys työelämään valmistamisessa. Manner-eurooppalaisessa mallissa (esim. Hollanti, Saksa) on tyyppillistä ammatillisen ja teoreettisen (yleissivistävän) koulutuksen varhainen erottaminen toisistaan sekä alhainen työttömyys. Skandinaavisessa mallissa (esim. Suomi, Ruotsi) tyyppillistä on, että valtio vastaa pitkälti koulutuksen kustannuksista, mutta mahdollistaa hyvinkin joustavat opintopolut. Myös Skandinaavisissa maissa korkeasti koulutettujen työttömyys on suhteellisen alhaista. Brittiläisessä mallissa (esim. Irlanti, Iso-Britannia) painottuvat yksilön valinnan vapaus ja siihen liittyvät velvoitteet, eikä valtiovalta juuri sääntele työmarkkinoita. Etelä-eurooppalaisessa mallissa (esim. Italia, Portugali) korostuu perheen rooli muun muassa sosiaaliturvan tarjoajana, ja lisäksi työmarkkinoita säädellään monin eri tavoin. Tämä tekee muun muassa naisten siirtymisen työmarkkinoille vaikeammaksi kuin Pohjoismaissa. Niissä maissa, joissa työmarkkinoita säädellään voimakkaasti, vaaditaan usein tutkinnon lisäksi myös yliopistokoulutuksen tuottamia muita pätevyyskysymyksiä. Missä määrin voimme siis odottaa samanlaisia korkeastikoulutettujen työllistymisuria vaikkapa Manner-Euroopan maissa ja Pohjoismaissa? Ovatko Bolognan prosessin valmistuneiden työllistymiseen liittyvät tavoitteet tästä näkökulmasta jo lähtökohtaisesti mahdottomia saavuttaa? Miten yliopistot pystyvät tuottamaan osaajia yhtä aikaa sekä kansallisille että kansainvälisille työmarkkinoille?

Aarresaari-aineisto tarjoaa myös mielenkiintoista pohdittavaa parhaillaan käynnissä olevaan korkeakoulutuksen rakenteelliseen kehittämiseen (Opetusministeriö 2006). Tuominen osoittaa (tässä teoksessa), että korkeastikoulutetut sijoittuvat pääsääntöisesti yhteentoista kaupunkimaiseen kuntaan. Siksi Tuominen esittämä kysymys siitä, pitäisikö yliopistokoulutus sijoittaa juuri näihin yhteentoista kaupunkiin, on koulutuspoliittisesti osuva. Korkeakoululaitoksen rakenteellisen kehittämisen seurauksena pieniä maakunnallisia toimipisteitä on lakkautettu ja usko keskittämisen voimaan tuntuu olevan päättäjien keskuudessa vahva (esim. Aittola & Marttila 2010). Jos katsomme esimerkiksi Aarresaari-aineiston valossa valmistuneiden alueellista sijoittumista työelämään, voidaan tätä kehitystä varmasti pitää perusteltuna. Tällöin kuitenkin ajaututaan varsin kapea-alaiseen näkemykseen siitä, mikä tehtävä korkeakoulutuksella – ja varsinkin yliopistokoulutuksella – maassamme on. Mitä yliopistojen sijoittaminen muutamaan edellä mainittuun kaupunkiin tarkoittaisi esimerkiksi aluekehityksen näkökulmasta?

Työllistymisen ottaminen mukaan yliopistojen rahanjakomalliin ei myöskään ole ongelmatonta, vaikka peruspyrkimys varmasti onkin perusteltu. Varmojen voittajien olisivat ammattialat ja ne yliopistot, joissa nämä alat ovat vahvasti edustettuina, kuten tekniset yliopistot ja kauppa- ja korkeakoulut. On kuitenkin

muistettava, että pelkkä työllistyminen sinänsä ei kerro koulutuksen onnistumisesta, koska kaikki eivät työllisty koulutustaan vastaavalle alalle (Rautopuro tässä teoksessa). Mikäli työllistyminen otetaan mukaan yliopistojen tuloksellisuusindikaattoriksi, on tärkeää ottaa huomioon myös laadullisia tekijöitä, kuten koulutusta vastaavalle alalle työllistyminen – tosin tämän määrittelemisenkin generalistialoilla on usein haasteellista. Miksi siis sisällyttää valmistuneiden työllistyminen yliopistojen rahoitusmalliin? Ehkä keskeisin peruste tälle on se, että näin yliopistot kiinnittävät entistä paremmin ja järjestelmällisemmin huomiota valmistuneiden työhönsijoittumiseen ja valmistumisen jälkeisten työurien seurantaan. Tätä tehtävään on palvellut juuri tämän kirjan perustana oleva Aarresaari-verkoston keräämä aineisto. Toinen seuraus – jota varsinkin päätöksentekijät toivovat – on se, että systemaattisempi työllistymisen seuraaminen vaikuttaa yliopistoissa tarjottavien opinto-ohjelmien sisältöihin ja koulutuksen toteutusmuotoihin. Alkavatko opinto-ohjelmat mukautumaan muuttuvan työelämän tarpeisiin ja lisääntyvätkö erilaiset, usein toiminnalliset ja kokemukselliset työelämän ja opiskelun rajapinnoille sijoittuvat opetusmuodot?

Työllistymisen ja varsinkin yliopistossa opittujen taitojen näkökulmasta yksi olennaisimmista kysymyksistä on elinikäisen tai elämänlaajuisen oppimisen merkitys osana yliopisto-opiskelua. Kukaan vastavalmistunut ei vielä osaa kaikkea työelämässä tarvitsemiaan taitoja, joten valmius kehittää itseään edelleen on työelämässä menestymisen kulmakiviä (esim. Little 2008). Tämä voidaan nähdä myös toisin: vastuuta voidaan siirtää yliopistojen sijaan työpaikoilla tapahtuvan työssä oppimisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Päätäjät usein korostavat, että yliopistokoulutuksen on kiinnitettävä enemmän huomiota työelämävalmiuksien kehittämiseen. Mutta mitä ne oikeastaan ovat? Ovatko esimerkiksi hammaslääkäriksi opiskelevan työelämävalmiudet samat kuin kuvataidealaa opiskelevan? Eivät, jos on uskomisen Karjalainen-lehden (5.3.2011) tekemään selvitykseen niistä aloista, joista työllistytään parhaiten ja huonoiten. Hammaslääketieteellisestä valmistuneista työssä oli 96 prosenttia ja kuvataidealalta vain 45 prosenttia. Pitäisikö kuvataidealan työelämävalmiuksia kehittää? Vastaus tuskin löytyy työelämävalmiuksista, vaan kyseisten alojen välisestä eroista. Siksi tässä työllistymiskeskustelussa onkin olennaista muistaa, että yliopistokoulutus perustuu tieteen- ja taiteenaloihin, joiden perusta on toisaalla kuin työelämävalmiuksien edistämisessä (esim. Becher & Trowler 2001).

Joka tapauksessa tärkeää on, että korkeakoulut seuraavat valmistuneidensa sijoittumista – onhan tämä yksi korkeakoulutuksen laadunvarmistuksen kulmakivistä. Siksi Aarresaari-verkosto on tähän asti luontevasti tuottanut tietoa laadunvarmistuksen tarpeisiin. Varmasti jatkossakin on tärkeää saada luotettavaa tietoa yliopistoista valmistuneista ja heidän työuristaan. Siksi akateemisten ura- ja rekrytointipalvelujen Aarresaari-verkoston kehittämä tutkimusmalli,

jolla voidaan seurata korkeakoulutettujen työuran alkuvaiheita ja työhön sijoittumista viiden vuoden kuluttua valmistumisesta, on syytä – muodossa tai toisessa – säilyttää. Hyvä on kuitenkin pitää mielessä, että viimeaikaisesta voimallisesta työelämärelevanttius-keskustelusta huolimatta yliopistojen tehtävänä on ”edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa” (Yliopistolaki 2009). Tähän laissa mainittuun tehtävään luonnollisesti ja luontevasti kuuluvat työelämävalmiuksien kehittäminen ja työmarkkinoiden kuunteleminen.

LÄHTEET

- Aittola, Helena & Marttila, Liisa (toim.) (2010) RAKE – Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen, akateemiset yhteisöt ja muutos. RAKE-yhteishankkeen loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 5.
- Becher, Tony & Trowler, Paul R. (2001) *Academic tribes and territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. 2. painos. Ballmoor: Society for Research into Higher Education.
- Jones, Anna (2009) Generic attributes as espoused theory: the importance of context. *Higher Education* 58:2, 175–191.
- Little, Brenda (2008) Graduate development in European employment: issues and contradictions *Education + Training* 50:5, 379–390.
- Leuven and Louvain-la-Neuve Communiqué (2009) *The Bologna Process 2020 -The European Higher Education Area in the new decade*. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf Luettu 24.2.2011
- London Communiqué (2007) *Towards the European Higher Education Area: responding challenges in a globalised world*. 18.5.2007. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100202100434/dcsf.gov.uk/londonbologna/uploads/documents/londoncommuniquefinalwithlondonlogo.pdf>. Luettu 24.2.2011.
- Murtonen, Mari; Olkinuora, Erkki; Tynjälä, Päivi & Lehtinen, Erno (2008) Do I need research skills in working life? University students' motivation and difficulties in quantitative methods courses. *Higher Education* 56:5, 599–612.
- Karjalainen (2011) Teekkari työllistyy, humanisti ei. (3.5.2011).
- Opetusministeriö (2006). *Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet*. Keskustelu-
muistio 8.3.2006. Opetusministeriön monisteita 2. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Opetusministeriö (2010) *Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11.
- Ursin, Jani. & Hyytinen, Heidi (2010) *Mitä korkeakoulutuksessa opitaan? Esimerkkinä AHELO*. Teoksessa Reijo Laukkanen (toim.) *PISA, PIAAC, AHELO. Miksi ja miten OECD mittaa osaamista?* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:17, 65–70.
- Walther, Andreas (2006) *Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts*. *Journal of Youth Research* 14:2, 119–139.
- Yliopistolaki 558/2009.

LIITE

Uraseuranta vuonna 2003 valmistuneille

Vastaa kysymyksiin rengastamalla sopivin vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. **Vastaathan viimeistään 20.10.2008.**

Vaihtoehtoisesti voit vastata kyselyyn osoitteessa **www.aarresaari.net/uraseuranta** käyttäen lomakkeen oikeassa ylänurkassa olevaa numerokoodia.

KOULUTUS- JA TYÖHISTORIA

1. Asuinkuntasi ennen yliopisto-opintojen aloittamista:

2. **Ennen** vuotta 2003 suorittamasi ammatilliset tai korkeasteen tutkinnot:

3. Oletko osallistunut koulutukseen vuonna 2003 suorittamasi tutkinnon jälkeen? Valitse sopivat vaihtoehdot.

- 1 Olen osallistunut työnantajan järjestämään tai kustantamaan koulutukseen.
- 2 Olen osallistunut työvoimakoulutukseen.
- 3 Olen osallistunut/suorittanut ammatillisen erikoistumiskoulutuksen, pätevyitysmiskoulutuksen tms., mikä koulutus? _____
- 4 Olen suorittanut opintoja tähtäämässä toinen korkeakoulututkinto, ala ja tutkinnon mahdollinen valmistumisvuosi? _____
- 5 Olen suorittanut tieteellisiä/taiteellisia jatko-opintoja, ala ja tutkinnon mahdollinen valmistumisvuosi? _____
- 6 Olen suorittanut muun koulutuksen tai tutkinnon, minkä? _____
- 7 En ole osallistunut koulutukseen.

4. Jos valitsit edellisestä kysymyksestä kohdan 4 tai 5, mikä oli tärkein perusteesi toisen korkeakoulututkinnon tai jatkotutkinnon suorittamiseen?

5. Kuinka kauan yhteensä olet ollut työssä valmistumisesi jälkeen?

_____ v _____ kk, josta yliopistollista koulutustasoani vastaavassa työssä _____ v _____ kk

6. Kuinka monen työnantajan palveluksessa olet ollut valmistumisesi jälkeen (mukaan lukien nykyinen työnantajasi)? _____ kpl

7. Kuinka monessa erillisessä työ- tai virkasuhteessa (ml. apurahat) olet ollut valmistumisesi jälkeen (jokainen määräaikainen työ- ja virkasuhde erikseen)? _____ kpl

8. Oletko valmistumisesi jälkeen

a) toiminut yrittäjänä/ammattinharj./freelancerina?

1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk

b) ollut perhevapaiden vuoksi poissa työelämästä?

1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk

c) ollut apurahatutkijana?

1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

d) ollut päätoimisena opiskelijana?

1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

9. Oletko ollut työttömänä valmistumisesi jälkeen?

1 En ole ollut työttömänä.

2 Kyllä, _____ kertaa, yhteensä _____ v _____ kk

10. Jos Sinulla on ollut valmistumisesi jälkeen työllistymisvaikeuksia, arvioi missä määrin seuraavat tekijät ovat vaikeuttaneet työllistymistäsi:

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1 = ei lainkaan, 2 = vain vähän, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon, 5 = paljon, 6 = erittäin paljon

1 Työkokemuksen puute	1	2	3	4	5	6
2 Puutteelliset työnhakutaidot	1	2	3	4	5	6
3 Suhdeverkostojen puute	1	2	3	4	5	6
4 Tutkinto ja sen aineyhdistelmä	1	2	3	4	5	6
5 Tutkinnon huono tunnettuus	1	2	3	4	5	6
6 Alan heikko työmarkkinatilanne	1	2	3	4	5	6
7 Alueellinen työmarkkinatilanne	1	2	3	4	5	6
8 Katkot määräaikaisissa työsuhteissa	1	2	3	4	5	6
9 Puutteellinen työelämä tietoisuus	1	2	3	4	5	6
10 Epätietoisuus omista tavoitteista	1	2	3	4	5	6
11 Epävarmuus omasta osaamisesta	1	2	3	4	5	6
12 En ole löytänyt itseäni kiinnostavaa työtä	1	2	3	4	5	6
13 Sukupuoli	1	2	3	4	5	6
14 Perheeseen tai muu elämäntilanteeseen liittyvä syy	1	2	3	4	5	6
15 Valmistumisajankohta	1	2	3	4	5	6
16 Muu, mikä?	1	2	3	4	5	6

TILANNE VALMISTUMISHETKELLÄ

11. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tilannettasi valmistumishetkellä?

- 1 Työssä
- 2 Työtön työnhakija
- 3 Päätoiminen opiskelu (johtaa tutkintoon tai arvosanaan)
- 4 Perhevapaa (äitiys-/isyys-/vanhempain-/hoitovapaa)
- 5 Työskentely apurahalla
- 6 Muu, mikä?

12. Jos et valmistumishetkelläsi ollut töissä, kuinka pitkä aika valmistumishetken jälkeen kului siihen, kun aloitit ensimmäisessä työssä?

Aloitin ensimmäisen työn _____ v _____ kk valmistumiseni jälkeen.

ENSIMMÄINEN TYÖPAIKKA VALMISTUMISEN JÄLKEEN

Seuraavat kysymykset (13–20) koskevat ensimmäistä työpaikkaasi vuonna 2003 suorittamasi tutkinnon jälkeen. Kyseinen työ on voinut alkaa jo ennen valmistumishetkeä.

13. Mikä oli ensimmäisen työpaikkasi työsuhteen luonne?

- 1 Vakituinen kokopäivätyö
- 2 Määräaikainen kokopäivätyö
- 3 Osa-aikatyö, _____ tuntia/viikko
- 4 Itsenäinen yrittäjä/ammattinharjoittaja/freelancer
- 5 Työllistetty/työharjoittelu

14. Mikä oli ensimmäinen päätyönantajasi?

- 1 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö (esim. Itella Oyj, Oy Yle Ab), väh. 250 työntekijää
 - 2 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, 50–249 työntekijää
 - 3 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, alle 50 työntekijää
 - 4 Kunta, kuntayhtymä, kunnallinen liikelaitos, ammattikorkeakoulu
 - 5 Valtio, valtion liikelaitos
 - 6 Järjestö, seurakunta, säätiö tai vastaava, itsenäinen julkisoikeudellinen laitos tai yhteisö (esim. Eläketurvakeskus, Työterveyslaitos, Kela, Suomen Pankki)
 - 7 Oma yritys, vastaanotto, toiminimi tms.
 - 8 Muu, mikä?
-

15. Millä paikkakunnalla ensimmäinen työpaikkasi sijaitsi?

16. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten ensimmäisen päätyösi tehtävien luonnetta? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Tutkimus
 - 2 Opetus tai kasvatustyö
 - 3 Johto- ja esimiestehtävät
 - 4 Konsultointi tai koulutus
 - 5 Asiakastyö/potilastyö
 - 6 Markkinointi ja myynti
 - 7 Suunnittelu-, kehitys- tai hallintotehtävät
 - 8 Viestintä- ja mediatyö
 - 9 Toimisto- ja esikuntatehtävät
 - 10 Taiteellinen työ
 - 11 Lainopillinen työ
 - 12 Kirkollinen työ
 - 13 Rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät
 - 14 Muu, mikä?
-

17. Mikä oli ensimmäisen työpaikan ammatti-, tehtävä- tai virkanimikkeesi?

18. Oliko vuonna 2003 suorittamasi ylempi (alempi) korkeakoulututkinto vaatimuksena ensimmäiseen työpaikkaasi?

- 1 Ei 2 Kyllä 3 En tiedä

19. Miten hyvin pystyit hyödyntämään yliopistossa oppimiasi asioita ensimmäisessä työssäsi?

- 1 En voinut hyödyntää juuri lainkaan.
- 2 Jonkin verran / osittain.
- 3 Hyödynsin jatkuvasti.

20. Miten hyvin ensimmäinen työsi vastasi vaativuustasoltaan yliopistollista koulutustasi?

- 1 Työn vaativuustaso oli koulutustasoani selvästi alhaisempi.
- 2 Työn vaativuustaso oli koulutustasoani osittain alhaisempi
- 3 Työ vastasi hyvin koulutustasoani.
- 4 Työ oli koulutustasoani nähden vaativampaa.

TILANNE TÄLLÄ HETKELLÄ

21. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tilannettasi tällä hetkellä?

- 1 Vakituinen kokopäivätyö
 - 2 Määräaikainen kokopäivätyö
 - 3 Osa-aikatyö _____ tuntia/viikko
 - 4 Itsenäinen yrittäjä/ammattinharjoittaja/freelancer
 - 5 Työllistetty/työharjoittelu
 - 6 Työtön työnhakija, edell. työ päättyi (kk/v): ____ / ____
 - 7 Työvoimakoulutus tai vastaava
 - 8 Päätoiminen opiskelu (johtaa tutkintoon tai arvosanaan)
 - 9 Perhevapaa (äitiys-/isyys-/vanhempain-/hoitovapaa)
 - 10 Työskentely apurahalla
 - 11 Muu, mikä?
-

Vastaa seuraaviin kysymyksiin NYKYISEN PÄÄTYÖSI perusteella. Jos olet esim. perhe- tai opintovapaalla, vastaa sen työpaikan perusteella, josta jäit vapaalle. Jos olet yrittäjä, ammattinharjoittaja, freelancer tai työskentelet apurahalla, vastaa kysymyksiin soveltuvin osin. Jos et ole tällä hetkellä töissä tai et ollut töissä kun jäit esim. perhevapaalle, voit siirtyä viimeiselle sivulle kysymykseen 34.

22. Mikä on päätyönantajasi?

- 1 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö (esim. Itella Oyj, Oy Yle Ab), väh. 250 työntekijää
 - 2 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, 50–249 työntekijää
 - 3 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, alle 50 työntekijää
 - 4 Kunta, kuntayhtymä, kunnallinen liikelaitos, ammattikorkeakoulu
 - 5 Valtio, valtion liikelaitos
 - 6 Järjestö, seurakunta, säätiö tai vastaava, itsenäinen julkisoikeudellinen laitos tai yhteisö (esim. Eläketurvakeskus, Työterveyslaitos, Kela, Suomen Pankki)
 - 7 Oma yritys, vastaanotto, toiminimi tms.
 - 8 Muu, mikä?
-

23. Millä paikkakunnalla työpaikkasi sijaitsee?

24. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten päätyötäsi tällä hetkellä? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Tutkimus
- 2 Opetus tai kasvatus
- 3 Johto- ja esimiestehtävät
- 4 Konsultointi tai koulutus
- 5 Asiakastyö/potilastyö
- 6 Markkinointi ja myynti
- 7 Suunnittelu-, kehitys- tai hallintotehtävät
- 8 Viestintä- ja mediatyö
- 9 Toimisto- ja esikuntatehtävät
- 10 Taiteellinen työ
- 11 Lainopillinen työ
- 12 Kirkollinen työ
- 13 Rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät
- 14 Muu, mikä?

25. Mikä on ammatti-, tehtävä- tai virkanimikkeesi?

26. Oliko vuonna 2003 suorittamasi ylempi (alempi) korkeakoulututkinto vaatimuksena nykyiseen työhösi?

- 1 Ei 2 Kyllä 3 En tiedä

27. Miten hyvin voit hyödyntää yliopistossa oppimiasi asioita nykyisessä työssäsi?

- 1 En voi hyödyntää juuri lainkaan.
- 2 Jonkin verran / osittain.
- 3 Hyödynnän jatkuvasti.

28. Miten hyvin nykyinen työsi vastaa vaativuustasoltaan yliopistollista koulutustasi?

1. Työn vaativuustaso on koulutustasoaani selvästi alhaisempi.
2. Työn vaativuustaso on koulutustasoaani osittain alhaisempi
3. Työ vastaa hyvin koulutustasoaani.
4. Työ on koulutustasoaani nähden vaativampaa.

29. Mikäli työ ei vastaa hyvin koulutustasoaasi, mikä on tärkein syy työn vastaanottamiseen?

Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Jatkan työssä, jossa olin jo ennen valmistumistani.
- 2 En ole saanut koulutustasoaani vastaavaa työtä.
- 3 Työ on mielenkiintoisempaa.
- 4 Palkka ja/tai työehdot ovat paremmat.
- 5 Muu koulutus on ohjannut minut nykyisiin tehtäviini.
- 6 En ole halunnut toimia koulutustasoaani vastaavissa töissä.
- 7 Muu syy, mikä?

30. Minkä suuruinen on/oli bruttopalkkasi syyskuussa 2008 säännölliset lisät, luontoisetujen verotusarvot ja ylityökorvaukset mukaan lukien?

Jos olet yrittäjä, ammatinharjoittaja, freelancer tai kuukausitulosi muuten vaihtelevat suuresti, merkitse keskimääräisen kuukausitulosi suuruus.

_____ €/kk

31. Arvioi tyytyväisyyttäsi nykyiseen työhösi seuraavien väittämien perusteella:

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1 = täysin eri mieltä, 2 = eri mieltä, 3 = hieman eri mieltä, 4 = hieman samaa mieltä, 5 = samaa mieltä, 6 = täysin samaa mieltä

1 Työni on mielenkiintoista.	1	2	3	4	5	6
2 Työni mahdollistaa uralla etenemisen.	1	2	3	4	5	6
3 Työni mahdollistaa osaamisen kehittämisen.	1	2	3	4	5	6
4 Työtehtäväni ovat monipuolisia.	1	2	3	4	5	6
5 Työni on itsenäistä ja vastuullista.	1	2	3	4	5	6
6 Työni tarjoaa sopivasti haasteita.	1	2	3	4	5	6
7 Työni on henkisesti liian kuormittavaa.	1	2	3	4	5	6
8 Työtä on liikaa.	1	2	3	4	5	6
9 Työsuhteeni jatkuvuus on epävarmaa.	1	2	3	4	5	6
10 Pystyn pitämään tasapainossa työn ja muut elämäalueet.	1	2	3	4	5	6
11 Olen tavoitteideni mukaisella työuralla.	1	2	3	4	5	6

Vastaa kysymyksiin 32–34, jos olet tällä hetkellä määräaikaisessa työ- tai virkasuhteessa. Muussa tapauksessa siirry suoraan kysymykseen 35.

32. Mikä on tärkein peruste työ- tai virkasuhteesi määräaikaisuuteen? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Työn luonne (esim. projekti- tai kausiluontoisuus)
- 2 Sijaisuus
- 3 Avoimen viran/toimen hoito
- 4 Tehtävää ei ole haluttu vakinaistaa.
- 5 Työ on määräaikainen omasta aloitteestani.
- 6 En tiedä työni määräaikaisuuden perustetta.
- 7 Muu, mikä?

33. Kuinka pitkäksi ajaksi nykyinen määräaikainen työ- tai virkasuhteesi on solmittu?

_____ v _____ kk

34. Oletko valmistumisesi jälkeen ollut useissa peräkkäisissä määräaikaisissa työ- tai virkasuhteissa saman työnantajan palveluksessa?

- 1 En 2 Kyllä, lukumäärä: _____

35. Työmarkkinakokemuksesi perusteella, mihin opiskeluun liittyviin tietoihin ja taitoihin kehottaisit tällä hetkellä opiskelevia erityisesti perehtymään?

YLIOPISTOKOULUTUKSEN MERKITYS

36. Miten tyytyväinen olet vuonna 2003 suorittamaasi
tutkintoon työurasi kannalta?

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

- 1 = erittäin tyytymätön
 2 = tyytymätön
 3 = hieman tyytymätön
 4 = melko tyytyväinen
 5 = tyytyväinen
 6 = erittäin tyytyväinen

Perustelut:

37. Kuinka tärkeitä seuraavat tiedot ja taidot ovat nykyisessä työssäsi? Miten hyvin yliopisto-opiskelu kehitti kyseisiä
työelämävalmiuksia? Jos et ole tällä hetkellä työelämässä, arvioi viimeisimmän työpaikkasi mukaan. Ympyröi jokaisesta sopivin
vaihtoehto.Kuinka tärkeitä seuraavat tiedot
ja taidot ovat nykyisessä työssäsi?

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = vain vähän merkitystä,
 3 = jonkin verran merkitystä, 4 = melko tärkeä,
 5 = tärkeä, 6 = erittäin tärkeä

Miten hyvin yliopisto-opiskelu
kehitti kyseisiä työelämävalmiuksia?

1 = erittäin puutteellisesti, 2 = puutteellisesti,
 3 = melko puutteellisesti, 4 = melko hyvin,
 5 = hyvin, 6 = erinomaisesti

1	Oman alan teoreettinen osaaminen	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
2	Analyttiset, systemaattisen ajattelun taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
3	Tiedonhankintataidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
4	Ongelmanratkaisutaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
5	Ryhmätyötaitot ym. sosiaaliset taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
6	Neuvottelutaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

7	Organisointi- ja koordinoitintaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
8	Esimiestaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
9	Projektinhallintataidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
10	Lainsäädännön tuntemus	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
11	Taloussuunnittelu ja budjetointi	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
12	Yritystoiminnan perusteiden tuntemus	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

13	Tieto- ja viestintätekniikan taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
14	Viestintä suomen kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
15	Viestintä ruotsin kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
16	Viestintä englannin kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
17	Viestintä muilla kielillä, millä? _____	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
18	Esiintymistäidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
19	Opetus-, koulutus- ja ohjaustaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

Kiitos vastauksestasi! Tähän voit halutessasi kirjoittaa lisätietoja. Voit myös kommentoida kyselylomaketta. Voit käyttää saatekirjeen kääntöpuolta, jos tarvitset lisää tilaa avovastauksille.

KIRJOITTAJAT

Antero Puhakka, YTT, FM, yliopistonlehtori,
Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Juhani Rautopuro, KT, YTM (tilastotiede), tutkija,
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Juha Sainio, VTM, tutkija,
Rekry - Turun yliopiston työelämäpalvelut, Turun yliopisto.

Visa Tuominen, KL rekrytointipäällikkö (toimivapaalla),
Opinto- ja opetuspalvelut, Itä-Suomen yliopisto;
opinto-ohjaaja, Joensuun normaalikoulu, Itä-Suomen yliopisto

Jani Ursin, KT, erikoistutkija,
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

